

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 500 fr. per jaar

Postcheckrekening Nr 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

KATH. UNIVERSITEIT LEUVEN
Nederlandse afdeling
FAC. RECHTSGELEERDHEID
BIBLIOTHEEK

RECHTSBEWUSTZIJN EN VOLKENRECHTELIJK STRAFRECHT

Rede uitgesproken door de Heer W. J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, Advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie, op de plechtige openingszitting van het Hof, op 1 september 1961.

Het geding, dat maandenlang in het volle licht te Jerusalem werd gehouden, heeft de spoedig vergegende mensen de afgrijselijke visioenen van dood en ellende in herinnering gebracht die het IIIde Reich de wereld heeft gegeven.

Het heeft tevens aangetoond wat het mensdom verschuldigd is aan de grondleggers van het internationaal strafrecht, dat thans een van de vereisten is voor ons vertrouwen in het recht.

Wanneer het kwaad zegeviert, wordt de maatschappij tot in haar grondvesten geschokt.

De gerechtigheid is de eerste behoefte van de onder enig gezag samenlevende mensen.

Zij vormt een vaste bodem voor hun moreel streven.

Zij bestraft hun tekortkomingen. Zij is de voorwaarde voor een vreedzaam en evenwichtig sociaal bestel.

Zij alleen kan de veiligheid scheppen, zonder dewelke elk handelen onmogelijk wordt.

In den beginne bestond de idee van de bestraffing, het embryo van het strafrecht. Daarna, op een afstand de geleidelijke onderscheiding van de maatschappelijke betrekkingen volgende, kwam de specialisatie van recht en rechter. Er bestaan evenwel wandaden, waarvan het bedenken reeds en de gevolgen zo monsterachtig zijn, dat het menselijk geweten ze niet kon voorzien.

Hoe ver men ook terugblijkt, nergens vindt men uitroeringen en gruwelen die op een zo vreselijke manier het geweten geweld hebben aangedaan. Een stelselmatiger opzet, een koelbloediger uitvoering waren niet denkbaar.

Wanneer de misdaad zo gruwelijk wordt, dat zij de mensheid tot in haar diepste wezen aantast, dan eist het algemene geweten de bestraffing ervan, zelfs buiten alle formele regelen om.

Hieruit is het volkenrechtelijk strafrecht gesproten, dat zijn beginselen ontleent, én aan het nationaal staatsrecht, én aan het internationaal publiek recht, én aan het strafrecht.

De erkenning van het volkenrechtelijk strafrecht is een mijlpaal in de evolutie van het recht; het vormt

voortaan een onschatbare bescherming voor de mensheid.

* * *

De kortzichtigheid en de zwakheid van de regeringen die het tussen de twee wereldoorlogen hebben verzuimd de verbintenissen, gesproken uit de internationale publiekrechtelijke betrekkingen, nader te bepalen, de straf op de miskenningen van deze verbintenissen vast te stellen en een internationaal crimineel rechtscollege op te richten, hebben de geallieerde staatslieden in 1945 gedwongen tot een moeilijk conceptiewerk (1).

Weliswaar konden de daders van oorlogsmisdaden — d.w.z. van daden, direct in strijd met de internationale verdragen en inzonderheid met de Reglementen van 's-Gravenhage (3) — gebracht worden vóór de militaire rechtbanken van de Staten aan wie door die vergripen schade berokkend was. Maar de politieke, bestuurlijke of militaire leiders, van wie de opvatting, het initiatief en vaak de leiding uitgingen, zij wier misdadige bedrijvigheid «geen geografische localisatie» (3) heeft, omdat zij alle oorlogstonelen omvat, bleven straffeloos bij gebrek aan een gerecht (4). Ook voor hen, die met schending van de meest plechtige verbintenissen een moordende aanvalsoorlog ontkend hadden, waren er geen rechters.

De onderneming had een tweevoudig doel: de schuldigen straffen langs de weg van rechte, gewis, maar ook, en wellicht vooral, een precedent tot stand brengen dat het mensdom met meer zekerheid zou leiden in zijn gang naar vrede en rechtvaardigheid (5).

Over de ganse wereld waren stemmen opgegaan om onmiddellijke en althans moreel bevredigende maatregelen te eisen.

Drie houdingen waren daarbij mogelijk: ofwel tegen de daders van de monsterachtige opeenhoping van folteringen, moorden en collectieve verdelgingen in het geheel niet ingrijpen en hen, onder een blijvende dreiging, een betrekkelijk vredig en verborgen bestaan laten leiden; ofwel hen summier laten terechtstellen, wat trouwens in de meeste bezette landen met het volksgevoelen strookte; ofwel nog, hen aan de wraak-

neming onttrekken, door hen, na een vrij en volledig verweer, te laten veroordelen.

Is het dan verrassend, wanneer men deze drie houdingen beschouwt, dat zij, die ten aanzien van de vrije wereld instonden voor de beslissing, de voorkeur hebben gegeven aan de derde?

Wanneer een bepaalde maat van sociale verwoesting overschreden wordt, moet dan de regel die het collectieve geweten bevreemdt, en die tevens aan onbetwiste morele criteria voldoet, niet verkozen worden boven het abstracte beginsel?

De instelling van een geldig en erkend internationaal gerecht alsmede de procedure, die de met zulke misdaden bezwaarde personen vóór dat gerecht heeft gebracht, vinden ongetwijfeld hun aanleiding in de aard der misdaden, doch ook in de bedoeling om een wraakneming op de Duitse natie te voorkomen.

De leiders van het IIIde Reich werden trouwens plechtig en herhaaldelijk gewaarschuwd, dat op hun daden een bestraffing zou volgen, die één van de voornaamste doeleinden van de oorlog werd (6).

De Intergeallieerde Conferentie, die op 13 januari 1942 in het Sint-Jamespaleis haar werkzaamheden besloot met een gemeenschappelijke verklaring omtrent de bestraffing van oorlogsmisdaden, besliste onder meer «onder de voornaamste oorlogdoeleinden op te nemen, het straffen in de gerechtelijke vormen van diegenen die aan deze misdaden schuldig, of ervoor verantwoordelijk zijn, om 't even of zij ze bevelen, bedreven of eraan hebben deelgenomen» en «het in een geest van internationale solidariteit te bewerkstelligen, dat de schuldigen en verantwoordelijken opgespoord, voor het gerecht geleid en gevonnist worden, en dat de geveldde vonnissen ten uitvoer gebracht worden» (7).

De wil om de verantwoordelijken te straffen en het voornemen om de daartoe nodige maatregelen zo spoedig mogelijk te treffen, werden andermaal bevestigd in de Verklaring van 17 december 1942, waarbij België zich aansloot (8).

De misdaden evenwel, in plaats van op te houden, werden hoe langer hoe talrijker en ontzettender. Er moest een stellige beslissing genomen worden. Dit was het akkoord dat op 1 november 1943 te Moskou ondertekend werd door de Verenigde Staten, Groot-Brittannië en de Sovjetunie: *zij die verantwoordelijk zijn voor de gruweldaden, de collectieve moorden en de terechtstellingen, of zij die daaraan rechtstreeks en vrijwillig hebben deelgenomen, luidde het akkoord, zullen teruggevoerd worden naar de landen waar hun wandaden bedreven werden, om er overeenkomstig het recht van de bevrijde landen te worden berecht en gestraft... Zij wier misdaden zich niet op een geografisch nader bepaalde plaats afspeelden, zullen worden gestraft door gezamenlijke beslissingen van de geallieerde machten* (9).

Aan dezelfde vaste wil werd achtereenvolgens nog uiting gegeven op de Conferentie van Jalta, de 11de februari 1944 (10), en op de Conferentie van Potsdam, in juli en augustus 1945 (11). Aldus werd door herhaalde waarschuwingen de gerechtelijke bestraffing van de nazimisdaden aangekondigd.

* * *

De te verrichten taak bleef onoverzienbaar.

Een rechtscollege moest in het leven geroepen, de bevoegdheid ervan bepaald en de procedure vastgesteld worden naar welke de vervolgingen zouden worden uitgeoefend.

Dit deed buitengewoon moeilijke vraagstukken rijzen

in verband met de organisatie. De nodige bewijzen moesten verzameld worden in een vijandelijk en gro-tendeels verwoest land. De vervolging moest geleid worden door magistraten die vier verschillende talen spraken, tegen beklaagden met een vijfde taal.

De juridische problemen waren echter nog neteliger dan de organisatorische. De rechters en de magistraten van het openbaar ministerie behoorden tot landen met fundamenteel verschillende rechtsstelsels: twee ervan waren *common law* landen; één leefde onder romanistische traditie, en één, de Unie der Socialistische Sovjetrepublieken, huldigde een recht, dat de onafhankelijke rechter als een uitvloeisel van «burgerlijke» opvattingen beschouwt. Daarbij kwamen de moeilijkheden die sproten uit de onderscheiden opvattingen over de bevoegdheid van de rechtbank, en die welke de qualificering van de aanhangig te maken misdaden bood.

In Mr. Justice Jackson hebben de begrippen misdaad tegen de vrede, oorlogsmisdaad en misdaad tegen de mensheid hun belichaming gevonden.

Voor de geschiedenis zal hij de schepper blijven van het over zulke misdaden staande internationale gerecht. In zijn verslag van 7 juni 1945 aan President Truman, dat een integrerend deel van de buitenlandse politiek der Verenigde Staten werd, verantwoordde hij de vervolging en legde hij de grondslagen van het recht dat de rechtbank zou toepassen. Hij weerlegde verder in dit humaan, verheven en tevens streng dialectisch opgebouwd document, drie van de voornaamste opwerpen: de strikte regel, dat de strafwet geen terugwerkende kracht heeft; de leer, dat het hoofd van een soevereine Staat niet persoonlijk voor een internationale misdaad verantwoordelijk is; de stelling, dat de persoon die op bevel van de overheid gehandeld heeft, geen misdaad heeft begaan.

Zoals de heer Eerste-Voorzitter Soenens verklaarde de 31ste mei 1946, op een plechtige zitting van het Hof, verenigd om Mr. Justice Jackson als *Chief of Counsel* bij de Internationale Militaire Rechtbank te Neurenberg te begroeten: «*Vous avez attaqué et renversé ces théories, qui, si elles étaient admises, assureraient l'immunité à tous les criminels de guerre et vous avez professé qu'une fois établi que la guerre déclenchée par l'Allemagne était une guerre d'agression et un crime international, il y avait lieu de juger les hautes personnalités coupables de ce crime*... «*La Cour de Cassation de Belgique est heureuse de saluer ici l'auteur d'un tel rapport. C'est avec fierté qu'elle marque la parfaite concordance de ses vues avec celles de votre pays, sur la notion d'un droit inscrit dans la conscience humaine, et qui s'impose à tous, aux gouvernants comme aux gouvernés*» (12).

De heer Procureur-generaal Cornil zette het betoog verder en besloot: «*L'édifice de la paix ne sera solidement construit, les hommes n'auront foi dans sa solidité, que s'il repose sur la justice. Justitia regnorum fundamentum.*

Et comment pourrait-il reposer sur la justice si, d'abord, n'étaient jugés et punis les criminels qui, pendant cinq ans, ont porté sur le monde la dévastation, la mort et les supplices?

Le Tribunal militaire est ainsi né d'un immense élan de la conscience universelle...

En Belgique plus que partout ailleurs, les cœurs et les esprits aspirent au juste châtiment des tortionnaires de l'humanité. Mais encore fallait-il que la question ne demeure point dans les nuées où voguent les principes, que des règles efficaces soient élaborées, qui permettent de passer aux actes et surtout qui impriment sur les jugements à intervenir le sceau de

la justice, afin que nul ne puisse jamais contester qu'ils sont fils du Droit » (13).

Een commissie van rechtsgeleerden uit het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten, Frankrijk en de U.S.S.R., die vertrouwd waren met de procedurekwesties, werd ermee belast te Londen het Statuut van de Rechtbank op te maken; het was een buitengewoon belangrijk document, het handvest waarin de bevoegdheid en tevens de organisatie van het internationaal rechtscollege werden vastgelegd.

De grootste moeilijkheden vloeiden voort uit het diepe verschil in de opvattingen ter zake van rechtspleging, tussen de democratische beginselen van de westerse rechtsstaat, en de Sovjetrussische doctrines, die, door de fusie van marxisme en tsaristische tradities, onder de naam «democratie», tot de dictatuur van het proletariaat leiden (14).

De Sovjet-afgevaardigde op de Conferentie verdedigde de stelling, dat, op het principe van de schuldigheid van de gedaagden, de Rechtbank moest worden beschouwd als gebonden door de Verklaring die op 14 november 1943 te Moscou door Churchill, Roosevelt en Staline ondertekend was, en dat zij derhalve slechts van de gevolgen dier schuldigheid kennis zou kunnen nemen. Tegenover deze doctrine stond de eenstemmige westerse opvatting, dat de Rechtbank volkomen onafhankelijk bleef bij het recht spreken.

Andere moeilijkheden vloeiden voort uit een meer algemene tegenstelling op het stuk van strafvordering. In de Angelsaksische landen wordt de vervolging beschouwd als de volle arbitrage van de jury tussen twee elkaar bestrijdende partijen, terwijl de andere in de Rechtbank zittende landen de inquisitoriale procedure huldigden.

Ook de waarneming van het verdedigingsrecht verschilde grondig in de stelsels die de vier afgevaardigden voorstonden: de Angelsaksers, vertrouwend dat de *cross-examination* procedure ter zitting klaarheid zou brengen, vonden het natuurlijk vóór de zitting slechts de hoofdtrekken van de beschuldiging aan de verdachten mee te delen; de Fransen en de Russen daarentegen — en ook de Duitsers trouwens — wensden, dat alle bij het voorafgaand onderzoek ingewonnen elementen ter beschikking van de beschuldigten zouden gesteld worden; hierin zagen zij de hoofdvoorwaarde voor de inachtneming van de rechten der verdediging. Op hetzelfde gebied was het recht van de verdachten, om onder ede gehoord te worden, nog een struikelblok. Dit recht toch wordt door de Angelsaksers beschouwd als een van de hoekstenen van een loyale rechtspleging, terwijl de continentale Staten het uit gewetensbezwaren verwerpen, omdat het de beschuldigde het recht ontnemt de waarheid te verbergen (15).

De werkzaamheden van de Conferentie werden op 8 augustus 1945 besloten door het akkoord van de «grote vier» (16). Dit akkoord omvatte dertig artikelen die het *Statuut van de Internationale Militaire Rechtbank* vormden. Deze Rechtbank was bevoegd om kennis te nemen van de misdaden waarvan de gevolgen zich niet in het bijzonder in een bepaald land hadden voorgedaan (17) (18).

Het werk van Jackson, de eerste internationale wetgever op het stuk van misdaden tegen de vrede, nam een concrete vorm aan.

Het toekomstige hoofd van het openbaar ministerie bij de Rechtbank van Neurenberg had er in de eerste plaats zorg voor gedragen, de beschuldigten tot een volle en loyale verdediging in staat te stellen.

Deze bezorgdheid komt in het Handvest van de Rechtbank volkomen tot uiting. Zij zal de ganse rechtspleging beheersen.

Reeds in zijn verslag aan de President der Verenigde Staten (19) had Jackson de nadruk gelegd op de plicht, het wezenlijk onderscheid tussen wraak en gerechtigheid in ere te houden: *Wij mogen hen niet veroordelen zonder proces*, verklaarde hij, aldus weerstaande aan de drang van honderden miljoenen verdrukten die, tot het uiterste gedreven, om wraak riepen, *want terechtstellingen zonder discriminatie of veroordelingen die niet op nauwkeurige, onpartijdige schuldigbevindingen steunen, zouden tegen de door ons herhaaldelijk gegeven verzekeringen indruisen* (20).

De heer Procureur-generaal Cornil, zich richtende tot de *Chief of Counsel*, deed voortreffelijk uitkomen, hoezeer de verdediging van de rechtspraak onafscheidbaar is: *« Les faits demeurent, disait-il, mais les hommes passent et les souvenirs se déforment. Si le moindre incident se produisait au Tribunal militaire international qui puisse faire suspecter l'impartialité de ses juges, toute l'œuvre serait compromise: le procès de Nuremberg doit convaincre la nation allemande de la culpabilité des chefs qu'elle s'était donnée; sans doute ce résultat ne sera-t-il pas atteint immédiatement; il ne le serait jamais si, un jour, d'aucuns pouvaient, en lisant le compte rendu des audiences, y trouver matière à une propagande astucieuse qui représenterait comme acte de vengeance ce qui est acte de Justice, et Dieu sait si les effets de cette propagande s'arrêteraient aux frontières de l'Allemagne »* (21).

Mr. Justice Jackson, in zijn beeldrijke en kernachtige stijl andermaal de doelstelling bepalende, die hij van meet af aan geuit had, verklaarde in zijn meesterlijke inleidende rede vóór de Rechtbank: *Wij mogen nimmer vergeten, dat het dossier waarop wij heden deze beschuldigten oordelen, eveneens het dossier is waarop de geschiedenis ons morgen zal oordelen. De giftbeker die wij deze mannen zouden toereiken, brengen wij aan onze eigen lippen. In het volbrengen van onze taak moeten wij blijk geven van zoveel objectiviteit en intellectuele integriteit, dat dit proces voor het nageslacht moet worden de vervulling van het diepste verlangen naar gerechtigheid* (22).

En inderdaad, men kon onmogelijk de zittingen van dit proces bijwonen, zonder getroffen te worden, bij de ontzaglijke ter sprake komende misdaden, door de eerlijkheid en de buitengewone waardigheid van de debatten.

* * *

Nochtans kende geen rechtbank in de geschiedenis ooit zulk een reusachtig geding, waarbij zodanige instructie- en organisatieproblemen moesten geregeld worden.

Tijdens de instructie werden er meer dan honderdduizend originele documenten in beslag genomen, bestudeerd, gecontroleerd en geschift. Hiervan bleven er tienduizend als «bewijskrachtig» behouden (23), waarvan er weer vierduizend werden vertaald en aan de Rechtbank voorgelegd. Miljoenen meters film werden gevisioneerend of vertoond; een aanzienlijk gedeelte ervan ging naar Neurenberg. Duizendacht-honderd fotografieën werden als bezwarende elementen aan de rechters voorgelegd.

De Rechtbank stelt in haar vonnis vast, dat in zeer ruime mate alleen documenten aangevoerd werden, die voortkwamen van de beschuldigten zelf, en waarvan de echtheid slechts in één of twee gevallen in twijfel werd getrokken (24).

Verscheidene honderdduizenden getuigen verschenen vóór een door de Rechtbank aanstelde onderzoekscommissie (25), maar de magistraten van het openbaar ministerie van de vier vertegenwoordigde Staten (26)

daagden tezamen op de zitting slechts drieëndertig getuigen. De beschuldigten lieten er eenenzestig oproepen, en honderddrieënveertig legden op hun verzoek schriftelijke verklaringen af.

De Rechtbank hield vierhonderdendrie terechtzittingen (27). Zij zetelde doorgaans in de voor- en de namiddag. Het proces duurde tien maanden. Aan procedure- en bevoegdheidsbetwistingen werd er nauwelijks tijd verloren.

De beschuldigten mochten volkomen vrij hun raadslieden kiezen, en dezer honoraria werden door de bezettende autoriteiten betaald. De advocaten mochten inzage nemen van alle in de loop der procedure al dan niet overgelegde documenten. Zij mochten de getuigen, waarvan zij het verhoor wensten, zonder beperking oproepen (28). Voor het vervoer van deze personen werd gezorgd door de geallieerde autoriteiten, die vliegtuigen ter beschikking stelden om ze naar Neurenberg te brengen, soms zelfs uit verre neutrale landen. Voorzeker werden er nooit zulke middelen gebruikt ter verdediging van verdachten vóór een nationale rechtbank (29).

De gevangenen van hoge rang, daarentegen, werden niet met inachtneming van de traditionele vormen behandeld. Zij werden, wat het detentiestelsel betreft, met gewone misdadigers gelijkgesteld, wat in sommige Angelsaksische kringen ergernis wekte. Dit was een beslissing waarvoor Robert Jackson, in een gevoel van distributieve gerechtigheid, de volle verantwoordelijkheid op zich nam.

* * *

Naar luid van het Statuut van de Internationale Militaire Rechtbank, behoorden drie categorieën misdaden tot de bevoegdheid van het hoge rechtscollege: misdaden tegen de vrede, oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid (30).

De *misdad tegen de vrede* is het fundamentele vergrijp, waaruit de andere zijn gesproten. Zij bestaat in «het leiden, het voorbereiden, het inzetten of het vervolgen van een *aanvalsoorlog* of van elke andere oorlog, met schending van de verdragen, verzekeringen of internationale akkoorden, of het deelnemen aan een in gemeen overleg gesmeed plan of een toeleeg tot het verrichten van enige der voorgenoemde daden» (31).

Omtrent deze incriminaties zijn er talrijke en soms hartstochtelijke controverses gerezen.

Toen hij vóór U de leer van de misdaad tegen de vrede uitlette, zegde Mr. Justice Jackson: «The question at the close of this war was whether we would have the fortitude and courage to apply the concept that it is a crime to institute wars of aggression.

Teaching our statesmen an International Law doctrine that all wars must be regarded as legal, and that no legal distinction can be made between the just and the unjust war, could not help but exert powerful influence towards acceptance of war as an honorable way of achieving ends. To instruct them that there is no individual legal responsibility on statesmen for warmaking could not fail to weaken their sense of moral responsibility as well. And such instruction may be known by its fruits — two World Wars.

It has taken the world a long time to make it as much a crime to incite a war as it is everywhere to incite a riot.

Most of all, we men of the law will no longer be perpetuating an immoral doctrine that all wars are legal. Wars of aggression are now, beyond denial, illegal and those who induce, incite, or wage them are criminal.» (32).

De beginselen, die in het akkoord van Londen werden vastgelegd en in het Statuut van de Internationale Militaire Rechtbank toegepast, waren sedert 1923 herhaaldelijk geuit; nooit werd de principieel veroordeelde aanvalsoorlog evenwel nauwkeurig gedefinieerd (33).

In 1924 hadden de achtenveertig Staten leden van de Volkerenbond — dus ook Italië en Japan, maar niet Duitsland — in het Protocol van Genève verklaard dat een aanvalsoorlog «*een internationale misdaad*» was; daarbij was het echter gebleven.

In 1927 namen alle Staten leden — met inbegrip van Duitsland — eenparig een verklaring aan, luidende dat «*een aanvalsoorlog nooit als middel tot het regelen van internationale geschillen mag dienen, en bijgevolg een internationale misdaad is*».

In 1928 kwamen eenentwintig Amerikaanse republieken, vergaderd op de zesde Pan-Amerikaanse Conferentie, tot overeenstemming over een verklaring, naar luid waarvan een «*aanvalsoorlog een internationale misdaad tegen het mensdom was*» (34).

Op 28 augustus 1928 tenslotte werd te Parijs het verdrag tot verzaking aan de oorlog gesloten, het zogenaamde Briand-Kellog Pact, dat drieënzestig Staten verbond, waaronder Duitsland, en naar luid waarvan de ondertekenende Staten afzagen van de oorlog als middel voor de nationale politiek, en zich ertoe verbonden alle conflicten, ongeacht hun aard of hun oorsprong, door vreedzame middelen bij te leggen (35). De verbintenis welke de ondertekenaars van dit pact aangingen was niet minder plechtig dan die van de partijen bij het Verdrag van 's-Gravenhage, op 18 oktober 1907 (36).

Edoch, zoals Staatssecretaris, Henry L. Stimson, verklaarde: *Het Briand-Kellog Pact bepaalt geen sancties door gebruik van de macht. Het verplicht geen enkele ondertekenaar ertoe bij schending van het Pact met dwangmaatregelen in te grijpen. Het berust op de sanctie van de openbare opinie...* (37).

Al deze akkoorden schoten te kort in een opzicht: de afdoende strafmaatregel ontbrak hun (38).

België, dat in vijftientig jaar tijd tot tweemaal toe van volkomen wederrechtelijke aanvalsoorlogen het slachtoffer was (39), is zich duidelijk bewust van wat het verschuldigd is aan de mannen die, als de *Chief of Counsel* bij de Rechtbank te Neurenberg, het precedent geschapen hebben dat de aanvaller, voor wie niets telt dan macht of zwakte, tot nadenken moet stemmen.

Bij dit misprijzen voor de zedelijke waarden stilstaande, herinnerde Robert Jackson voor Uw rechtscollege eraan:

We captured and have put in evidence at the Nurnberg trial, and witnesses who were present have verified, the minutes of the secret conferences by Hitler.

On May 23, 1939 he instructed to prepare for war, and ordered —

«The Dutch and Belgian air bases must be occupied by armed force. Declarations of neutrality must be ignored.»

On August 22, 1939 he announced his readiness to attack and said to the High Command:

«I shall give a propagandist cause for starting the war; never mind whether it be true or not. The victor shall not be asked later on whether he tells the truth or not.» (40)

Op hetzelfde tijdstip, zo stelt het vonnis vast, gaf Hitler België, evenals Nederland en Luxemburg, de verzekering dat hij hun neutraliteit zou eerbiedigen, en op 6 oktober 1939, na de veldtocht in Polen, her-

nieuwde hij formeel deze verzekering. Maar op 23 november 1939 verklaarde hij: « *Ons doel kunnen wij slechts bereiken, indien wij eerst België en Nederland bezetten... De schending van de neutraliteit van deze landen is onbetekenend. Niemand zal ons na onze overwinning daarover rekenschap vragen* ».

De inval in België, Nederland en Luxemburg werd ondernomen, concludeert het vonnis, tot uitvoering van een sedert lange tijd overwogen en gerijpte politiek. Hij is een aanvalsoorlog (41).

* * *

De beschuldiging van *oorlogsmisdaad* is klassiek. Lang vóór de overeenkomsten van 's-Gravenhage werd de gevangene genomen vijandelijke militair, die de oorlogsregelen overtreden had, door de militaire rechtbanken berecht.

Krachtens artikel 6b van het Statuut van de Internationale Militaire Rechtbank, dat opgemaakt werd ingevolge het Akkoord, op 8 augustus 1945 te Londen ondertekend, tussen de voorlopige regering van de Franse Republiek en de regeringen van de Verenigde Staten van Amerika, van het Verenigd-Koninkrijk en van de Unie der Socialistische Sovjet-republieken, zijn als oorlogsmisdaden te beschouwen die tot de bevoegdheid van de Rechtbank behoren (42), onder meer de schendingen van de oorlogswetten en -gebruiken. Deze schendingen omvatten het vermoorden, het mishandelen of het wegvoeren van de *burgerbevolking in bezette gebieden* voor dwangarbeid of met enig ander doel, het vermoorden of het mishandelen van krijgsgevangenen of personen op zee, het terechtstellen van gijzelaars, het plunderen van openbare of particuliere goederen, het zonder reden vernielen van steden en dorpen, of het verwoesten, die door militaire noodzakelijkheid niet worden gewettigd.

De in deze niet limitatieve opsomming aangeduide feiten worden alle strafbaar gesteld door het strafrecht van de beschaafde landen. Men mag dan ook zeggen dat het begrip *oorlogsmisdaad*, in de zin van de Belgische wet van 20 juni 1947, waartoe als dubbele voorwaarde vereist is tegelijk een overtreding van de strafwet én een misdrijf, begaan met schending van de oorlogswetten en -gebruiken (41), niet afwijkt van het begrip misdaad van internationaal recht, als in artikel 6b van het Statuut gedefinieerd.

Toen U op 27 november 1950 (44) kennis nam van de uitlegging van artikel 6b van het Statuut van de Internationale Militaire Rechtbank, besliste U, dat « de oorlogswetten en -gebruiken niet tot enig voorwerp hebben regels vast te stellen en te beperken die toepasselijk zijn op het voeren van de militaire operaties », maar dat zij ook « regels vaststellen en beperken welke *iedere* overheid van een oorlogvoerende Staat in zijn betrekkingen met de burgerlijke onderdanen toepassen moet ». Het openbaar ministerie had erop gewezen dat de Engelse tekst van het Statuut luidde « civilian populations of or in occupied territory », wat in de Franse tekst moest vertaald worden door « populations civiles de territoires occupés » (45). De uitlegging blijkt des te meer vast te staan, daar in de tekst van de bepaling gezegd wordt dat de opsomming niet limitatief is.

De incriminatie knoopt aan bij het klassiek internationaal publiek recht.

De oorlogsmisdaad kan door een militair of een burger worden begaan, maar zij moet in verband staan met de vijandelijkheden en een internationaal element vertonen (46).

In beginsel behoort zij tot wat verboden wordt, zowel door de internationale gebruiken en wetten, als door de nationale strafwetten (47).

Zij is aanwezig behalve wanneer de veiligheid van het leger het feit noodzakelijk heeft gemaakt.

Zij heeft niet het karakter van een politiek misdrijf en voor haar geldt geen vrijstelling van uitlevering (48).

De oorlogsmisdaad en de *misdaad tegen de mensheid* vormen geen aan elkaar totaal vreemde begrippen.

Volgens een bepaalde leer (49), zijn de oorlogsmisdaden te onderscheiden in «gewone» oorlogsmisdaden, en zulke die op een zo grote schaal gepleegd worden dat zij misdaden tegen de mensheid uitmaken.

Misdaden tegen de mensheid zijn, onder meer, het vermoorden, het uitroeien, het tot slavernij brengen, het wegvoeren of enige andere onmenselijke daad, begaan tegen enige burgerbevolking, vóór of tijdens de oorlog, ofwel het vervolgen om politieke, raciale of religieuze redenen, wanneer die daden of vervolgingen, al dan niet opgeleverd hebbende een schending van het interne recht van de landen waar zij werden gepleegd, begaan zijn ten gevolge van iedere in de bevoegdheid van de Rechtbank vallende misdaad, of in verband met deze misdaad (50).

Het begrip zelf van misdaad tegen de mensheid (51) is gegroeid uit de verontwaardiging van de wereld om de vervolgingen die het racisme van de naziopvattingen met zich bracht. De uitmoording van de Israëlieten en van de politieke tegenstanders van het IIIde Reich en de gruwelen in de concentratiekampen hebben ertoe geleid, dat de incriminatie uitgebreid werd tot daden, begaan zelfs vóór de oorlog en zelfs door Duitsers op Duitsers. « De bestraffing, het raam van de staatsbelangen doorbrekende, wil aldus voortaan de mens en zijn leven beveiligen » (52).

Het raam van de door de oorlogswetten en -gebruiken gedekte vergrijpen was doorbroken.

De misdaad tegen de mensheid is onttrokken aan de wettelijkheid van het interne recht hetwelk, in zover het toelaat dat vergrijp te begaan, onverenigbaar is met de internationale wet (53).

Bij het vergelijken van de bepalingen van het Statuut betreffende de oorlogsmisdaden en die betreffende de misdaden tegen de mensheid, vindt men dezelfde vergrijpen, soms aangeduid met verwante termen. Men vindt echter ook, onder de misdaden tegen de mensheid, als het « *tot slavernij brengen* », het « *vervolgen* » of « *elke andere onmenselijke daad* ».

Hieruit, dat het Statuut voor de oorlogsmisdaad de voorwaarde stelt, dat het feit niet geboden wordt door de veiligheid van het leger, blijkt dat de daad rechtstreeks met het voeren van de vijandelijkheden in verband staat. Doordat het integendeel voor de misdaad tegen de mensheid deze voorwaarde niet vermeldt, laat het Statuut duidelijk uitkomen, dat, naast de oorlogswetten en -gebruiken, die met de militaire operaties nauw verbonden zijn, het andere, aan de vijandelijkheden vreemde bepalingen inhoudt. Deze bepalingen betreffen diegenen die de mens ter oorzaak van zijn nationaliteit, zijn ras, zijn godsdienst of zijn politieke overtuigingen vervolgen (54).

De misdaad tegen de mensheid kan tijdens een oorlog begaan worden. Zij kan het worden vóór of na een oorlog. Zij wordt tevens gepleegd door de leiders van het land tegen de onderdanen ervan (55).

De oorlogsmisdaad is niet langer een alomvattend begrip. De misdaad tegen de mensheid is juridisch geïndividualiseerd. Zij bestaat op zichzelf.

Het louter theoretische begrip van de misdaad tegen

de mensheid biedt wel enig gevaar. Immers, het kan een voorwendsel opleveren voor de inmenging van een Staat die een expansiepolitiek voert, in de eigen aanlegenheden van minder machtige Staten.

Deze bevoegdheid van het internationale gerecht ten aanzien van misdaden tegen de mensheid is dan ook niet in haar volle omvang in het internationale recht ingevoerd. In zoverre zij slaat op feiten die zich van de misdaad tegen de vrede of de oorlogsmisdaad onderscheiden, wordt zij slechts erkend wegens de samenhang tussen de misdaden tegen de mensheid en die welke tot de «normale» bevoegdheid van de Rechtbank behoren. De misdaad tegen de mensheid moet begaan zijn «ten gevolge van een in de bevoegdheid van de Rechtbank vallende misdaad of in verband met die misdaad» (56).

De vóór de oorlog gepleegde daad moet, in de uitlegging die de Rechtbank van het Statuut verstrekt heeft, zijn «de uitvoering van een toeleg of een in gemeen overleg gesmeed plan tot het inzetten en het voeren van een aanvalsoorlog; die daad moet althans met een dergelijk toeleg of plan in verband staan» (57). Om de misdaad tegen de mensheid te kunnen bestraffen is deze samenhang vereist.

De Rechtbank te Neurenberg ging slechts ten dele met de conclusies van het openbaar ministerie mee in verband met de vervolgingen wegens misdaden tegen de mensheid. Zij onderscheidde de vóór 1 september 1939 begane feiten van die welke tussen deze datum en de overgave van Duitsland, op 7 mei 1945, plaats hadden. Zij was van mening dat de eerstbedoelde feiten geen samenhang vertoonden met de andere tot haar bevoegdheid behorende misdaden, en bijgevolg nam zij ze niet als grondslag voor de door haar uitgesproken veroordelingen (58). Wat de oorlogsperiode betreft, bracht de Rechtbank voor de meeste beschuldigten onder eenzelfde rubriek de twee punten van beschuldiging samen die door de oorlogsmisdaden en de misdaden tegen de mensheid opgeleverd werden; aldus werd een kies onderscheid vermeden (59).

* * *

Het Statuut van de Rechtbank maakt in artikel 6 tweemaal gewag van het begrip misdadig toeleg.

In artikel 6 a, waar de elementen van de misdaad tegen de vrede nader omschreven zijn, hebben de opstellers van het Statuut eraan toegevoegd: «de deelneming aan een in gemeen overleg gesmeed plan of aan een toeleg tot het verrichten van enige der vorengenoemde daden». En in lid 6, dat de laatste bepaling van artikel 6 vormt, is er opnieuw sprake van het in gemeen overleg gesmeed plan en het toeleg om een van de drie in het artikel vermelde misdaden te begaan (60).

Het openbaar ministerie had daarin een afzonderlijk misdrijf gezien, doch de Rechtbank heeft de beschuldiging in dit opzicht niet gevolgd. Blijkbaar hebben drie redenen tot het afwijzen van deze conclusie geleid: het feit, voorzeker, dat er geen enkele grond was om te verklaren dat het voornemen om feiten te begaan die oorlogsmisdaden en misdaden tegen de mensheid worden genoemd, van meet af aan verbonden was met de doelstellingen van de aanvalsoorlog. De eerbied ook voor de gedachte van fundamentele gerechtigheid die aan de basis ligt van de regel *nullum crimen...* welke het Britse recht eigen is (61). Doch vooral de wil om in de gebezigde termen geen andere bedoeling te aanvaarden dan het bepalen van de personen die voor de deelneming aan het in gemeen overleg gesmeed plan verantwoordelijk waren;

er mocht geen sprake van zijn aan de andere misdaden een onderscheiden misdrijf toe te voegen (62).

De Rechtbank heeft de incriminatie van toeleg slechts ten aanzien van de misdaad tegen de vrede als bewezen aangezien, en zelfs dàar alleen wat sommige welbepaalde aanvalsdaden betreft (63).

Krachtens de artikelen 9 en 10 van het Statuut van de Rechtbank konden ook de groep of de organisatie waarvan enige der beschuldigten deel heeft uitgemakt misdadig worden verklaard (64). Het misdadig verklaren van een organisatie had tot gevolg, dat allen die deel ervan uitmaakten wegens hun deelneming aan haar activiteit konden worden vervolgd, zonder dat het misdadig karakter van die activiteit nog ter betwisting kon komen (65). De misdaad van lidmaatschap van een misdadige organisatie is in een zekere mate een gevolg van de toeleg. Het vonnis heeft de misdadige organisatie omschreven als «analoog zijnde met een misdadig toeleg, in deze zin dat zij essentieel misdadige doeleinden impliceert». Voor de Rechtbank is zij «de geactiveerde toeleg» (66).

In een preliminair vonnis heeft de Rechtbank overeenkomstig artikel 9 van het Statuut, en na een enquête, het begrip van de misdadigheid van de groeperingen en organisaties nader omschreven. Van zes groeperingen die door het openbaar ministerie als misdadige organisaties werden voorgesteld heeft zij er slechts drie als zodanig aangemerkt (67). Zodoende heeft zij voor de toepassing van de artikelen 9 en 10 van het Statuut voorwaarden gesteld waardoor de bestraffing gekoppeld blijft aan het karakter van de individuele verantwoordelijkheid (68).

De misdadigheid van de groepering heeft trouwens slechts een bijkomstig karakter, in deze zin dat de misdadigverklaring alleen mag plaats hebben naar aanleiding van een feit dat vóór de Rechtbank een der beschuldigten, lid van de organisatie, ten laste wordt gelegd. De misdadigverklaring mag echter niet meer opnieuw bestreden worden, hetzij vóór de militaire bezettingsgerechten, hetzij vóór de gerechten der belanghebbende Staten. Zij heeft het gezag van het gewijsde (69).

Weinig strafrechtelijke problemen hebben tot een omvangrijkere literatuur aanleiding gegeven dan de beslissing van de Internationale Militaire Rechtbank (70).

Tot de meest betwiste vragen, vóór en na het proces te Neurenberg, behoorden het principe van de wettelijkheid der misdrijven en straffen, en het uitvloeisel van dit principe, de niet-retroactiviteit der strafwetten, dat beschouwd wordt als een van de fundamenten van het individuele recht. Sedertdien werden deze vragen meesterlijk behandeld door professor Donnedieu de Vabres (71).

Moge de regel *Nullum crimen, nulla poena sine lege* een algemeen geldende en blijvende waarheid bevatten, toch ware het verkeerd te denken dat hij een absolute waarde bezit.

Het principe van de wettelijkheid der misdrijven heeft in internationaal recht niet dezelfde gelding als in het recht van sommige Staten. Wie dit principe in internationaal recht blindelings toepast, schrijft professor Graven, streeft niet naar de heerschappij van het recht en de bescherming van de onschuldige tegen wederrechtelijke veroordelingen; hij legt wel integendeel het recht aan banden en onttrekt de schuldigen aan gewettigde veroordelingen (72).

Het vereiste van nauwkeurige incriminaties en welbepaalde sancties, zoals zij in het interne recht bestaan, strookt nauwelijks met de wisselende aspecten van het misdrijf van internationaal recht. Redenen, afgeleid

uit de moraal en het internationaal nut, primeren het «palladium» van het individueel recht *Nullum crimen, nulla poena sine lege* (73). Dit op het geschreven recht gesteunde beginsel mag niet zonder meer naar het gewoonterecht getransponeerd worden. Het eist voor de strafbaarheid van de daad, dat deze in de wetgeving omschreven is. Waar het recht geen schriftelijke basis heeft, d.w.z. waar het niet gecodificeerd is, heeft de regel geen gelding (74). Dit is o.m. het geval in het Engels recht, waarvan een aanzienlijk gedeelte door de rechtspraak gevormd wordt; de toepassing *ex post facto* zelfs van een bepaling van de *statute law*, wordt als wettig beschouwd (75) (76).

In het internationale recht, waarvan de gewoonterechtelijke basis gevonden wordt in de gedurig evoluerende morele oordelen der beschaafde wereld (77), is er geen plaats voor het strikte beginsel *nullum crimen, nulla poena...* (78).

Voorzeker stuit het ons tegen de borst dat iemand kan gestraft worden voor daden waarvan het wederrechtelijk karakter hem is kunnen ontgaan toen hij ze pleegde. Voorzeker «onderstelt de penale verantwoordelijkheid een zekere bewustheid van het kwaad en van de verdiende bestraffing» (79). Maar deze bewustheid hadden de gedaagden te Neurenberg. De door hen gepleegde feiten toch werden door het vonnis of door het Statuut niet voor de eerste maal gebrandmerkt. Zij vertoonden dit karakter sedert lang en werden als wederrechtelijk aangezien, niet alleen door het wereldgeweten, doch ook door de wetgeving van de beschaafde landen (80).

Wat de misdaden tegen de vrede en de oorlogsmisdaden betreft, bestonden de incriminaties vóór het Statuut van de Neurenberger Rechtbank van 6 augustus 1945. Zij zijn onleend, de eerste aan het internationale recht (81), de tweede aan het gemeen strafrecht, d.w.z. aan de criminele wetboeken en de militaire strafwetboeken van de meeste Staten (82).

Deze feiten schenden de oorlogswetten en -gebruiken vastgesteld bij de internationale overeenkomsten en reglementen. Weliswaar bepalen deze overeenkomsten geen penale sancties ten aanzien van zulke feiten, maar zij zijn in het gemeen recht van de Staten omschreven en aldaar strafbaar gesteld.

Wat de misdaad tegen de vrede betreft, heeft de Rechtbank duidelijk de voorbedachtheid bij de beschuldigen laten gelden. Zij wisten dat de aanvalsoorlog buiten de wet gesteld is door de meeste Staten ter wereld, met inbegrip van Duitsland. Zij hebben gehandeld met volle kennis van zaken (83).

Bovendien gaat het niet aan te beweren dat de verantwoordelijken onbewuste misdadigers waren. Zoals Donnedieu de Vabres nog onderlijnt, «ils ont persévéré dans leur entreprise monstrueuse, ce n'est pas qu'ils fussent inconscients de leur faute, ni ignorants de la rigueur du châtement qui les attendait en cas de défaite. A la défaite ils ne croyaient pas» (84). De reden van hun criminele volharding was de overtuiging dat zij de sterksten waren.

Ten aanzien van de misdaden tegen de mensheid, vraagt de opwerping, afgeleid uit de regel *Nullum crimen, nulla poena sine lege*, hetzelfde antwoord. Deze misdaad heeft gemeenschappelijke elementen met de oorlogsmisdaad, zoals het moorden en het wegvoeren. Zij heeft ook elementen die haar eigen zijn en die vermeld werden in artikel 6c van het Statuut, als «het uitroeien, het tot slavernij brengen, enige onmenselijke daad, begaan tegen enige burgerbevolking, vóór of na de oorlog, het vervolgen om politieke, raciale of religieuze redenen...».

Echter vallen de misdaden tegen de mensheid alleen dan in de bevoegdheid van de Rechtbank, wanneer zij begaan worden *ten gevolge* van een misdaad die zelf tot de bevoegdheid van de Rechtbank behoort, of *in verband* met deze misdaad. De samenhang oefent hier rechtstreeks een invloed uit op de grond van het recht. Wanneer dit verband ontbreekt kan de misdaad tegen de mensheid niet bestraft worden.

Daar alle feiten die de Rechtbank als misdaad tegen de mensheid bestraft heeft, tegelijkertijd oorlogsmisdaden waren — o.m. het uitmoorden, het uitroeien, het tot slavernij brengen, het wegvoeren — werd de vraag van de schending van de regel *Nullum crimen...* nooit afzonderlijk gesteld ten aanzien van de misdaden tegen de mensheid.

Ook werd er kritiek geoefend op de instelling van de Internationale Militaire Rechtbank, omdat het Statuut slechts de uitdrukking was van de wil van de vier grootmachten die het Akkoord van Londen van 8 augustus 1945 ondertekend hebben. Dit verwijt is in werkelijkheid tweevoudig. Het akkoord zou slechts de wil van deze machten uiten, en niet de voorschriften van het internationale recht geven. Het akkoord zou erop uitlopen, dat de overwonnenen door de overwinnaars gevonnist worden, en zou mitsdien de plicht tot rechtvaardigheid en onpartijdigheid van de rechter in het gedrang brengen.

Naar mijn mening is geen van beide verwijten gegrond.

Het akkoord van de «grote vier» — waarbij de regeringen van negentien Staten (85), waaronder België (86), zich aangesloten hebben, heeft geen recht *geschapen*. Internationale verdragen scheppen geen internationaal recht. Zij codificeren een vroegere staat van zaken (87). Wanneer zij een vorenbestaand internationaal gebruik scherper omlijnen of aanvullen, verdwijnt dit gebruik niet met hen (88). De Verdragen van 's-Gravenhage, hoewel door een beperkt aantal Staten ondertekend (89), hebben altijd het vigerende internationale recht uitgedrukt (90).

Mocht het tweede verwijt dan al in beginsel gegrond zijn — zoals het in principe gegrond is telkens wanneer de berechting van de verdachte aan de gelaedeerde wordt toevertrouwd — de procedure vóór de rechtbank te Neurenberg heeft zich echter in feite aan dit verwijt geenszins blootgesteld. De vooraanstaande mannen die de zetel vormden, en ook zij die het ambt van het openbaar ministerie waarnamen, zich van de grootheid en de gewichtigheid van hun opdracht bewust, hebben blijk gegeven van de ruimst denkbare onpartijdigheid en billijkheid. Zij hebben recht geoefend, en geen wraak. De haat van de volkeren die zij vertegenwoordigden, heeft op hun beslissing niet de minste invloed gehad.

Aan deze terechtzittingen, waarop eenentwintig misdadigers, die onder het masker van staatslieden gehandeld hadden, vóór hun rechters stonden, heb ik een aangrijpende herinnering van verheven grootsheid be waard.

Nauwgezetheid in de enquêtes; buitengewone waar digheid van de debatten; eerlijkheid en terughouding van het openbaar ministerie; sereniteit van de rechters : nooit misschien werd de gerechtigheid stipter betracht, het recht angstvalliger geëerbiedigd (91).

Evenwel zou het wijs zijn, wanneer men morgen in dezelfde omstandigheden kwam te verkeren, niet andermaal een zelfs van alle grond ontblote kritiek te laten ontstaan. Het internationaal crimineel gerecht moet ingesteld worden, zodat het bij een conflict klaar staat om in werking te treden (92).

Op het gebied van het fundamenteel volkenrechtelijk beginsel dat « oorlogvoerenden geen onbeperkte keus hebben wat de middelen om de vijand te schaden betreft » (93), deed de vervolging van de grote Duitse oorlogsmisdadigers tenslotte het probleem van het hiërarchische bevel in volkenrechtelijk strafrecht rijzen.

In het huidig internationaal recht is het van een meerdere ontvangen bevel geen verweermiddel. Hij die het bevel uitvoert kan deswege geen bevrijding van zijn penale verantwoordelijkheid genieten (94).

Dit beginsel heeft zijn bevestiging gevonden in artikel 8 van het Statuut der Rechtbank.

Het werd door de International Law Commission van de Organisatie der Verenigde Naties geformuleerd, en door de Algemene Vergadering erkend als een beginsel van positief internationaal recht, in de volgende bewoordingen: het feit dat een persoon op bevel van zijn regering of van een hiërarchische meerdere gehandeld heeft, ontslaat hem niet van zijn verantwoordelijkheid op het gebied van het internationale recht. Nochtans mag op dit feit rechtvaardigheidshalve acht worden geslagen om zijn straf te verlichten (95).

Deze regel wordt gehuldigd door vrijwel alle nationale rechten. Lauterpacht herinnert eraan, wat het Britse recht betreft, dat, « *wanneer een lid van de strijdkrachten der Kroon vóór een burgerlijke rechtbank terechtstaat wegens een criminele beschuldiging, het gehoorzamen aan een bevel van hogerhand op zichzelf geen rechtvaardiging is* » (96).

In Frankrijk geldt een gelijkaardige regel, en het militair strafrecht aldaar verschilt in dit opzicht niet van het gemeen recht. Het door een militaire of burgerlijke meerdere gegeven bevel kan de wederrechtelijke daad niet rechtvaardigen. Zij blijft een misdrijf, hoewel zij door de wettige overheid gelast is, onder voorbehoud van de dwang uitgaande van een macht waaraan de dader niet kon weerstaan (97).

In de Verenigde Staten huldigt de wet hetzelfde principe: « De individuen en organisaties die de erkende oorlogswetten en -gebruiken schenden, kunnen uit dien hoofde gestraft worden. Evenwel kan het feit, dat de geïncrimineerde daden verricht zijn op het bevel van een hiërarchische meerdere of met de machtiging van de regering, in aanmerking genomen worden bij het bepalen van de schuld, hetzij als rechtvaardiging, hetzij als een grond tot vermindering van de straf » (98).

Ook artikel 3 van de Belgische wet van 20 juni 1947 op de oorlogsmisdaden geeft dezelfde regel (99).

De Belgische militaire gerechten hebben trouwens in een vaste jurisprudentie het bevel als grond van rechtvaardiging verworpen, erop wijzende, zoals professor Glaser betoogt (100), « dat dergelijk beginsel onbestaanbaar zou zijn, niet alleen met de fundamentele rechten en gerechtigheidsregelen, maar ook met de menselijkheidsbeginselen » (101). Uzelf, trouwens, telkens wanneer U zich over de draagwijdte van het bevel van de meerdere diende uit te spreken, hebt beslist, dat de omstandigheid dat een agent van de overheid op bevel gehandeld heeft geen rechtvaardigingsgrond oplevert, wanneer de ondergeschikte zich omtrent het misdadig karakter van het ontvangen bevel niet heeft kunnen vergissen (102).

De Neurenberger Rechtbank heeft het door haar Statuut gehuldigde beginsel bevestigd: Het ontvangen bevel is, op zichzelf, geen grond van rechtvaardiging. Niettemin kan het de dader bevrijden van de straf, en zelfs van de verantwoordelijkheid, in geval het, wegens de concrete omstandigheden die het veroorzaken of vergezellen, een grond van strafuitsluiting of een grond van onverantwoordelijkheid wordt (103).

Deze regel werd op 11 december 1946 door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties erkend als een beginsel van internationaal recht (104).

* * *

Het internationaal misdrijf van strafrechtelijke aard valt onder een nieuwe tak van de rechtswetenschap: het volkenrechtelijk strafrecht.

Dit recht, dat zich pas sedert de tweede wereldoorlog ten volle doorgezet heeft, is, naar de definitie die ervan verstrekt werd door Glaser, professor aan de Universiteit te Luik en een van de voornaamste theoretici op dit gebied, het recht dat handelt over de bestraffing van de misdaden waardoor de internationale sociale orde gekrenkt wordt, d.w.z. de bestraffing van de zwaarste internationale misdaad, de aanvalsoorlog, en de bestraffing van de andere daden waartegen het wereldgeweten in opstand komt, de oorlogsmisdaden en de misdaden tegen de mensheid (105).

Het volkenrechtelijk strafrecht is een tak van het internationaal publiek recht. Het is een gewoonterecht en, in een zekere mate, een recht met conventionele grondslag. Het is uit het wereldgeweten gesproten.

Het drukt een regel uit die de bovenhand heeft op de wil van de Staten; het bestaat dus in weerwil van alle andersluidende bepalingen van het nationale recht (106). Zo zijn de ras- en godsdienstvervolgingen, hoewel met de interne rechtsorde van het IIIde Reich strokende, misdaden tegen de mensheid, en kunnen zij als oorlogsmisdaden worden aangezien. Deze regel werd scherp en duidelijk door de Neurenberger Rechtbank geuit: « *De internationale verbintenissen, die de individuen moeten naleven, hebben de voorrang op hun plicht tot gehoorzaamheid jegens de Staat waarvan zij de onderdanen zijn* » (107).

Het volkenrechtelijk strafrecht, dat met name op de handelingen der Staten van toepassing is, houdt zich niet bezig met de penale verantwoordelijkheid van de Staten en van de rechtspersonen. Het slaat thans slechts acht op de verantwoordelijkheid van de enkeling, die het aanziet als een subject van internationaal recht. « *Het zijn mensen, en geen abstracte entiteiten, die de misdaden plegen waarvan de bestraffing als internationaal-rechtelijke sanctie noodzakelijk is* » (108) (109).

Bij de uitwerking van het volkenrechtelijk strafrecht werd een beslissende schrede gezet met de onderteekening te Londen van het *Akkoord betreffende de vervolging en de bestraffing van de grote oorlogsmisdadigers* (110).

Bij dit Akkoord was het *Statuut van de Internationale Militaire Rechtbank* gevoegd, een instrument van kapitaal belang, waarin tegelijk de bevoegdheid, de procedure en de gerechtelijke organisatie van het hoog rechtscollege vastgelegd werden (111).

In zijn voortreffelijke inleiding vóór de Rechtbank, had Mr Justice Jackson verklaard: *de wet welke heden op Duitsland zal worden toegepast, zal het morgen moeten worden op alle naties, met inbegrip van die welke hier de leiding van het geding in handen hebben.*

Het vonnis zelf van de Rechtbank, door de principes die het onder woorden bracht, heeft een nieuw stadium geopend in de geleidelijke uitbouw van het volkenrechtelijk strafrecht. Niet alleen drukte het bepaalde beginselen uit, maar het verklaarde verder: « *le Statut exprime le droit international en vigueur au*

moment de sa création... et contribue, par cela-même, au développement de ce droit» (112).

De Algemene Vergadering van de Verenigde Naties heeft op 11 december 1946 in een plechtige resolutie (113) de in het Statuut en in het vonnis geformuleerde regelen van internationaal positief recht erkend en bevestigd.

De U.N.O. heeft echter ook maatregelen getroffen tot het opmaken van een *Code van de misdaden tegen de vrede en de veiligheid van de mensheid* (114). Het belang van zulke Code voor de ontwikkeling van het volkenrechtelijk strafrecht mag men zeker niet onderschatten. Nochtans zou men gevaarlijk het contact met de werkelijkheid verliezen, als men niet inzag welke hinderpalen dergelijke codificering in de weg staan. Het is niet genoeg, dat het recht de uitdrukking is van het volksgeweten. Men moet tevens voor ogen houden, dat, wie een recht uitbouwt of zelfs een rechtbank instelt, ijdel werk verricht wanneer geen macht beschikbaar is die dat recht metterdaad toepassen en de schuldigen vóór de rechter brengen kan (115). Op dit gebied nu, is het doel nog lang niet bereikt.

Immers, thans nog stuit het ontwerp op het verzet van een aantal Staten die zich door de onafhankelijke actie van de staatssovereiniteiten voldoende beschermd wanen, en derhalve weinig voelen voor het overdragen van een gedeelte van hun soevereiniteit aan de internationale gerechtelijke autoriteit, zelfs om zich te verdedigen tegen misdaden die de internationale rechtsorde aantasten. Voor de misdaad tegen de vrede houden zij zich hieraan, dat de aanvaldaad onder de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties ressorteert, en, voor de oorlogsmisdaden en de misdaden tegen de mensheid, aan het onvolmaakt systeem van de bevoegdheid der nationale rechtscolleges.

Het volkenrechtelijk strafrecht werd blijvend en definitief erkend, achtereenvolgens door het Akkoord van Londen, door het Statuut van de Internationale Militaire Rechtbank, door de in het vonnis van Neurenberg afgekondigde rechtsregelen, en, tenslotte, door de aanmerking van deze regelen als beginselen van internationaal positief recht door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties.

Dit recht, waarvan de autonomie voortaan buiten kijf staat, heeft het stadium der internationale verdragen tot bestraffing van sommige misdadige activiteiten overschreden. In de vorige eeuw reeds waren de regeringen zich immers ervan bewust geworden, dat er misdadige activiteiten bestaan, die niet de interne staatsorde alleen schenden, en die noodzakelijk door alle Staten moeten bestraft worden. Deze internationale repressie werd door verdragen geregeld voor de *slavernij* (116), de *handel in blanke slavinnes* (117), de *handel in vrouwen en kinderen* (118), de *handel in verdovingsmiddelen* (119), de *verspreiding van obscene publicaties* (120), de *valsemunterij* (121), het *terrorisme* (122) en, onlangs, de *genocide* (123). Deze akkoorden hebben dit gemeens, dat zij belangen met een universeel karakter beschermen en een over de landgrenzen reikend repressiesysteem invoeren: het misdrijf wordt in alle Staten bestraft, ongeacht de plaats waar het gepleegd werd en ongeacht de nationaliteit van de dader (124) (125).

Bij de schrikwekkende omvang van de misdaden tegen de morele en maatschappelijke wereldorde, waaraan het IIIe Reich zich schuldig heeft gemaakt, heeft het volkenrechtelijk strafrecht onder de druk van het wereldgeweten het gewenste aanzien verkregen en is het stelselmatig uitgebouwd. De beginselen zijn thans geformuleerd, de leer nader bepaald en de tijdelijke

organen ervan opgericht. Het kwam tot uiting in een moedige, klare en duidelijke rechtspraak, waarvan de eedle vorm indruk maakt.

Doch, na die eerste toepassingen, die het wereldgeweten genoegdoening geschonken hebben, derft het nog steeds zijn code en zijn blijvende instellingen.

Deze code moet het stopzetten en het bestraffen mogelijk maken van de voorbereiding van een aanvalsoorlog en van al wat hij aan misdaden en verwoestingen meebrengt.

Het mag niet meer zijn, dat men aan de rechter het ontbreken van een vóór de feiten bestaande, geschreven regel verwijt.

Gelijk Mr. Justice Jackson in deze zaal verklaarde: « War can no longer be a game in which statesmen stake the lives of their people but never their own » (126).

Wie het slachtoffer van misdaden tegen de mensheid toespreekt met woorden als: « Wacht tot de oorlog losbreekt, en gij zult gewroken worden », paart huichelarij aan onmacht... (127).

* * *

De Commissie voor Internationaal Recht van de Verenigde Naties heeft bevonden, dat het wenselijk was een autonoom internationaal strafrecht te creëren, dat speciaal belast zou zijn met het vonnissen van de internationaal-rechtelijke misdaden die op alle oorlogsterreinen zijn bedreven en die mitsdien niet in de bevoegdheid van een bepaalde nationale rechtbank vallen (128).

Het *Verdrag inzake de voorkoming en de bestraffing van genocide*, de allerergste misdaad tegen de mensheid, dat op 9 december 1948 door de Vergadering van de Verenigde Naties aangenomen, en door vijftig Staten, waaronder België, goedgekeurd werd, bepaalt trouwens uitdrukkelijk in artikel VI (129), dat een internationale strafrechtbank zal worden opgericht. Hoewel dit verdrag thans van kracht is, zal het een dode letter blijven, « zolang het Hof niet zal gecreëerd zijn, aldus Voorzitter Cassin, en geen onpartijdig orgaan, als een Commissie of een internationaal parket, zal zijn opgericht om de zaken aanhangig te maken... Hoe zouden, praktisch gezien, personen die een genocide gepleegd hebben, op het bevel, met de machtiging of de toelating van de autoriteiten van hun land vóór de bevoegde Staatsrechtbanken worden gebracht, tenzij een revolutie de vroegere bewindslieden verjaagd heeft? » (130). En men kan hieraan toevoegen: « ... of zij in een oorlog overwonnen zijn? » Het toekennen van rechtsmacht aan het Internationaal Crimineel Hof was een wezenlijk element van het Verdrag. Enerzijds toch, viel er over het algemeen niet te rekenen op de nationale rechtbanken om doeltreffend te straffen, daar de regering zelf de schuldige is geweest. Van de andere kant werd de regel van het *forum reprehensionis*, waardoor bevoegdheid wordt verleend aan een andere Staat die de schuldige aangehouden heeft, beschouwd als indruisende tegen de traditionele beginselen van het internationale recht. Die regel immers, deed afbreuk aan de soevereiniteit van de Staat, daar hij aan een vreemde Staat toestond daden te bestraffen die buiten zijn grondgebied door vreemdelingen waren begaan (131). Het enige wat er te doen bleef, besluit Professor Graven, was het regelen van de internationale bestraffing, wilde men voorkomen dat de schuldigen bij niet ingrijpen van de nationale rechtbanken ongestraft bleven.

De Algemene Vergadering nam dan ook op 12 de-

cember 1950 de beslissing (132) een Bijzondere Commissie in te stellen, met de opdracht een nauwkeurige tekst tot oprichting van dergelijk Crimineel Hof uit te werken. Er werd een ontwerp van statuut opge maakt. Deze tekst kwam klaar op 31 augustus 1951 en werd voorgelegd, eerst aan een nieuwe zitting van de Algemene Vergadering, in 1952 (133), en daarna aan de *Commissie voor de internationale strafrechtbank*, in 1953 (134).

In een studie (135) heeft professor Glaser de kenmerken beschreven en gedefinieerd van het internationaal crimineel hof, zoals het ontworpen was in de tekst van 1951, die in 1953 herzien werd. De behandeling van dit ontwerp moest per slot van rekening tot 14 december 1954 uitgesteld worden om, samen met de oprichting van het Hof, de *Code van de misdrijven tegen de vrede en de veiligheid van de mensheid* (136) te kunnen aannemen. In deze opvatting is het Hof geen orgaan van de U.N.O., maar een gemeenschappelijke instelling van de Staten-leden die tot het Verdrag toegetreden zijn. Het is een autonoom en een orgaaniek vast lichaam. Zijn bevoegdheid *ratione materiae* geldt voor de feiten die het internationaal recht als misdaden erkent, zonder dat zij dit karakter in het interne recht der Staten behoeven te dragen. Het recht dat het Hof toepast, moet zijn het internationale recht, met inbegrip van het volkenrechtelijk strafrecht. De rechtsmacht van het Hof spruit evenwel niet uit het Statuut. Zij moet aan het Hof worden verleend door de Staten, met het gevolg, dat toetreding tot het Statuut de Staat niet verplicht tot het erkennen van 's Hofs jurisdictie. Dezes organisatie moet in de grote lijnen het Statuut van het Internationaal Gerechtshof volgen. De last van het openbaar ministerie wordt opgedragen aan een voor ieder afzonderlijk geval aangeduid orgaan; de leden van het Hof moeten dezelfde qualificaties hebben als de leden van het Internationaal Gerechtshof. Het rechtscollege berecht alleen natuurlijke personen, met inbegrip van Staats- en regeringshoofden. De zaken moeten eraan voorgelegd worden door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, door een organisatie van Staten waartoe de Vergadering haar instemming heeft gegeven of door enige tot het Statuut toegetreden Staat die aan het Hof jurisdictie heeft verleend. Het Hof beschikt over een discretionaire macht om de penaltiteiten te bepalen. Het Statuut geeft aan de verdachte alle fundamentele waarborgen van het « fair trial » naar Angelsaksisch recht; het erkent het gezag van het gewijsde, verwerpt het appelrecht, staat geen burgerlijke vordering toe en bepaalt regelen inzake genadeverlening. Op de Staten rust generlei verplichting ten aanzien van de toe te kennen hulp tot het ten uitvoer leggen van de sententies; deze plichten kunnen slechts uit een afzonderlijk verdrag voortvloeien (137).

Bij het Handvest der Neurenberger Rechtbank verzeleken, betekent het ontwerp een aanzienlijke achteruitgang. De fundamentele zwakheid ervan ligt juist in de opvatting van het rechtscollege dat gedacht is, niet als een orgaan van de Verenigde Naties, ingesteld door een resolutie van de Algemene Vergadering, doch als een instelling van de bij het Verdrag aangesloten staten, die als zodanig aan hun goedgevonden onderworpen is.

Internationale misdaden nu, worden over het algemeen begaan door de bewindslieden zelf, om 't even of zij die misdaden bevelen of ze door hun opvattingen, hun doctrines of hun staatsorganisatie teweegbrengen. Hoe kan men zich inbeelden, dat die Staten zich bij het Statuut van een aldus opgevat rechtscollege aansluiten? Bijaldien zij het ook doen, dan valt het nog

zeer te betwijfelen of zij in een bepaald geval het Hof jurisdictie zullen verlenen. Zouden zij het Hof juridische bijstand verstrekken? Zouden zij de beslissing van het Hof ten uitvoer brengen? In het stelsel van het ontwerp blijft alles afhangen van de goede wil van de Staat, zelfs indien hij het Statuut van het Hof erkend heeft (138).

* * *

Omtrent de beginselen van het volkenrechtelijk strafrecht zijn de Verenigde Naties het eens; toch hebben zij tot op heden het hoog crimineel hof niet in het leven geroepen dat die beginselen zou toepassen.

Wat in de loop van een genadeloze strijd tegen een zelfde gevaar kon worden geconcentreerd, en tot stand gebracht door de eensgezindheid der geallieerde naties, is de Staten-leden der Verenigde Naties totnogtoe niet mogelijk gebleken. Dit ligt aan de verscheidenheid van hun opvattingen en doelstellingen, aan de blijvende zorg om hun soevereiniteit (139).

Tegen het principe van de instelling van het internationaal crimineel hof voert men aan, dat de nationale rechtbanken bevoegd zijn tot het berechten van wie zich aan oorlogsmisdaden schuldig heeft gemaakt, en tot het recht spreken over feiten, misdaden tegen de mensheid genoemd. Daarbij laat men echter de misdaad tegen de vrede van kant, die bestaat in de aanvals oorlog welke met schending van de verdragen op het grondgebied van andere Staten gevoerd wordt. Daarbij houdt men rekening, noch met de misdaden die tegelijk op alle oorlogsterreinen gepleegd worden, en die dus niet door de nationale rechter alleen kunnen bestraft worden, noch met de misdaden die de Staatshoofden en de bewindslieden begaan. Daarbij slaat men geen acht op de beperkingen van de uitlevering en, meer in het algemeen, op de belemmeringen bij het uitleveren van de schuldigen. Daarbij laat men buiten beschouwing het feit, dat de bestraffing van de misdaad tegen de mensheid niet mogelijk is zonder een verstandhouding onder, en een optreden in gemeen overleg van de Staten. Daarbij, tenslotte, ziet men de kritiek over het hoofd waartoe de vervolgingen vóór de Internationale Militaire Rechtbank en, in een bepaalde mate, de vervolging van Eichmann aanleiding hebben gegeven.

Kort vóór zijn dood schreef Donnedieu de Vabres: *het wezenlijke is het instellen van een vast rechtscollege, het loskomen uit het immobilisme, al ware het ten prijze van de onvolmaaktheid, want de onvolmaaktheid kan niet vermeden worden, en is beter dan het in gebreke blijven der justitie* (140).

Het verwijt, de verdachten door een rechter *ad hoc* te doen berechten, zou vóór het internationaal crimineel hof van alle grond ontbloot zijn.

Het fundamentele bezwaar tegen de vonnissen van Neurenberg en Tokio, slechts het werk te zijn van de rechters der zegevierende landen en dus niet van de internationale gemeenschap uit te gaan, zou niet meer mogelijk wezen.

Het codificeren van een supra-stataal of universeel strafrecht is dringend nodig en onontbeerlijk, schrijft de heer Miglioli. Het is nodig, opdat de functies van internationale strafrechtspraak — die de overwinnende Staten zich hebben toegeëigend — overgaan en toegekend worden in bepaalde vormen en volgens bepaalde handelwijzen, om recht te doen heersen, met uitsluiting van iedere wraakneming of eenzijdige bestraffing (141).

De bij het proces Eichmann voelbare malaise — hoe

onmiskenaar rechtvaardig de vóór de Rechtbank te Jerusalem gebrachte zaak, en hoe eerlijk de procedure ook waren, — zou geen reden van bestaan meer hebben (142).

Deze gronden, en mede het kapitaal belang dat het instellen van een internationaal crimineel hof voor het evenwicht der wereld heeft, zouden ons geweten voldoende schenken en ons rechtsbewustzijn geruuststellen.

In nog twee opzichten werd op het ontwerp tot instelling van het internationaal hof kritiek geoeffend: de vrees dat het een kwijnend bestaan zou leiden bij gebreke aan een permanente taak, en de vrees dat het onmachtig zou zijn, daar het geen dwangmiddelen zou ter beschikking hebben.

Deze kritiek is niet onweerlegbaar. Het hof zelve, en ook het instructie- en vervolgingsorgaan, kunnen ingesteld worden, zonder dat de leden ervan effectief behoeven te fungeren. Het probleem der dwangmiddelen, anderzijds, hangt niet samen met het probleem van het Hof zelf. Bij ondervinding is gebleken, dat er omstandigheden zijn, waarin de Verenigde Naties het naleven van hun beslissingen hebben opgelegd, en daartoe afdoende middelen hebben gevonden.

* * *

De loyauteit, schrijft een van de mannen die het meeste gedaan hebben om de buitenlandse politiek met de zedelijke grondslagen van het internationaal recht in overeenstemming te brengen, de heiligheid der verdragen, de gematigdheid, de wederzijdse hulpverlening, de eerbied voor elkaar, de gerechtigheid en de samenhangigheid zijn de zuilen waarop het internationaal publiek recht rust (143).

Wellicht is hij nog niet voorgoed aangebroken, de tijd dat de volkeren met elkaar zullen overeenkomen om degenen, die deze stelling met de voeten treden, vóór de rechter te brengen.

Talrijke hinderpalen zullen weggeruimd, en teleurstellingen overwonnen moeten worden, alvorens een internationaal rechtsorgaan in werking zal kunnen treden (144).

Rome werd niet op één dag gebouwd.

Doch het instellen van de Neurenberger Rechtbank, en de bevrediging die zij door haar waardig en doeltreffend handelen, na tijden van de felste beproeving, aan het wereldgeweten heeft geschonken, hebben de naar recht zuchtende wereld een grote stap vooruit geholpen: weinige jaren te voren ware dit ondenkbaar geweest.

Voor ons, juristen, is het een onschatbare reden om in het recht vertrouwen te hebben, dat daarna, in het raam van de Verenigde Naties, naar de wens van de Algemene Vergadering, de studie van het statuut van het internationaal crimineel hof ondernomen en tot een goed einde gebracht werd, ofschoon dit statuut wegens een ontoereikende internationale solidariteit totnogtoe niet kon verwezenlijkt worden.

Zoals de heer Voorzitter Cassin kortelings nog beklemtoonde « si même la jungle le cache... le chemin du droit désormais est tracé dans ses grandes lignes » (145).

Nauwelijks geboren, flitsen de gedachten heden de wereld rond.

Eens zal de tijd van de rechter komen.

Is deze rechtszaal niet de plaats bij uitstek waar wij met al onze kracht moeten zeggen hoe vast wij hierin geloven?

* * *

Het Hof had tijdens het gerechtelijk jaar een zware taak gehad, en, nu het einde der inspanning nabij was, lieten haar gevolgen zich voelen. Maar het was voor ons een buitengewone vreugde het jaar af te sluiten zonder dat het Hof en zijn Balie om het heengaan van een hunner leden behoeften te treuren.

Het volksgeloof meent, dat wie op aarde een lange levensloop gehad hebben, met het vallen der bladeren verscheiden. In volle zomerbloei was het dat, kort na elkaar, een schitterend lid van onze Balie, en daarna diegene ons verlieten, die wij plachten de beste onder ons te heten.

Traditiegetrouw zal het Hof eerlang de nagedachte- nis van Raadsheer *Daubresse* eren. Deze plechtige openingszitting echter, waarop hij zo vaak aanwezig was, mag haar beslag niet krijgen voordat de herinnering aan de heer Stafhouder *Hermans* opgeroepen is, aan wie het Hof op een gewone zitting reeds een ontroerende hulde heeft gebracht.

Onze staat noopt ons tot louter verstandelijk werk. De omgeving waarin hij uitgeoefend wordt leent zich zelden tot innige vertrouwelijkheid.

Niettemin zult U het me niet euvel duiden, dat ik, na deze overwegingen bij gebeurtenissen welke de wereld ten hevigste beroerden, hier slechts stilhoud bij het dagelijkse beeld van hem wiens glansrijke loopbaan, alomvattende rechtskennis en uitmuntende geestgaven reeds geroemd werden.

Gaarne had ik met ingehouden stem deze herinneringen aangehaald uit een intiem leven, dat men niet dan node prijsgeeft. Zij gaan over Maurice Hermans in zijn verhouding tot diegenen die zijn kinderen zouden worden.

De kinderen Hermans liepen school bij de Juffrouwen Becquet, die aan hun ouders reeds het abc geleerd hadden. Zij waren bijna tien jaar oud toen hun vader stierf. Sedertdien ging Maurice Hermans elke avond, na zijn noeste consulten, het maal gebruiken bij zijn schoonzuster en leerde hij er — met enige onbehandigheid maar met oneindig veel liefde — de moeilijke kunst, een vader te vervangen.

Veel heeft hij met hen moeten praten tijdens de lange zondagsuitstapjes, om hen te begrijpen en te vormen. En wat al attenties: een aardige jurk, een boek, tekenlessen, een of ander fraai meubel, een oud bibelot...

Het werd hun gewoonte hem overal te vergezellen.

Op zekere dag gingen zij met vakantie te Rodenhof, in het Groothertogdom Luxemburg, bij de ouders van een hunner vriendinnen.

Men wist niet, in deze harde streek, wat men de geraffineerde fijnproever wel met ere zou kunnen voorzetten. Gelukkig bood de maand september haar rijkdom. Er was nog slechts sprake van patrijzen met wijnbladeren, kwakkels op canapé, hazen à la crème, bisques d'écrevisses, Doyenné des Comices of Duchesse d'Angoulême.

De kinderen, die waren net alsof de Comtesse de Ségur hen had opgevoed, geloofden vast dat zij tijdens het verblijf niet van de tafel zouden weggelaten.

Hoe verrast stonden zij niet, toen Oncle Maurice, in zijn smaakvolle, keurige landkledij, hun wandelingen en hun spelen deelde en alle plaatsen wilde zien waarvan hem zoveel moois was verteld.

Want zo zijn de mensen buiten het leven in dit Paleis.

De kinderen groeiden op en trouwden. Warm was hun wederliefde voor hem die hun vader had willen zijn en het ten volle was geweest.

De dag kwam, dat Stafhouder Hermans de arbeid stopzette. Hij verliet minder vaak zijn woning met

haar verrukkelijke Régence-meubelen. Hij leefde in zijn herinneringen en ging nu ook praten van zijn jeugd zonder ouders, die zeer jong overleden waren.

En de tederheid die het weesjongetyje had moeten derven, de tederheid die hij zijn leven lang met zelfverloochening aan de kinderen van zijn broeder betoond had, zij werd hem thans in overvloed teruggeschonken.

* * *

Voor de Koning, namens de Procureur-generaal, vorder ik dat het aan het Hof moge behagen, te verklaren dat het zijn werkzaamheden hervat.

(1) H. Donnedieu de Vabres. *Le procès de Nuremberg devant les principes modernes du droit pénal international* in Recueil des Cours de l'Académie de droit international de La Haye, 1947. I. p. 485.

(2) Reglementen betreffende de wetten en gebruiken van de oorlog te land, gevoegd bij de Verdragen van 's Gravenhage nopens de wetten en gebruiken van de oorlog te land, 29 juli 1899 en 18 oktober 1907.

(3) Akkoord van 8 augustus 1945, art. 1. Zie *Procès des grands criminels de guerre*. Nuremberg 1947, T. I., p. 8.

(4) Donnedieu de Vabres, op. cit. p. 482.

(5) E. Aroneanu. *Un grand juge disparaît*. Justice Jackson, Bruxelles octobre 1954.

(6) Verklaring van President F.D. Roosevelt, 25 oktober 1941. *Bulletin du Département d'Etat*, 1941, vol. V, p. 317. Verklaring van sir Winston Churchill, 25 oktober 1941. Zie *Châtiment des crimes de guerre*, Service d'édition de Sa Majesté pour le Comité interallié d'information. Londen 1942. p. 15.

Intergeallieerde verklaring nopens de bestraffing van de oorlogsmisdaden, 13 januari 1942. Zie *Châtiment des crimes de guerre* in Notes documentaires et Etudes n° 186. édit. Ministère de l'Information de France, novembre 1945.

Verklaring van President Roosevelt, 21 augustus 1942: *Het is rechtvaardig dat zij (de overwerldigers) tijdig deze waarschuwing krijgen: de dag komt dat zij zullen moeten verschijnen vóór de Rechtbanken, en wel in de landen die zij thans verdrukken, om er voor hun daden terecht te staan (Punishment for War Crimes, H.M. Stationery Office, Londen 1943, vol. II).*

Verklaring van President Roosevelt, 7 oktober 1942: *De misdaden worden voortgezet. Ik verklaar heden dat het in het voornemen van deze regering ligt, wanneer eenmaal de oorlog in ons voordeel zal zijn beëindigd, te eisen dat de oorlogsmisdadigers uitgeleverd worden (Zie o.m. J.A. Martinez. Les procès criminels de l'après-guerre. Paris 1953, p. 356).*

Hogerhuis. Zitting van 7 oktober 1942. De oorlogsmisdadigers zullen vóór de Rechtbanken gebracht worden. Lord Cecil stelt de oprichting van Internationale Rechtbanken voor. Van deze opvatting is ook Sir Winston Churchill. Zij wordt gedeeld door het Hogerhuis. (*Punishment for War Crimes*) H.M. Stationery Office, Londen 1943, vol. II, p. 10).

Mondelinge nota's, door de regering van de bezette landen gericht aan de Britse regering, de regering van de Verenigde Staten en die van de U.S.S.R., en antwoorden op die nota's, zie *Châtiment des crimes de guerre*. Service d'édition de Sa Majesté. Comité interallié d'information. Londres 1943; zie ook Lord Wright. *History of the United Nations War Crimes Commissions and the Development of Laws of War*. Londen 1946, Appendix B. pp. 109-113.

(7) (8) «... placer parmi les principaux buts de guerre le châtiment par la justice organisée des coupables ou des responsables de ces crimes, qu'ils les aient ordonnés, les aient perpétrés ou y aient participé», «veiller dans un esprit de solidarité internationale à ce que les coupables ou responsables soient recherchés, mis à la disposition de la justice et jugés, et que les sentences prononcées soient exécutées». Zie *Châtiment des Crimes de guerre*. Notes documentaires et Etudes n° 186. Ministère de l'Information de France, november 1945, p. 9. Zie ook: *Parlementaire Debatten*, Lagerhuis, 1942-1943, vol. 385, col. 2083.

(9) *Those who have been responsible for, or have taken a consenting part in the atrocities, massacres and executions, will be sent back to the countries in which their abominable deeds were done in order that they may be judged and punished according to the laws of these liberated countries. Those whose offenses had no particular geographical location will be punished by a joint decision of the Governments of the Allies.* - zie 9 U.S. Department of State Bulletin 1943, pp. 310 en 311.

(10) «The Allied statesman announce their inflexible purpose to... bring all war criminals to just and swift punishment».

(11) «Stern justice shall be meted out to all war criminals, including those who have visited cruelties upon our prisoners»; zie 13 U.S. Department of State Bulletin 1945 pp. 137-138, art. III. De Conferentie te Potsdam werd gehouden van 17 juli tot 2 augustus 1945.

(12) «U hebt de leerstellingen aangevallen en omvergoorpen, die, zo zij aangenomen werden, alle oorlogsmisdadigers veilig zouden stellen voor bestraffing; U hebt verkondigd dat, wanneer het eenmaal bewezen was dat

de door Duitsland ingezette oorlog een aanvalsoorlog en een internationale misdaad was, de hoge personaliteiten die aan deze misdaad schuldig waren, moesten geoordeeld worden... Het Belgische Hof van cassatie is verheugd hier de auteur van dergelijk verslag te mogen begroeten. Met fierheid beklemtoont het de volstrekte overeenstemming van zijn inzichten met die van uw land, omtrent het begrip van een in 's mensen geweten gegrift recht, dat zowel de bewindsleden als de onderdanen moeten eerbiedigen». *Bulletin des arrêts de la Cour de Cassation de Belgique*. Plechtige zitting van 31 mei 1946, pp. 6 en 7.

(13) «De vrede zal alleen dan hecht opgebouwd zijn, de mensen zullen alleen dan in de hechtheid van het bouwwerk vertrouwen hebben, wanneer het rust op de gerechtigheid. *Justitia regnorum fundamentum*».

Hoe zou het nochtans op de gerechtigheid kunnen rusten, indien niet eerst de misdadigers geoordeeld en gestraft worden die vijf jaar lang te vuur en te zwaard over de wereld gewoed hebben?

De Militaire Rechtbank is aldus geboren uit een hartstochtelijk streven van het wereldgeweten...

In België meer dan waar ook heerst een vurig verlangen naar rechtmatige bestraffing van de folteraars der mensheid. Edoch, de vraag mocht niet blijven zweven in de ijle sfeer der beginselen, er moesten praktische regelen worden tot stand gebracht, die handelen mogelijk maakten, en, bovenal, die op de te vellen vonnissen het zegel der gerechtigheid drukten, zodat niemand ooit kan betwisten dat zij uit het Recht zijn gesproken». *ibid.* pp. 9 en 10.

(14) Benevens Mr. Justice Jackson bestond deze commissie uit de Lord Charcellor van het Verenigd Koninkrijk Jowitz, de ondervoorzitter van het opperste gerechtshof van de U.S.S.R. Nikitchenko en de heer Falco, Raadsheer in het Franse hof van cassatie.

(15) Betreffende de voorwaarden waaronder vóór de Rechtbank te Neurenberg de regelen van de Angelsaksische beschuldigingsprocedure aangenomen werden, zie H. Donnedieu de Vabres. *Le Procès de Nuremberg* in Rev. sc. crim. et dr. pénal comp. 1947, pp. 174 & seq. De auteur schrijft o.m.: «Le système accusatoire a favorisé la liberté d'expression et donné aux débats le caractère contradictoire qui convient le mieux à l'expression de la vérité».

(16) «Agreement by the Government of the United States of America, the Provisional Government of the French Republic, the Government of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Government of the Union of Soviet Socialist Republics for the Prosecution and Punishment of the Major War Criminals of the European Axis». In U.S. Department of States Publication. n° 3080, pp. 420-421.

(17) «... offices which have no particular geographical location...»

(18) Zie de tekst van het «Charter of the International Military Tribunal» in R. Woetzel, *The Nuremberg Trials in International Law*, uitg. Stevens, Londen, 1960, pp. 245 & seq.

(19) Zie supra p. 7.

(20) «Nous ne pouvons les condamner sans procès, car les exécutions sans discrimination ou les condamnations qui ne s'appuieraient pas sur des conclusions précises de culpabilité établies impartialement, viendraient à l'encontre des assurances que nous avons réitérées... Bulletin des arrêts de la Cour de cassation de Belgique, plechtige zitting van 31 mei 1946, p. 6.

(21) «Feiten blijven, maar mensen gaan voorbij en herinneringen worden onbetrouwbaar. Wanneer zich vóór de Internationale Militaire Rechtbank het minste incident voerde, dat de onpartijdigheid der rechters verdacht zou kunnen maken, dan zou geheel het werk op losse schroeven komen te staan: het proces te Neurenberg moet de Duitse natie overtuigen van de schuld der leiders die zij erkend had; voorzeker zal dit resultaat niet dadelijk bereikt worden; maar het zou nooit bereikt worden indien eens sommigen bij het lezen van de notulen der terechtzittingen daarin stof zouden kunnen vinden voor een arglistige propaganda, die als een wraakneming zou voorstellen wat een daad van Gerechtigheid is geweest, en het is nauwelijks te betwijfelen dat deze propaganda ook buiten Duitslands grenzen gehoor zou vinden». *ibid.* p. 10.

(22) *Opening statement for the United States of America* 7 (1946); *International Military Tribunal, Trial of the Major War Criminals* 101 (1947); *The Nuremberg cas as presented by Robert H. Jackson* 33-34 (1947).

(23) *Evidentiary value*.

(24) Vonnis der Rechtbank. Terechzitting van 30 september 1946 in *Procès des grands criminels de guerre*. Neurenberg, 1949, vol. XXII, p. 442.

(25) De onderzoeksc commissie nam 38.000 deposities op, maar ten voordele van de politieke leiders werden er 155.000 schriftelijke verklaringen afgelegd, 136.213 voor de SS, 10.000 voor de S.A., 7.000 voor de S.D., 3.000 voor de Algemene Staf en het O.K.W. en slechts 2.000 voor de Gestapo (Vonnis van de Rechtbank, op. cit. pp. 441 en 442).

(26) De magistraten van het openbaar ministerie waren: — voor de *Verenigde Staten*: Mr. Justice Robert H. Jackson, Colonel Robert G. Storey, de hr Sidney S. Alderman, General Telford Taylor;

— voor het *Verenigd Koninkrijk*: H.M. Attorney General The Rt. Hon. Sir Hartley Shawcross, P.C. K.C., M.P.; The Rt. Hon. Sir David Maxwell — Fyfe, P.C., K.C., M.P., de hr G.D. Roberts, K.C., O.B.E.

— voor *Frankrijk*: de hr François de Menthon, daarna de hr Auguste Champetier de Ribes, de hr Charles Dubost, Advocaat-generaal bij het Hof van beroep te Aix-en-Provence, de hr Edgard Faure.

— voor de U.S.S.R.: Generaal R.A. Rudenko, Kolonel Y.V. Pokrovsky.

Betreffende de organisatie en de attributies van het openbaar ministerie, zie M. Merle. *Le Procès de Nuremberg et le châtiment des criminels de guerre*. Paris, 1949, pp. 71 & seq.

(27) De Rechtbank werd voorgezeten door de Britse rechter, The Rt. Hon. Sir Geoffrey Lawrence, nu Lord Oaksey. Zijn plaatsvervanger was The Rt. Hon. Sir William Norman Birkett, nu Lord Birkett.

De Amerikaanse rechter en zijn plaatsvervanger waren Mr. Francis Biddle en Mr. John J. Parker.

Frankrijk was in de Rechtbank vertegenwoordigd, respectievelijk door de h. Donnedieu de Vabres, professor aan de Rechtsfaculteit te Parijs, en de h. Falco, raadsheer in het Franse Hof van cassatie.

De rechters voor de Sovjetunie, tenslotte, waren generaal-majoor I.T. Nikitchenko en luitenant-kolonel A.F. Volchkov.

(28) Zo werden door de verdediging o.m. opgeroepen om vóór de Rechtbank te getuigen, Lord Halifax, gewezen minister van Buitenlandse Zaken van het Verenigd Koninkrijk, en Admiraal Nimitz, die over de Navy der Verenigde Staten het bevel voerde.

(29) Zie, betreffende de maatregelen die getroffen werden om een totale en nauwgezette verdediging van de beschuldigen te verzekeren: Francis Biddle, *Le procès de Nuremberg in Revue internationale de droit pénal* 1948, pp. 1 & seq. (vert. P. Bouzat en M. Y. Coué); zie ook H. Donnedieu de Vabres. *Le procès de Nuremberg in Rev. sc. crim. et dr. pénal comparé* 1947, pp. 174 & seq.

(30) Zie H. Donnedieu de Vabres. *Le Procès de Nuremberg devant les principes modernes du droit international pénal in Recueil des Cours de l'Académie de droit international de La Haye*, 1947, I, pp. 477 & seq.

(31) Betreffende het begrip misdaad tegen de vrede, zie Pompe, *Aggressive War, an International Crime*. Den Haag, 1953, pp. 176 tot 202; zie ook: *Le Statut et le jugement du Tribunal de Nuremberg*, édit. N.U. New York, 1949, pp. 49 & seq.

(32) « De vraag bij het einde van deze oorlog was, of wij de sterkte en de moed zouden hebben om het denkbeeld, dat het inzetten van aanvalsoorlogen een misdaad is, in de werkelijkheid toe te passen... »

Het kon niet anders, of de onze staatslieden bijgebrachte internationaal-rechtelijke leer, dat alle oorlogen als wettig moeten beschouwd worden, en dat geen rechtsonderscheid kan gemaakt worden tussen de rechtmatige en de onrechtmatige oorlog, moest wel machtig stuwen tot het aanvaarden van de oorlog als een achtenswaardig middel om een bepaald doel te bereiken. Hun voor te houden, dat staatslieden geen individuele juridische verantwoordelijkheid dragen voor het voeren van oorlog, moest onfelbaar ook hun bewustzijn van morele verantwoordelijkheid verzwakken. Wat dergelijke opleiding waard was zien wij aan haar vruchten: twee wereldoorlogen.

Het heeft lang geduurd alvorens de wereld het uitlokken van oorlog aangemerkte heeft als een misdaad, evengoed als het uitlokken van onlusten overal een misdaad is...

Wij, rechtsbeoefenaars, willen de eersten zijn om niet langer een immorele leer, dat alle oorlogen wettig zijn, in stand te houden. Aanvalsoorlogen zijn thans buiten kijf onwettig, en allen die ze uitlokken, ertoe aanzetten of ze voeren, zijn misdadigers». *Bulletin des arrêts de la Cour de cassation de Belgique*, plechtige zitting van 31 mei 1946, p. 17.

(33) Tot staving van de doctrine, krachtens welke de aanvalsoorlog een misdaad naar het internationaal recht is, haalde de Rechtbank in haar vonnis uitdrukkelijk deze verdragen en overeenkomsten aan die sedert 1923 de aanvalsoorlog veroordeelden. *The Trial of German Major War Criminals*, vol. XXII, pp. 443 & seq.

(34) «... against the human species».

(35) Het Pact werd op 2 maart 1929 door Duitsland geratificeerd.

(36) Zie de conclusie van de h. Procureur-generaal R. Hayoit de Termicourt vóór Cass. 4 juli 1949 (*Bull. en Pasic. 1949 I. inzonderheid p. 509*).

(37) *Foreign Relations of the U.S. 1932*, Vol. I, p. 579; zie ook R.K. Woetzel. *The Nuremberg Trials*. Londen & New York 1960 p. 153; Maugham. *U.N.O. and War Crimes 1951*, p. 64 & seq.; Grewe *Nürnberg als Rechtsfrage*, 1947.

(38) In het vonnis stelt de Rechtbank vast, dat een aanvalsoorlog gevoerd tegen Oostenrijk, Tsjecho-Slovakije, Polen, Denemarken, Noorwegen, Nederland, België, Luxemburg, Joegoslavië, Griekenland, de Sovjetunie en de Verenigde Staten, 462, 465, 468, 475, 480, 482, 484, 487. Zij veroordeelt Doenitz, Funk, Frick, Göring, Hess, Jodl, Keitel, von Neurath, Raeder, von Ribbentrop, Rosenberg en Seiss-Inquart, als daders en mededaders van misdaden tegen de vrede, wijd rechtstreeks aan de beslissingen tot het inzetten van een aanvalsoorlog deelgenomen hebbende.

(39) Zie de conclusie van de h. Eerste-advocaat-generaal R. Hayoit de Termicourt, vóór Cass. 4 juli 1949 (*Bull. en Pasic. 1949 I. inzonderheid p. 509*).

(40) « Wij hebben de notulen van de door Hitler gehouden geheime conferenties en waarvan hierop aanwezige getuigen de echtheid bevestigd hebben, in beslag genomen en op het Neurenberger proces als bewijs voorgelegd.

Op 23 mei 1939 gaf hij onderrichtingen om de oorlog voor te bereiden, en hij beval: De Nederlandse en Belgische vliegvelden moeten door strijdkrachten bezet worden. Met neutraliteitsverklaringen wordt geen rekening gehouden.

Op 22 augustus 1939 kondigde hij aan dat hij klaar stond om aan te vallen, en hij zegde tot het Opperbevel: Ik zal

een propaganda-oorzaak opgeven voor het inzetten van de oorlog. Of zij echt of vals is heeft geen belang. Men zal de overwinnaar naderhand niet gaan vragen of hij de waarheid vertelt of niet. *Bulletin des arrêts de la Cour de cassation de Belgique*, plechtige zitting van 31 mei 1946, bl. 14. Zie, betreffende de vier geheime conferenties die Hitler van 1937 tot 1939 over de aanvalsplannen hield: *Hossbach. Von der Militärischen Verantwortlichkeit in der Zeit vor dem Zweiten Weltkrieg*, 1948, pp. 8 tot 17.

(41) *Procès des grand criminels de guerre*. Vonnis, pp. 220 & 221.

(42) De oorlogsmisdaden en de misdaden tegen de mensheid zijn omschreven in de paragrafen b en c van artikel 6 van het Statuut van de Neurenberger Rechtbank. Elke van deze bepalingen bevat definitie-elementen en een niet-limitatieve opsomming van feiten welke genoemde misdaden opleveren. Zie de tekst van het Statuut als bijlage in S. Glaser, *Introduction à l'étude du droit international pénal* Brussel en Parijs 1954 p. 172.

(43) Cass. 4 juli 1949 (*Bull. en Pasic. 1949 I.506*) en de conclusies van de h. Eerste-advocaat-generaal R. Hayoit de Termicourt.

(44) *Bull. en Pasic. 1951 I. p. 180*; Arresten Hof v. verbr. 1950, p. 142.

(45) De h. Procureur-generaal Hayoit de Termicourt, toentertijd eerste advocaat-generaal, had in zijn conclusie doen uitkomen, dat artikel 6b van het Statuut van de Internationale Militaire Rechtbank het begrip oorlogsmisdaad, en bijgevolg de schending van de oorlogswetten en -gebruiken, niet beperkte tot de in de bezette grondgebieden verrichte daden.

(46) (47) Donnedieu de Vabres, *op cit.* pp. 508, 509 en 512; zie ook Herzog, *Les principes juridiques de la répression des crimes de guerre*, in *Revue pénale suisse*, 1946, inzonderheid p. 284.

(48) Zie S. Glaser, *Vers une juridiction criminelle internationale in Revue pénale suisse*, 1952, p. 291.

(49) Zie de klassiek geworden studie van Donnedieu de Vabres, aangehaald op p. 15, voetnoot 30.

(50) *Statuut van de Rechtbank*, art. VI § c.

(51) Betreffende het begrip misdaad tegen de mensheid, zie J. Graven, *Les crimes contre l'humanité in Rec. Cours Acad. droit international*. La Haye, 1950, I, pp. 433 & seq.; J. Y. Daticourt, *La définition du crime contre l'humanité in Rev. dr. pén. et crim.* 1947, pp. 47 & seq.

(52) Donnedieu de Vabres, *op cit.* p. 518. «La répression, dépassant le cadre des intérêts étatiques, s'applique désormais à la sauvegarde des valeurs humaines».

(53) Zie *Les crimes contre l'humanité in Documentation française*, september 1946, p. 5; M.A. Boisserie, *Rapport sur les définitions du crime contre l'humanité in Rev. intern. droit pénal*, 1947, p. 201; Dachs. *Le jugement de Nuremberg in Rev. intern. droit pénal*, 1947, p. 398.

(54) Aroneanu, *Le crime contre l'humanité in Nouv. rev. dr. intern. privé*, 1946, n° 26; *Les droits de l'homme et le crime contre l'humanité*, *ibid.* 1947, n° 3; *Le crime contre l'humanité et la juridiction pénale internationale in Rev. dr. intern.*, 1946, pp. 213 & seq.

(55) Cfr. Cass. 29 juli 1952; uit dit arrest dient te worden afgeleid, dat de oorlogswetten en -gebruiken de betrekkingen tussen een oorlogvoerende staat en zijn eigen organen of diensten niet beheersen (*Bull. en Pasic. 1952. I. 762 en noot 2, p. 763*; Arresten Hof v. verbr. 1952, p. 673 en noot 2 op p. 674).

(56) *Statuut van de Rechtbank*, artikel VI § c.

(57) De tekst van artikel VI § c van het Statuut gaf aanleiding tot interpretatiemoelijkheden wegens de inter-punctie. In de oorspronkelijke Engelse en Franse redactie van paragraaf c van het artikel stond er na de woorden « avant ou pendant la guerre » — before or during the war — een komma. Om de Engelse en de Franse tekst met de Russische te doen overeenstemmen werd, ingevolge een akkoord van 6 oktober 1945, de komma punt door een komma vervangen. Hierdoor was de zin niet meer gesplitst, en golden de woorden « avant ou pendant la guerre » niet alleen voor de zinsrede die eraan voorafging. De Rechtbank steunde o.m. op dit tekstargument om zich slechts bevoegd te verklaren om van de misdaden tegen de mensheid kennis te nemen wanneer deze gepleegd waren, *hetzij na het begin van de oorlog, hetzij vóór de oorlog, maar dan alleen in het geval dat zij reeds een deel waren, een samenspanning, van een politiek van voorbereiding tot een aanvalsoorlog*. Het protocol dat in dit opzicht de tekst van het Statuut rechtzet, is gepubliceerd in *Procès des grands criminels de guerre devant le Tribunal militaire international*, édit. Nuremberg 1947, T. I, p. 20; Zie Oppenheim-Lauterpacht, *International Law*, Vol. II, 7th ed., inzonderheid pp. 579 en 580; zie ook Schwebel, *Crimes against Humanity in British Yearbook of International Law*, 1946, pp. 187, 188, 193 tot 195, en Donnedieu de Vabres, *op. cit.*, p. 519 noot 3.

(58) « Pour constituer des crimes contre l'humanité, il faut que les actes de cette nature perpétrés avant guerre, fussent l'exécution d'un complot ou plan concerté en vue de déclencher et de conduire une guerre d'agression. Il faut tout au moins qu'ils fussent en rapport avec celui-ci. Or, le Tribunal n'estime pas que la preuve de cette relation ait été faite, si révoltants et atroces que fussent parfois les actes dont il s'agit. Il ne peut donc déclarer d'une manière générale que ces faits, imputés au nazisme et antérieurs au 1er septembre 1939, constituent, au sens du Statut, des crimes contre l'humanité ». Vonnis van de Rechtbank, Zitting van 30 september 1946 in *Procès des grands criminels de guerre*. Nuremberg 1949, p. 529.

(59) *Op cit.* vol. XXII, pp. 499 & seq. en 529; zie ook Donnedieu de Vabres, *op. cit.* p. 525.

(60) Artikel 6, lid 6: *Les dirigeants, organisateurs, procureurs ou complices qui ont pris part à l'élaboration ou à l'exécution d'un plan concerté ou d'un complot pour commettre l'un quelconque des crimes ci-dessus définis sont responsables de tous les actes accomplis par toutes personnes en exécution de ce plan.* Zie ook: Vonnis, op. cit. T. I, pp. 236 & seq.; zie nog: *Le Statut et le jugement du Tribunal de Nuremberg, Historique et Analyse*, Memorandum du Secrétaire général N.U. Lake Success, New York 1949, pp. 54 tot 59.

(61) Naar Engels recht is strafbaar, als *conspiracy*, iedere wilsovereenstemming, strekkend tot het begaan van een onwettige daad of zelfs van een daad die, zonder strafbaar te zijn, tegen de wet of zelfs tegen de moraal indruist (zie Donnedieu de Vabres, *Le procès de Nuremberg devant les principes modernes du droit pénal international* in Rec. cours Acad. droit intern. La Haye 1957, I, pp. 529 & seq.)

(62) Vonnis, op. cit., T.I., p. 238.

(63) Vonnis, op. cit., T.I., p. 237.

(64) Zie de tekst van deze artikelen en een studie, gewijd aan de *misdadige organisaties*, in R.K. Woetzel, op. cit. pp. 190 & seq.; zie ook H. Donnedieu de Vabres, op. cit., pp. 543 & seq.; F. Biddle, op. cit. pp. 14 & seq.

(65) Zie R.K. Woetzel, op. cit. pp. 2, 3, 14, 15, 190 & seq.

(66) Vonnis, op. cit., T.I., p. 270.

(67) Het openbaar ministerie had als misdadige organisaties beschouwd: de S.S., de Gestapo en de S.D., het leiderskorps van de nazi partij, de S.A., de Staf en het weermacht-kommando, alsmede het kabinet van het Reich. De Rechtbank heeft alleen de eerste drie als zodanig aangemerkt (Vonnis, pp. 270 & seq., 283 & seq., 289 & seq., 292 & seq.).

(68) Zie P. Reuter, *Le jugement du Tribunal militaire international de Nuremberg* (Dalloz Hebdomadaire) 1946, Chron. XX, p. 77.

(69) Zie Donnedieu de Vabres, op. cit., p. 545 & seq. Zie ook vóór *Cass. crim. franc.* 3 juni 1950, het verslag van Raadsheer Pepy, D.H. 1950, inzonderheid pp. 524 en 525.

(70) Een tamelijk volledige bibliografie van de problemen welke de bevoegdheid van de Neurenberger Rechtbank heeft doen rijzen, is te vinden als bijlage in R.K. Woetzel, *The Nuremberg Trials in International Law*, London & New York 1960, pp. 254 tot 276; zie ook Donnedieu de Vabres, *Le procès de Nuremberg devant les principes modernes du droit pénal international* in Rec. des Cours Acad. dr. intern. La Haye, I, pp. 477 & seq.

(71) *Le jugement de Nuremberg et le principe de légalité des délits et des peines* in Revue droit pén. et crim. Brussel 1946-1947, p. 813; zie ook S. Glaser, *Le principe de la légalité des délits et des peines et les procès des criminels de guerre* in Rev. droit pén. et crim., Brussel 1947-1948, p. 230.

(72) Betreffende het beginsel van de wettelijkheid van misdrijven en straffen in internationaal recht, raadpl. Graven, *En assistant au procès des criminels de guerre*, 1946, p. 21; raadpl. ook Lauterpacht, *Punishment of War Crimes*, Mémoire pour la Commission internationale pour le développement du droit pénal. Cambridge 1941, p. 17; S. Glaser, *Infractions internationales*, Bruxelles - Paris, 1957 pp. 33 & seq.

(73) Raadpl. Donnedieu de Vabres, op. cit. pp. 816 en 819.

(74) (75) (76) (77) S. Glaser, *Le principe de la légalité des délits et des peines et les procès des criminels de guerre* in Rev. dr. pénal et crim. 1947-1948, pp. 230 & seq.; raadpl. ook M. Ancel, *La règle «Nulla poena sine lege» dans les législations modernes* in Annales de l'Institut de droit comparé, 1936, II; J. Graven, *De la justice internationale à la paix. Les enseignements de Nuremberg* in Rev. droit intern. sc. dipl. et politiq. 1946 pp. 183 & seq. Vergel. Dr. H.H. Jescheck, *Die Verantwortlichkeit der Staatsorgane nach Völkerstrafrecht* in Rechtsvergleichende Untersuchungen zur gesamten Strafrechtswissenschaft, Bonn 1952, pp. 232 & seq.

(75) *Moral Judgments of the civilized world*, H.L. Stimson in Foreign Affairs, januari 1947.

(79) «Sans doute, la responsabilité pénale suppose-t-elle une certaine conscience du mal commis et du châtiment encouru». Donnedieu de Vabres, op. cit., p. 816.

(80) Raadpl. S. Glaser, *Le principe de la légalité des délits et des peines et les procès des criminels de guerre* in Rev. droit pénal et crim., Brussel, 1947-1948, p. 238.

(81) Zie infra; betreffende de wettigheid van de wegens misdaad tegen de vrede uitgesproken veroordelingen, t.a.v. het adagium *Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, zie o.m. Pompe, *Aggressive War and International Crime*. Den Haag, 1953, pp. 252, 274 tot 277, 279; R.K. Woetzel, op. cit. pp. 163 tot 171.

(82) Donnedieu de Vabres, op. cit. p. 816.

(83) «Il est faux de présenter comme injuste le châtiment infligé à ceux qui, au mépris d'engagements et de traités solennels, ont, sans avertissement préalable, assailli un Etat voisin. En pareille occurrence, l'agresseur sait le caractère odieux de son action. La conscience du monde, loin d'être offensée s'il est puni, serait choquée s'il ne l'était pas». Vonnis van de Rechtbank, *Procès des grands criminels de guerre*, Vol. XXII, Nuremberg 1949, p. 231.

(84) Op. cit., p. 818; raadpl. ook van dezelfde schrijver, *Le procès de Nuremberg devant les principes modernes du droit pénal international* in Rec. Cours Acad. dr. intern. La Haye, 1947, I, p. 502.

(85) Het vonnis van 30 september 1946 wijst erop dat, overeenkomstig artikel 5 van het Akkoord, de volgende regeringen *toegetroden* zijn: Griekenland, Denemarken, Joegoslavië, Nederland, Tsjecho-Slovakije, Polen, België, Ethiopië, Australië, Honduras, Noorwegen, Panama, Luxemburg, Haïti, Nieuw-Zeeland, India, Venezuela, Uruguay en Paraguay.

(86) België is op 5 oktober 1945 tot het Akkoord toegetreden.

(87) S. Glaser, *Les lois de Nuremberg et le droit international* in Rev. pénale suisse, 68me année, fasc. 3, p. 335.

(88) Raadpl. Le Fur, *Précis droit international public* 1939, p. 222.

(89) Op de Conferentie van 1899 waren zesentwintig Staten, en op die van 1907 waren achtenveertig Staten vertegenwoordigd.

(90) S. Glaser, *ead. loco*.

(91) Raadpl. J. Graven, *De la justice internationale à la paix. Les enseignements de Nuremberg* in Rev. dr. intern. sc. dipl. et politiq. 1946, p. 210; L. Cornil, *Les possibilités du droit international pénal* in Bull. Acad. royale de Belgique. Classe des lettres et des sciences morales et politiques. 1955, I, pp. 252 en 253.

(92) L. Cornil, op. cit., p. 253.

(93) *Reglement betreffende de wetten en gebruiken van de oorlog te land*, gevoegd bij het IVde Verdrag van 's Gravenhage, 1907, artikel 22.

(94) S. Glaser, *Quelques remarques sur l'état de nécessité en droit international* in Rev. dr. pénal et de crim. 1951-1952, p. 602; van dezelfde schrijver *La Charte du Tribunal de Nuremberg et les nouveaux principes de droit international* in Rev. pénale suisse, 1948, 1948, p. 18; *Infraction internationale*, Bruxelles, Paris 1957, pp. 92 & sep. Vergel. Dr. H. H. Jescheck, op. cit. pp. 261 & sep.

(95) *Formulation des principes de Nuremberg*. Rapport van de h. J. Spiropoulos. Doc. N.U. Commission du droit international. A/CN. 4/22, 12 avril 1950.

(96) *It is a well established principle that when a member of the armed forces of the Crown is tried before a civil tribunal on a criminal charge, obedience to superior orders is not in itself a defence.* Verslag aan de Internationale Commissie voor de ontwikkeling van het strafrecht. Cambridge 1942. Zie ook, van dezelfde schrijver: *Law of Nations and punishment of war crimes*. British Yearbook of International Law 1944, pp. 69 & seq.

(97) Code pénal, artt. 64, 114 en 327. Raadpl. Donnedieu de Vabres, *Traité de droit criminel et de législation pénale comparée* 1947, inzonderheid p. 241; S. Glaser, *L'ordre hiérarchique en droit pénal international* in Rec. dr. pén. et criminol. 1952-1953, pp. 283 & seq.

(98) «Individuals and organisations who violate the accepted laws and customs of war may be punished therefore. However, the fact that the acts complained of were done pursuant to order of a superior or government sanction may be taken into consideration in determining culpability, either by way of defence or in mitigation of punishment». United States Rules of Land Warfare n° 345. Franse vertaling door Spiropoulos. *Rapport sur le Projet de Code des crimes contre la Paix et la sécurité de l'humanité*. Doc. des Nat. Unies, Commission du dr. int. A/CN 4/25. 25 avril 1950, pp. 53 & seq.

(99) Raadpl. ook het wetsontwerp betreffende de tucht in de Force armée dat de 7de juni 1961 in de Chambre des Députés van Luxemburg neergelegd werd. Artikel 6 van dit ontwerp bepaalt: *Il est interdit d'obéir à un ordre dont l'exécution constitue un crime ou un délit. L'exécution d'un tel ordre engage la responsabilité de l'exécutant si celui-ci se rend compte qu'en obéissant audit ordre il participe à un fait pénalement punissable.*

(100) «Un tel principe incompatible non seulement avec les règles de droit et de justice, mais aussi avec les principes d'humanité». *L'ordre hiérarchique en droit pénal international* in Rev. dr. pénal et criminol. 1952-1953, p. 328.

(101) Militair Gerechtshof, 31 januari 1949 in z. Müller en medebetrokk.: «Overwegende dat de wetgever van 1947 erop gelet heeft, aan het bevel van de overheid stelling het rechtvaardigend karakter te ontzeggen dat de verdachten daarin willen vinden, dat er anders over te beslissen ermede gelijk zou staan op één enkele gans het gewicht te doen rusten van de verantwoordelijkheid voor daden die niet hadden kunnen gepleegd worden indien zij niet bij elke van de deelnemers een principiële instemming gevonden hadden; dat er bovendien bevelen zijn waarbij ongehoorzaamheid geboden is, wegens de kennelijke schending van een hoger beginsel van menselijkheid».

Militair Gerechtshof, 10 maart 1949 in z. Strauch en medebetrokk.: «Overwegende dat de artikelen 70, 152 en 260 van het Strafwetboek ter zake niet van toepassing zijn, daar het misdadig karakter van het door Strauch gegeven bevel niemand kon ontgaan, en daar artikel 3 van de wet van 20 juni 1947 bepaalt, dat het bevel van een hiërarchische meerdere geen grond van rechtvaardiging is ter zake van oorlogsmisdaad... dat de houding van de verdachte niet te verontschuldigen is; dat het bevel waarop hij zich beroept voor hem geen verzachting van de straf tot gevolg kan hebben, evenmin als het voor hem de zedelijke dwang, bij artikel 71 van het Strafwetboek bepaald, kan opleveren...».

Zie ook Krijgsraad Brussel, 11 mei 1951, in z. Straub en medebetrokkenen; Krijgsraad Brussel, 4 augustus 1951, in z. Canaris en medebetrokk. Deze beslissingen werden niet gepubliceerd, maar worden door Professor S. Glaser aangehaald in zijn studie *L'Ordre hiérarchique en droit pénal international* in Revue dr. pénal et criminol. 1952-1953, p. 324.

(102) Cass. 4 juli 1949 (*Bull.* en Pasic. 1949. I. 506; *Arresten H. v. verbr.* 1949. 445); Cass. 22 juli 1949 (*Bull.* en Pasic. 1949.I.561; *Arresten H. v. verbr.* 1949).

(103) In deze zin concludeert prof. S. Glaser in zijn inhoudrijke studie: *L'ordre hiérarchique en droit pénal international* in Rev. dr. pénal et criminol. 1952-1953, pp. 329 en 330.

(104) Resolutie 95. I. Documents officiels de la seconde partie de la première session de l'Assemblée générale. 1946. pp. 699 & seq.

(105) S. Glaser, *Introduction à l'étude du droit international pénal*, Brussel, 1954, pp. 7 en 38; van dezelfde schrijver: *Culpabilité en droit international pénal* in Rev. Cours Acad. dr. internat. La Haye, 1960, T. I, p. 475; raadpl. ook L. Cornil, *Les possibilités du droit international pénal* in Bull. Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques. Acad. royale de Belgique 1955, p. 244; J. Y. Dautricourt, *Inleiding tot het positief Wereldstrafrecht* in Tijdschr. voor strafrecht. Leiden 1948, p. 293.

(106) S. Glaser, *Culpabilité en droit international pénal* in Rec. cours de Acad. dr. international, La Haye, 1960, T. I, p. 475; J. Y. Dautricourt, *Le droit international pénal* in Cinquante ans de droit pénal et de criminologie. Revue dr. pénal et criminol. 1957, inzonderheid pp. 244 & seq.

(107) « Les obligations internationales qui s'imposent aux individus priment leur devoir d'obéissance envers l'Etat dont ils sont les ressortissants ». Vonnis van de Rechtbank. *Procès des grands criminels de guerre*, uitg. Neurenberg. T. I, p. 235.

(108) « Ce sont des hommes et non des entités abstraites qui commettent les crimes dont la répression s'impose comme sanction du droit international ». Vonnis, op. cit. Vol. XXII, p. 496.

(109) Het op de verantwoordelijkheid van de Staten gesteunde volkenrechtelijk strafrecht, waarvan Pella de voorstander was, werd sinds het Neurenberger vonnis prijsgegeven. Heden neemt men eenparig aan, dat zelfs voor misdrijven welke slechts door een « Staatshandeling » (« Acte d'Etat ») kunnen gepleegd worden, zoals het inzetten van een aanvalsoorlog, de verantwoordelijkheid individueel is (Zie S. Glaser, *Culpabilité en droit international pénal*, pp. 477 en 526; raadpl. ook van dezelfde schrijver: *L'acte d'Etat et le problème de la responsabilité individuelle* in Rev. droit pénal et criminol. 1950-1951, p. 1; cfr. Cass. 22 juli 1949, waaruit blijkt, dat artikel 3 van het Verdrag van s-Gravenhage van 18 oktober 1907, door de wet van 25 mei 1910 goedgekeurd, slechts de verantwoordelijkheid van de oorlogvoerende Staten betreft en niet van toepassing is wat betreft de verantwoordelijkheid van de onderdanen der Staten (Arr. Verbr. 1949, 490; Bull. en Fascic. 1949, I, 561).

(110) Zie de tekst van het Akkoord van 8 augustus 1945 in S. Glaser, *Introduction à l'étude du droit international pénal*, Annexes p. 169. Dit akkoord en de bijlage werden in Frankrijk door het decreet van 6 oktober 1945 geratificeerd. Het heeft daar dus kracht van wet verkregen. België is op 5 oktober 1945 tot het akkoord toetredend.

(111) Zie de tekst van het Statuut in Glaser op. cit. p. 172. Het Statuut van de Internationale Militaire Rechtbank te Tokio werd in ongeveer gelijklopende termen opgesteld.

(112) « Het Statuut drukt het internationaal recht uit, zoals het vigeerde op het tijdstip van zijn totstandkoming... juist daardoor draagt het tot de uitbouw van dat recht bij ». Vonnis van de Rechtbank, Cmd. 6964, pp. 38 & seq.

(113) 95.I.: « De Algemene Vergadering... bevestigt de beginselen van internationaal recht die door het Statuut van de Neurenberger Rechtbank en door het vonnis van die Rechtbank aanvaard werden ». Zie de tekst van het Rapport van de 6de Commissie der Verenigde Naties en de tekst van de beslissing der Algemene Vergadering in *Le Statuut et le jugement du Tribunal de Nuremberg*, édit. Nations Unies Lake Success New York 1949, pp. 16 en 17.

(114) Van de regelen van het volkenrechtelijke strafrecht of van de codificering ervan kan men onmogelijk spreken zonder te verwijzen naar de a.h.w. encyclopedische behandeling van deze nieuwe tak der rechtswetenschap die te vinden is in de werken van Prof. Graven, samengevat onder de titel *Le nouveau droit pénal international* en gepubliceerd in de Revue dr. intern. sc. dipl. et polit. 1957, p. 261; 1958, pp. 12, 125, 241, 381; 1959, pp. 7, 244, 362; 1960, pp. 6, 126, 252; 1961, p. 14. Raadpl. ook van dezelfde schrijver, in hetzelfde tijdschrift: *Considérations sur l'état actuel de la codification du droit pénal international matériel et formel*, 1956, pp. 243 tot 263. zie ook: het ontwerp van Code des crimes contre la paix et la sécurité de l'humanité, in het werk van S. Glaser *Infraction internationale*, Bruxelles-Paris, 1957, p. 204. Dit ontwerp werd door de Commissie voor internationaal recht der U.N.O. uitgewerkt en in 1954 voltooid. Het formuleert beginselen welke, in overeenstemming met die welke de Neurenberger Rechtbank afkondigde, tot grondslag moeten dienen voor een codificering van het volkenrechtelijk strafrecht (Zie tevens de Rapporten van J. Spiropoulos in Publicat. Nations Unies, 26 april 1950 A/CN. 4/25 en 12 april 1951 A/CN. 4/44). Maar de Algemene Vergadering, verlangende de instelling van het autonoom internationaal crimineel hof, dat zij als wenselijk aanzag, en de aanneming van die Code met elkaar te verbinden, besliste dat die ontwerpen door haar ten vroegste op haar zitting 1962-1963 zouden onderzocht worden (raadpl. S. Glaser, *Culpabilité en droit international pénal*, p. 457, noot 2; zie ook R. Cassin, *La création d'une Cour criminelle internationale s'impose* in *Le Monde diplomatique*, mei 1961, pp. 1 en 10).

(115) Raadpl. L. Cornil, op. cit., pp. 254 & seq.

(116) Internationale Overeenkomst betreffende de slavernij en de gedwongen arbeid, Genève, 25 september 1926, goedgekeurd door de wet van 18 juli 1927 (Belg. Staatsbl. 28 oktober 1927), en geratificeerd door België op 23 september 1927. Raadpl. M. H. Coursier, *Droit humanitaire*, Chap. V. *Abolition de l'esclavage et lutte contre les fléaux de l'humanité* in Rec. Cours Acad. droit intern. La Haye. 1960, I. inzonderheid p. 442 & seq.

(117) Internationale schikking om een doeltreffende bescherming te verschaffen tegen de misdadige handel

bekend onder de naam van *vrouwenhandel*, Parijs 18 mei 1904, goedgekeurd door de wet van 21 juni 1905. Overeenkomst betreffende hetzelfde voorwerp, Parijs 4 mei 1910 (Belg. Staatsbl. 20 augustus 1914). Ratificatie door België op 30 juli 1914.

(118) Internationale overeenkomst voor de onderdrukking van de handel in vrouwen en kinderen, Genève 30 september 1921. Ratificatie door België op 15 juni 1922 (Belg. Staatsbl. 2-3 november 1922). Internationale overeenkomst ter bestrijding van de handel in meerderjarige vrouwen, Genève 11 oktober 1933, goedgekeurd door de wet van 25 mei 1936 en door België geratificeerd op 11 juni 1936 (Belg. Staatsbl. 29-30 juni 1936).

(119) Internationale overeenkomst tot beteugeling van de onwettige handel in schadelijke verdoevingsmiddelen, Genève 26 juni 1936. Ratificatie door België op 27 november 1937 (Belg. Staatsbl. 5 oktober 1939).

(120) Internationale schikking betreffende de beteugeling van het verspreiden van zedeloze uitgaven, Parijs 4 mei 1910 (Belg. Staatsbl. 26 maart 1911). Ratificatie door België op 15 maart 1911. Herziening door de Internationale Overeenkomst van 12 september 1923, Genève (Belg. Staatsbl. 3 september 1926). Ratificatie door België op 31 juli 1926.

(121) Internationaal Verdrag tot bestraffing van de valsmunsterij, Genève 20 april 1929. Wet van 19 mei 1932 (Belg. Stbl. 20 augustus 1932). Ratificatie door België op 6 juni 1932.

(122) Internationale overeenkomst tot voorkoming en bestraffing van het terrorisme, Genève 16 november 1937. België is tot deze overeenkomst niet toetredend. De overeenkomst is trouwens niet van kracht geworden (Raadpl. Donnedieu de Vabres, *La répression internationale du terrorisme. Les Conventions de Genève* in Revue de droit international et de législation comparée 1938, pp. 37 & seq.

(123) Verdrag over Genocide, waarvan het door een bijzonder comité der U.N.O. opgemaakte ontwerp aangenomen werd door de economische raad en daarna door de Algemene Vergadering op haar zitting te Parijs op 9 december 1948. Dit verdrag werd goedgekeurd door de Belgische wet van 26 juni 1951 (Belg. Stbl. 11 januari 1952). Ratificatie door België op 5 september 1951. Genocide is de vervolging of vernietiging van menselijke groepen, beschouwd als nationale, ethnische, raciale of religieuze entiteiten (Zie S. Glaser, *Introduction à l'étude du droit international pénal*, Brussel 1954, p. 20, noot 1; raadpl. ook R. Lemkin, *Le crime de génocide* in Rev. dr. intern. sc. dipl. et polit. 1946, pp. 213 & seq.).

(124) S. Glaser, *Introduction à l'étude du droit international pénal*, Brussel 1954, pp. 14 en 15.

(125) Dit stelsel is niet datgene van het Verdrag inzake de Voorkoming en de Bestrafing van Genocide. Zie pp. 42 en 43.

(126) « De oorlog mag niet meer een spel zijn, waarbij de Staatslieden de levens van hun bevolkingen inzetten, maar niet het hunne ». Bull. des arrêts de Cour de cassation de Belgique, plechtige zitting van 31 mei 1946, p. 16.

(127) Raadpl. Aroneanu, *Le crime contre l'humanité et la juridiction pénale internationale* in Rev. droit intern. sc. dipl. et polit., Genève 1950 n° 2.

(128) Omtrent de oprichting van een internationaal crimineel hof, raadpl. Donnedieu de Vabres, *L'institution d'une justice pénale internationale. Traité de droit crim. et légis. pén. comparée*, 1947, pp. 1013 tot 1024; van dezelfde schrijver: *De l'organisation d'une juridiction pénale internationale* in Rev. intern. droit pénal 1949, pp. 1 tot 8; J. Graven, *De la justice internationale à la paix. Les enseignements de Nuremberg* in Rev. droit intern. sc. dipl. et polit., Genève 1946, p. 183; 1947 pp. 3 & seq.; J. B. Herzog, *De la création d'une juridiction pénale internationale permanente*; P. M. Carjeu, *Projet d'une juridiction pénale internationale*. Parijs 1953.

(129) Artikel VI. Zij, die worden beschuldigd van genocide of enig ander in artikel III genoemd feit, worden berecht door een daartoe bevoegde rechtbank van de Staat, binnen welks gebied het feit is gepleegd, of door een zodanige internationale strafrechtbank als daartoe bevoegd is ten aanzien van die Verdragsluitende Partijen, welke de rechtsmacht van deze rechtbank hebben aanvaard.

(130) R. Cassin, Vice-président honoraire van de Conseil d'Etat de France, rechter in het Europees Hof voor de rechten van de mens. *La création d'une Cour criminelle internationale s'impose* in *Le Monde diplomatique*, mei 1961, p. 10.

(131) J. Graven. *La Convention internationale sur le génocide*, in de belangrijke studie *Les crimes contre l'humanité* in Rec. cours Acad. droit intern. La Haye, 1950, pp. 490 & seq.

(132) Resolutie 489. V.: « L'Assemblée générale, Rappelant que, dans sa résolution 260 B (III) du 9 décembre 1948, elle a considéré qu'au cours de l'évolution de la communauté internationale, le besoin d'un organe judiciaire international chargé de juger certains crimes du droit des gens se fera de plus en plus sentir, et que, par la même résolution, elle a invité la Commission du droit international à examiner s'il est souhaitable et possible de créer un organe judiciaire international chargé de juger les personnes accusées de crimes de génocide ou d'autres crimes qui seraient de la compétence de cet organe en vertu de Conventions internationales... »

1° Décide qu'un comité... se réunira à Genève, le 1er août 1951, en vue de préparer un ou plusieurs avant-projets de convention et de formuler des propositions concernant la création et le statut d'une Cour criminelle internationale;

2° Invite le secrétaire général à préparer et à soumettre à ce comité un ou plusieurs avant-projets de conventions et

propositions relatifs à une telle cour...» (Zie Memorandum van de Secretaris-generaal der U.N.O. over de oprichting van een Internationaal Crimineel Hof, gevolgd van bijlagen die voorontwerpen van een statuut van het Hof inhouden. *Documents de l'O.N.U.*, A/AC, 48/1, van 2 juli 1951).

(133) 7e Zitting van de Algemene Vergadering. Zie *Comité de la juridiction criminelle internationale*. *Documents O.N.U.*, A/AC, 48/4, 5 september 1951 en de bijlage, het ontwerp van Statuut inhoudende.

(134) Dit Comité hield zitting te New York van 27 juli tot 24 augustus 1953. Zie *Rapport*, Franse tekst: A/AC/65h. 13, 24 augustus 1953 en het Ontwerp van Statuut, *Doc. O.N.U.* A/AC/65h. 19 augustus 1953.

(135) *Introduction à l'étude du droit international pénal*, Brussel 1954, inzonderheid hoofdstuk V, Juridiction criminelle internationale, pp. 145 & seq.

(136) Zie *supra*, p. 39.

(137) Zie het *Mémorandum sur la création d'une Cour pénale internationale*, voorgedragen door de Secretaris-generaal van de O.N.U., *Doc. O.N.U.*, A/AC.48/1, 2 juli 1951, pp. 7 & seq. Zie ook *Doc. O.N.U.*, A/AC.48/4, 5 september 1951, pp. 10 & seq., *Rapport du Comité pour une juridiction criminelle internationale*. Session 1er - 31 août 1951, *Documents officiels 7me Session*, Suppl. N° 11/A/2136 pp. 3 & seq., *Doc. O.N.U.* A/AC/65/1, 23 juli 1953 en A/AC.65/L. 13, 24 augustus 1953; Glaser *op. cit.* pp. 145 & seq.

(138) Zie S. Glaser, *op. cit.* pp. 159 & seq.

(139) De vertegenwoordiger van de Socialistische Sovjet-republiek Witrusland op de Zesde Commissie van de Verenigde Naties, vergaderd op 8 november 1952, uitte zich als volgt: *De internationale samenwerking kan slechts dan tot stand komen, indien de beginselen van de nationale soevereiniteit en de niet-inmenging in de binnenlandse aangelegenheden der Staten ten volle erkend worden, overeenkomstig de bepalingen van het Handvest. Het ligt voor de hand, dat het voorstel, strekkende tot oprichting van een internationale rechtbank, de bepalingen van het Handvest zou schen-*

den, vermits het Hof de macht zou hebben in de binnenlandse aangelegenheden der Staten tussenbeide te komen, d.w.z. soevereine rechten der Staten jegens hun onderdanen onrechtmatig aan zich te trekken. (Verenigde Naties, Algemene Vergadering, 7e zitting, zesde Commissie, 328e vergadering, *Doc. A/C 6/SR 328*, 17 november 1952, § 7.

Aan deze grond van niet-ontvankelijkheid wierp de vertegenwoordiger van Nederland, ondanks de talrijke moeilijkheden die de weg naar de internationale rechtbank belemmeren, een opbouwende opvatting tegen. Hij verklaarde: *De democratie strekt ertoe op die (internationale) betrekkingen de regelen van de gewone moraal toe te passen, wat trouwens kan leiden tot bepaalde moeilijkheden in de internationale betrekkingen. Hoe dan ook, deze strekking bestaat; zij brengt het begrip van een persoonlijke criminele verantwoordelijkheid met zich en streeft naar de instelling van een internationale strafrechtbank... Internationale verbintenissen hebben de bovenhand op nationale verbintenissen. Hier ook is een internationale strafrechtbank dringend nodig* (Verenigde Naties, Algemene Vergadering, 7e zitting, Zesde Commissie, 323e Vergadering. *Doc. A/C 6/SR 323*, 10 november 1952 § § 19 en 20).

(140) J.B. Herzog, *Henri Donnedieu de Vabres et le droit pénal international* in *Revue sc. crim.* 1953, p. 2.

(141) *Du caractère illégitime de la sanction pénale unilatérale en droit international* in *Revue internationale de droit pénal* 1952 p. 74. Raadpl. ook J.Y. Dautricourt, *Le droit pénal dans l'Ordre public universel* in *Revue sc. crim.* et de droit pénal comp. 1948, pp. 481 & seq.

(142) Raadpl. G. Aronstein, *Comment sera jugé Eichmann?* in *Journal des Tribunaux* 1961 n° 4316 p. 253; cfr. evenwel H. Rollin, *Le procès Eichmann* in *Journal des Tribunaux* n° 4320 p. 326.

(143) N. Politis, *La morale internationale*, Parijs 1943, p. 27.

(144) P.M. Carjeu, *Projet d'une juridiction pénale internationale*, Parijs 1953, inzonderheid p. 215.

(145) R. Cassin, *op. cit.* in noot 130, p. 10.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer — 24 maart 1961.

Voorzitter: M. Vanderersch.

Raadsheer-verslaggever: M. Rutsaert.

Procureur-generaal: M. Hayoit de Termicourt.

Dadelijke uitwinning. — De betekening van het voorafgaand bevel volstaat zonder dat vooraf of te zelfdertijd de titel, krachtens dewelke het bevel gegeven is, betekend wordt.

In geval van dadelijke uitwinning schrijft art. 90 van de wet van 15 augustus 1854 op de gerechtelijke uitwinning enkel de betekening voor van een bevel en geenszins de betekening van de titel, krachtens welke het bevel betekend wordt.

Uit de tekst van het K.B. van 30 maart 1936, waarbij voormeld art. 90 werd gewijzigd, en uit de wetsgeschiedenis blijkt, dat de wetgever inzake uitvoering bij dadelijke uitwinning de voor de onroerende imbeslagneming voorziene formaliteiten heeft willen vereenvoudigen en de noodzakelijkheid van een voorafgaande betekening van de titel, het contract, aan de schuldenaar zowel als van een betekening van de titel in het bevel terzake uitgesloten heeft.

Scherman t./

N.V. Belgische Hypotheek Maatschappij en Van Caillie.

Gelet op het bestreden arrest, op 10 juni 1960 door het Hof van beroep te Gent gewezen;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 11, 14 en 90 (gewijzigd door de artikelen 34 van het koninklijk besluit nr. 300 van 30 maart 1936 en 1 van de wet van 5 maart 1951) van de wet van

15 augustus 1854 op de gerechtelijke uitwinning, 147 (gewijzigd door artikel 7 van het koninklijk besluit nr. 300 van 30 maart 1936), 545, 551, 583 en 780 (gewijzigd door artikel 35 van hetzelfde koninklijk besluit) van het Wetboek van burgerlijke rechtspleging, en 25 van de wet van 25 ventôse jaar XI houdende inrichting van het notariaat;

doordat het bestreden arrest het vonnis bevestigt waarbij de eis van aanleggers tot nietigheid van het bevel strekkende tot de verkoping bij dadelijke uitwinning, alsook van gans de daaropvolgende procedure, wordt afgewezen en doordat het, zonder te betwisten dat de notariële akte, waarop gesteund werd om tot dadelijke uitwinning over te gaan, noch in dit bevel noch vóórdien aan aanleggers ooit betekend werd, zijn beslissing steunt op de reden dat, in zake dadelijke uitwinning, de wet de betekening van de titel niet oplegt, doch alleen de betekening van een bevel; dan wanneer, op straffe van nietigheid, geen gedwongen uitvoeringsmaatregel krachtens een vonnis of uitvoerbare akte kan vervolgd worden en geen bevel strekkende tot zulke uitvoeringsmaatregel kan betekend worden dan na betekening aan de partij, hetzij in het bevel, hetzij vóórdien, van de akte waarop het formulier van tenuitvoerlegging is aangebracht, en dan wanneer artikel 90 van de wet van 15 augustus 1854 op de gerechtelijke uitwinning, voor de dadelijke uitwinning, welke een gedwongen uitvoeringsmaatregel uitmaakt, een voorafgaandelijke bevel vereist, dat op straffe van nietigheid, als dusdanig, niet kan betekend worden dan na of met de betekening van de (v.g.) grosse van de akte krachtens welke het bevel betekend wordt en de dadelijke uitwinning vervolgd wordt;

Overwegende dat het middel het arrest verwijt beslist te hebben dat in geval van dadelijke uitwinning artikel 90 van de wet van 15 augustus 1854 op de gerechtelijke uitwinning, enkel de betekening van een

bevel voorschrijft doch geenszins de betekening van de titel krachtens welke dit bevel betekend wordt;

Overwegende dat het principieel niet volstaat dat het aan een uitvoeringsmaatregel voorafgaand bevel de titel zou vermelden waarvan de uitvoering vervolgd wordt; dat het bevel, zoals in geval van onroerende inbeslagneming door artikel 14 van de wet van 15 augustus 1854 voorzien wordt, ofwel door de betekening van de titel moet voorafgegaan zijn ofwel de betekening ervan moet inhouden;

Doch overwegende dat artikel 90 van voornoemde wet, zoals het bij koninklijk besluit nr. 300 van 30 maart 1936 gewijzigd werd, van dit principe afwijkt in geval van uitvoering bij dadelijke uitwinning;

Dat uit de tekst van voormeld artikel blijkt dat de wetgever, inzake uitvoering bij dadelijke uitwinning, de voor de onroerende inbeslagneming voorziene formaliteiten heeft willen vereenvoudigen;

Dat in de loop van de voorbereidende werkzaamheden van de wet onderstreept werd dat de schuldenaar voldoende zal worden ingelicht 1) door het contract dat hij vrijwillig gesloten had, 2) door de openbaarheid van het beding van dadelijke uitwinning; 3) door het bevel;

Dat aldus de noodzakelijkheid van een voorafgaande betekening van de titel, het contract, aan de schuldenaar zowel als van een betekening van de titel in het bevel ter zake uitgesloten is;

Overwegende, bijgevolg, dat het arrest door te beslissen dat het bevel, hetwelk de vermelding van de titel en het bedrag van de door aanleggers verschuldigde som bevatte, geldig was, geen enkele van de in het middel aangeduide wetsbepalingen geschonden heeft;

Dat het middel naar recht faalt;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;
Veroordeelt aanleggers tot de kosten.

RAAD VAN STATE

4e Kamer. — 7 maart 1961.

Voorzitter : M. Vranckx.
Raadsheren : M.M. Mast en Mees.
Auditeur : M. Smolders.
Advokaat : Mr. Putzeys.

Gemeenteontvanger. — Onthouding van goedkeuring van benoeming. — Al dan niet motivering van de Bestendige Deputatie. — Art. 6 Gr. en de Raad van State.

Uit het feit dat de bestendige deputatie niet verplicht is de beslissingen, genomen op grond van art. 114 Gemeentewet, te motiveren, mag slechts worden besloten dat zij niet verplicht is het beschikkend gedeelte van haar beslissing te doen voorafgaan door overwegingen die de motieven kenbaar maken, maar niet dat geen wettelijke motieven moeten voorhanden zijn.

Het in Art. 6 Grondwet gewaarborgde recht moet door de Raad van State beschermd worden tegenover mogelijke willekeur van de administratieve overheden.

Gemeente Schoten t./ bestendige deputatie van de provincieraad van Antwerpen.

Arrest nr. 8477.

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van de beslissing dd. 22 februari 1957, waarbij de bestendige deputatie van de provincieraad van Antwerpen haar goedkeuring onthoudt aan de beslissing dd. 25 januari 1957 van de gemeenteraad van Schoten, houdende benoeming van Alb. Van den Keybus tot gemeenteontvanger;

Overwegende dat de verzoekende partij tot staving van haar beroep aanvoert dat de bestreden beslissing strijdig is met artikel 114, 1°, van de gemeentewet en met de beginselen die ten grondslag liggen aan de administratieve voogdijmacht; dat zij, om dit middel te staven, doet gelden dat de benoeming niet werd goedgekeurd wegens het feit dat de gemeenteraad de benoembaarheidsvereisten niet had gesteld welke voorkomen in het rondschrijven van de gouverneur dd. 1 september 1948, hoewel de verzoekende partij in hare besluiten dd. 4 september 1956 en 14 december 1956 de voorwaarden, door de bestendige deputatie op 12 juni 1947 vastgesteld, heeft geëerbiedigd; dat zij in dit opzicht nog doet gelden dat de tegenpartij hare macht overschrijdt door aan hare principesbeslissing een verplicht en reglementair karakter toe te schrijven hoewel zij, bij het verlenen of het weigeren van de goedkeuring, enkel de omstandigheden, aan het geval eigen, in acht moet nemen; dat de verzoekende partij bovendien doet gelden dat de tegenpartij hare macht heeft overschreden doordat zij haar goedkeuring heeft geweigerd omdat A. Van den Keybus niet voldoet aan de bekwaamheidsvereisten voorgeschreven door de gouverneur op 1 september 1948, en de tegenpartij aldus het definitief karakter heeft miskend van de beslissing dd. 14 december 1956 van de gemeenteraad welke noch geschorst, noch vernietigd werd; dat ten slotte de verzoekende partij aanbiedt te bewijzen vooreerst, dat de bestreden beslissing als oorzaak heeft de niet-naleving van het rondschrijven dd. 1 september 1948 van de gouverneur, vervolgens, dat de tegenpartij het doel heeft gehad tot de naleving van dit rondschrijven te verplichten zonder de omstandigheden van de zaak in aanmerking te nemen, ten slotte, dat zij de houders van het diploma van het Hoger Instituut van bestuurswetenschappen van de provincie Antwerpen heeft willen bevoordelen;

Overwegende dat de Raad van State in zijn arrest dd. 27 februari 1959 vaststelde, dat de verzoekende partij voldoende gegevens inriep om ernstige twijfel te doen oprijzen nopens de wettelijkheid van de bestreden beslissing en de auditeur K. Smolders ermede belastte alle nodige onderzoeksverrichtingen te doen ten einde uit te maken welke motieven ten grondslag liggen aan de bestreden beslissing; dat de tegenpartij heeft geweigerd van die motieven kennis te geven en voorhoudt dat zij «om redenen van opportuniteit, die door haar alleen dienen te worden beoordeeld, de aangevochten beslissing heeft getroffen», en «dat zij, vermits haar beslissing niet diende gemotiveerd te worden, haar motieven van opportuniteit ook niet heeft geakteerd»;

Overwegende dat niet mag worden verward tussen de vrijstelling van motivering en de afwezigheid van motieven; dat uit het feit dat de beslissingen die zij neemt op grond van artikel 114 van de gemeentewet te motiveren, slechts mag worden besloten dat zij

niet verplicht is het beschikkende gedeelte van haar beslissing te doen voorafgaan door overwegingen die de motieven kenbaar maken, maar niet dat geen wettelijke motieven moeten voorhanden zijn waarop de beslissing steunt; dat haar recht om haar beslissingen te steunen op redenen van opportuniteit niet zo ver reikt dat zij willekeurig zou kunnen optreden, daar elke bevoegdheid die haar toekomt steeds moet worden uitgeoefend met het oog op het algemeen belang; dat de tegenpartij ten onrechte voorhoudt dat de redenen van opportuniteit alleen door haar dienen te worden beoordeeld; dat immers de benoeming tot gemeenteontvanger verbonden is aan artikel 6 van de Grondwet en het daarin gewaarborgde recht door de Raad van State moet worden beschermd tegenover mogelijke willekeur van de administratieve overheden; dat de bestendige deputatie, die weigert de door de gemeenteraad gedane benoeming goed te keuren, verplicht is in de gegeven omstandigheden voor de Raad van State de motieven van haar beslissingen te doen kennen om het jurisdictionele toezicht mogelijk te maken;

Overwegende dat de tegenpartij weigert opheldering te geven betreffende de motieven van de bestreden beslissing; dat uit die omstandigheid moet worden besloten dat geen wettelijk aanvaardbaar motief aan de bestreden beslissing ten grondslag ligt;

Besluit :

Artikel 1.

De beslissing dd. 22 februari 1957 van de bestendige deputatie van de provincieraad van Antwerpen is vernietigd.

Artikel 2.

De kosten, ten bedrage van 750 F, komen ten laste van de Belgische Staat.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

3e Kamer R. — 7 juni 1961.

Voorzitter: M. Sury.

Raadsheren: MM. Terlinck en Caron.

Advocaat-Generaal: M. Cerckel.

Advokaten: Mrs. Speyer en Beck.

Wederzijdse rechten en plichten der echtgenoten. —

Art. 221 B.W. — Bevoegdheid van de voorzitter der Rechtbank. — Voorwaarden. — Grovelijk tekortkomen van een der echtgenoten aan zijn plichten. — Onbevoegdheid van de voorzitter een onderstandsgeld te bepalen.

Ten einde te kunnen overgaan tot de toepassing van art. 221 B.W. dient de voorzitter der Rechtbank nauwkeurig aan te duiden op welke wijze een van de echtgenoten grovelijk aan zijn plicht zou tekort zijn gekomen. Bij gebreke zulks te doen is de voorzitter onbevoegd enige maatregel te bevelen.

Art. 221 B.W. geeft de voorzitter der Rechtbank niet de macht de bijdrage van een der echtgenoten te bepalen in de behoeften van het huishouden, zelfs niet voor een korte duur. Hij zou alleen gebeurlijk aan een der echtgenoten een bepaalde som kunnen toekennen, ten einde hem in staat te stellen de beslissing van de bevoegde vrederechter af te wachten.

Het toekennen van een onderhoudsgeld en het verlenen der machtiging dit bedrag rechtstreeks bij de werkgever van de tegenpartij te ontvangen is een machtoverschrijding die door het Hof kan teniet gedaan worden.

Van Aerschot t./ Van Raemdonck.

Overwegende dat het beroep gericht is tegen een bevelschrift van de Voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen, verleend krachtens art. 221 van het Burgerlijk Wetboek, beroep gesteund op de onbevoegdheid van de bevelende rechtsmacht, en op de in het bevel gepleegde machtoverschrijding, enige gevallen waarin beroep tegen dergelijke bevelschriften mogelijk is;

Overwegende dat luidens voornoemd artikel 221 de Voorzitter zekere maatregelen kan bevelen onder drie voorwaarden :

1) wanneer een der echtgenoten grovelijk zijn plicht verzuimt;

2) wanneer hoogdringend voorlopige maatregelen moeten getroffen worden;

3) in het belang van de andere echtgenoot en van de kinderen;

Overwegende dat het bestreden bevel aantoonde dat de derde voorwaarde alleszins vervuld is; dat het ook aan te nemen is dat de tweede voorwaarde eveneens aanwezig was;

Overwegende dat uit het bevel integendeel niet blijkt dat de voorzitter heeft vastgesteld dat de eerste voorwaarde aanwezig was;

Overwegende inderdaad :

1) dat appelland op 9 oktober 1959 een verzoekschrift neerlegde waarin hij krachtens artikel 221 van het Burgerlijk Wetboek verzocht verschillende dringende maatregelen te bekomen zowel in zijn belang als in het belang van de gemeenschappelijke kinderen;

2) dat tijdens de debatten, door geïntimeerde een zgn. tegeneis werd ingesteld waarin zij eveneens om zekere maatregelen verzocht;

3) dat het bestreden bevel die tegeneis heeft ingewilligd;

A. Overwegende dat nopens het grof plichtsverzuim van appelland het bevel eerst de door geïntimeerde opgesomde grieven aanhaalt;

Dat echter niet wordt bepaald of deze grieven al dan niet, gedeeltelijk of in hun geheel, door de Voorzitter als vaststaand grof plichtsverzuim werden weerhouden;

dat het bevel verder aanstipt dat «na klacht van de moeder er sedert begin september een gerechtelijk onderzoek tegen de vader aan gang is», en «dat in die omstandigheden het begrijpelijk voorkomt dat verweerder (geïntimeerde) voorlopig en ter vermijding van nader contact tussen aanlegger (appelland) en zijn dochter Lucienne, elders een geschikte woongelegenheden zoekt te betrekken»;

Overwegende dat uit deze aanhalingen niet voortvloeit zelfs niet impliciet, dat appelland grovelijk zijn plicht verzuimd heeft in de zin van artikel 221 van het Burgerlijk Wetboek;

dat waar de eerste rechter niet vaststelde dat appelland grovelijk zijn plichten verzuimde, hij onbevoegd was om enige maatregel te bevelen;

B. overwegende verder dat in de economie van de wet van 30 april 1958 die het hoofdstuk VI van titel V, boek I van het Burgerlijk Wetboek heeft gewijzigd, evenals in deze van de wet van 20 juli 1932, twee verschillende rechtsmachten bevoegd zijn om tussen

te komen in geval van plichtsverzuim van de ene echtgenoot tegenover de andere;

dat de Voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg gemachtigd is om tussen te komen bij grof plichtsverzuim van een der echtgenoten om de andere tegen dit plichtsverzuim te beschermen;

dat echter wat betreft de plicht tot bijdrage in de behoeften van het huishouden, de vrederechter bevoegd wordt gemaakt om de nodige maatregelen te nemen t.w. gebeurlijke machtiging van de ene echtgenoot om een deel van de inkomsten van de andere rechtstreeks in ontvangst te nemen (art. 218);

dat de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg dezelfde macht verkrijgt doch alleen in geval er, bij procedure in echtscheiding of scheiding van tafel en bed, in kortgeding voorlopige maatregelen moeten genomen worden (art. 268);

Overwegende dienvolgens dat krachtens artikel 221 de Voorzitter niet de macht heeft de bijdrage van een der echtgenoten te bepalen in de behoeften van het huishouden, zodat hij niet kan bevelen dat een onderhoudsgeld zou worden uitbetaald, zij het voor korte duur; dat hij alleen, in voorkomend geval, gebeurlijk aan een der echtgenoten een bepaalde som zou kunnen toekennen teneinde hem in staat te stellen de beslissing van de bevoegde rechter inzake bijdragen, de vrederechter, af te wachten;

Overwegende dat in het bestreden bevel dan ook machtsoverschrijding werd gepleegd wanneer appellant verwezen werd in betaling van een onderhoudsgeld van 6.000 F en geïntimeerde gemachtigd werd dit bedrag rechtstreeks te ontvangen bij de werkgever van appellant;

C. Overwegende dat waar beroep enkel ontvankelijk is in de mate waarin het op onbevoegdheid of machtsoverschrijding steunt, het Hof niet heeft te kennen nopens de grond van de aan de eerste rechter onderworpen geschillen;

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935, waarvan toepassing werd gedaan;

Alle andere conclusies als irrelevant van de hand wijzende;

Gehoord in openbare terechtzitting het eensluidend advies van de heer Advocaat-generaal Cerckel;

Ontvangt het beroep voor zover het gegrond is op de onbevoegdheid of de machtsoverschrijding;

Doet te niet het bestreden bevelschrift;

Verklaart het beroep niet ontvankelijk voor het overige;

Verwijst geïntimeerde in de kosten van beide instanties.

Vlaamse Juristen,

abonneert U

op het

Rechtskundig Weekblad

HOF VAN BEROEP TE GENT

16 februari 1961.

Voorzitter : M. Moeneclaeys.

Raadsheren : M.M. Lefebvre en De Preter.

Advokaat-generaal : M. Van Houdt.

Advokaten : Mrs. van Rijn, Ronse, Franck, Van Parijs en Van Dieren.

1. **Faillissement. — Vordering voor de strafrechter tot nietigverklaring van een overeenkomst ex artikel 579 F.W. — Vereisten voor de ontvankelijkheid.**
2. **Vrijwillige verschijning en tussenkomst voor de strafrechter. — Toelaatbaarheid ?**

1. *De op art. 579, 575 en 577 van de wetten op het faillissement steunende vordering tot nietigverklaring van een overeenkomst is, wanneer zij voor de strafrechter wordt aanhangig gemaakt, slechts ontvankelijk, indien ze tegen een schuldeiser van het faillissement, die als verdachte terechtstaat, is ingesteld.*

2. *Het wetboek van strafvordering en de wetten op de strafrechtspleging bepalen door welke en tegen welke partijen voor de strafrechtsmachten een vordering mag ingesteld worden. De in het wetboek van burgerlijke rechtsvordering opgenomen bepalingen betreffende de tussenkomst mogen tot de strafrechtsmachten niet worden uitgebreid.*

Buiten de door de wet uitdrukkelijk voorziene gevallen is voor deze rechtsmachten de vrijwillige verschijning of tussenkomst van een partij tegen wie geen veroordeling, sanctie of maatregel wordt gevorderd, niet toegelaten.

N.V. Lainière en N.V. t/ Cs. Vanneste.

Overwegende dat de burgerlijke partij N.V. La Lainière, evenals het openbaar Ministerie, tijdig en op geldige wijze beroep ingesteld hebben;

Overwegende dat uit het onderzoek en bij de behandeling der zaak voor het Hof de feiten sub. litt. A 1 en 2°. C. 1°, 2°, 3°, 4°. II/-III ten laste gelegd van verdachte Vanneste Clothilde als bewezen zijn gebleven, terwijl het feit B evenmin als door de eerste rechter in hoofde van beide verdachten als bewezen voorkomt;

Dat alhoewel de eerste rechter, in de overwegingen van het vonnis a quo het feit D in hoofde van Vanneste Clothilde als bewezen aanziet, hij verzuimd heeft erover uitspraak te doen;

Overwegende dat in tegenstrijd met wat door de eerste rechter ten overstaan van Vanneste Gabrielle beslist werd, uit voormeld onderzoek en behandeling der zaak gebleken is dat ze zich insgelijks plichtig heeft gemaakt aan de feiten sub litt. C 1°, 2°, 3° en 4°;

Overwegende inderdaad, wat deze laatste betreft, dat het voor het Hof, gebleken is dat zij, evenals eerste verdachte, van meetaf op de hoogte is geweest van de geldsmoeilijkheden in dewelke hun firma verkeerde; dat onder de aankopen van garens op lange termijn welke onmiddellijk contant beneden de prijs verkocht werden, met het doel hun faillissement te voorkomen, zonder haar bijstand, niet hadden kunnen verwezenlijkt worden; dat zulks insgelijks geldt voor wat betreft de met hetzelfde oogmerk aangegane hypothecaire leningen;

Overwegende verder, dat in tegenstrijd met wat de

burgerlijke partij N.V. « La Lainière » voorhoudt, het niet gebleken is dat beide verdachten zich plichtig hebben gemaakt aan bedrieglijke bankbreuk;

Dat o.a. indien het als bewezen voorkomt dat de voornaamste activiteit van beide verdachten, sedert 1955 erin bestond, zoals hoger reeds aangehaald, garen op krediet te kopen om deze onmiddellijk daarna contant te verkopen, het niet gebleken is dat ze ten nadele van hun schuldeisers gelden zouden verborgen of verduisterd hebben;

Dat het integendeel vaststaat dat verdachten, die eigenares waren van immobiliën ter waarde van circa tien miljoen, geleidelijk verplicht werden om de verliezen geboekt door hun gewaagde speculaties op garen te dekken, aanzienlijke en ruineuze hypotheecaire leningen aan te gaan; dat alles erop wijst dat ze, ten koste van al hun bezittingen, hun zaak hebben willen recht houden en, om hierin te lukken, voorts gespeculeerd hebben en niet terugdeinsden zich aan misdrijven plichtig te maken om hun feitelijke staat van faillissement te verbergen;

Dat mag aangenomen worden dat verdachten slechts op 16 januari 1959, wanneer al hun betalingsmiddelen en kredietmogelijkheden uitgeput waren en ze hun schuldeisers niet meer met beloften konden paaien, een akkoord tot voorkoming van faillissement aangevraagd hebben;

Overwegende dat de eerste rechter terecht de door hem ten overstaan van Vanneste Clothilde weerhouden feiten, daarin begrepen het feit sub. litt. D. aanzien heeft als voortspruitende uit een en zelfde misdadig opzet, de opgelegde straf niet als een gepaste beugeling voorkomt en derhalve dient verhoogd in de mate zoals hierna bepaald zal worden bepaald;

Overwegende dat de kosten van deskundig verslag begroot op 47.903 F herleid worden op 46.574 F zo dat de kosten van eerste aanleg thans herleid worden op 50 855 F.

Op burgerlijke gebied :

1. Eis van de burgerlijke partij N.V. « La Lainière ».

Overwegende dat deze burgerlijke partij terecht besluit dat verdachte Vanneste Gabrielle solidair met Vanneste Clothilde dient verwezen haar de som van een frank, ten provisonale titel te betalen;

Overwegende dat ze tevens de terugkeer aan de massa vraagt, zelfs ambtshalve, van een som van zeven miljoen, die volgens haar door beide verdachten verduisterd werd;

Dat het volstaat te verwijzen tot hetgeen dienaangaande hoger aangehaald werd en waaruit dient afgeleid dat het niet blijkt dat de verdachten gelden ten nadele hunner schuldeisers zouden verborgen of verduisterd hebben;

Overwegende dat voornoemde burgerlijke partij, zich steunend op de bepalingen van art. 579, 575 en 577, (wetboek van Koophandel), in haar besluiten genomen voor de eerste rechter, de nietigverklaring vroeg van een overeenkomst van hypotheekstelling en kredietopening ontstaan op 14 juni 1958, tussen de N.V. « Sofilaine », schuldeiseres aan het faillissement en verdachten;

Dat alhoewel de N.V. « La Lainière », in de overwegingen van haar besluiten genomen voor het Hof, gewag maakt van bedoelde overeenkomst, ze de nietigverklaring ervan niet meer vordert;

Dat er met de eerste rechter dient aangenomen dat dergelijke vordering, wanneer ze voor de strafrechts-

machten ingediend werd, enkel ontvankelijk is indien ze gericht is tegen een schuldeiser aan het faillissement die, in die hoedanigheid, als betichte terecht staat, hetgeen ter zake niet het geval is, derwijze dat de eerste rechter met reden dit gedeelte van de eis van deze burgerlijke partij onontvankelijk heeft verklaard;

Overwegende dat uit wat voorgaat volgt dat, alhoewel de strafrechter niet gehouden is door de termijn van zes maanden voorzien door art. 442 van het Wetboek van Koophandel, het thans voor het Hof niet gelegen voorkomt een andere datum van staking van betaling te stellen dan deze bepaald door de rechtbank van Koophandel van Kortrijk in haar vonnis dd. 17-1-1959;

2. Aangaande de vrijwillige tussenkomst van de N.V. « Sofilaine ».

Overwegende dat de N.V. « Sofilaine » zich, ter zitting voor de eerste rechter, burgerlijke partij gesteld heeft; dat het bestreden vonnis verdachte Vanneste Clothilde verwijst haar te betalen een provisonale som van een frank met de gerechtelijke intresten en de kosten; dat gezegd vonnis daarenboven aan deze partij akte verleent van het door haar gevraagd voorbehoud omtrent zekere aantijgingen van de burgerlijke partij N.V. « La Lainière », ten hare opzichte;

Overwegende dat de N.V. « Sofilaine » in de voormelde beslissing heeft berust en dat geen enkele partij een beroep tegen haar heeft gericht;

Overwegende dat door haar besluiten genomen voor het Hof laatstgenoemde vrijwillig tussenkomt en o.a. vraagt iedere vordering tot nietigverklaring van hoger aangehaalde overeenkomst dd. 14-6-1958 onontvankelijk en ongegrond te verklaren;

Overwegende dat het Wetboek van strafvordering en de wetten op de strafprocedure bepalen welke partijen een vraag mogen indienen en tegen welke partijen een vraag mag ingediend worden voor de strafrechtsmachten, dat de bepalingen van het Wetboek van burgerlijke rechtspleging, in verband met de tussenkomst niet mogen uitgebreid worden tot deze rechtsmachten; dat weliswaar een derde, wien men een veroordeling, een sanctie of een andere maatregel wil ten laste leggen, ter verschijning kan toegelaten worden om zich tegen deze veroordeling, deze sanctie of deze maatregel te verdedigen; dat nochtans buiten deze uitzonderlijke hypothese geen enkele vrijwillige verschijning of tussenkomst kan toegestaan worden voor de strafrechtsmachten, behalve in de gevallen, vreemd aan huidig geding, waar de wet het uitdrukkelijk toelaat;

Dat in acht nemende wat voorafgaat evenals het feit dat de eis van de N.V. « La Lainière », voor zoveel hij steunde op art. 579, 575 en 577 van het Wetboek van Koophandel, onontvankelijk voorkomt, daarbij gevoegd dat geen andere veroordeling, sanctie of maatregel tegen de N.V. « Sofilaine » gevorderd worden, haar vraag tot vrijwillige tussenkomst onontvankelijk is;

Om deze redenen :

Het Hof, rechtdoende op tegenspraak;

Gelet op de wetsbepalingen door de eerste rechter ingeroepen, ter uitzondering van artikel 191 van het Wetboek van Strafvordering, en gelet bovendien op artikel 24 der Wet van 15 juni 1935; artikel 140 der Wet van 18 juni 1869 gew. door artikel 2 der Wet van 4 september 1891; artikel 211 van het Wetboek

van Strafvordering, alle wetsbepalingen door de Heer Voorzitter ter terechtzitting van heden aangeduid;

Ontvangt de beroepen en erover beslissend, alle verdere of strijdige besluiten van de hand wijzend;

Op strafrechtelijk gebied :

Aanvullende het bestreden vonnis, verklaart verdachte Vanneste Clothilde plichtig aan de feiten voorzien sub. litt. D der telastlegging;

Bevestigt het voor zoveel het deze verdachte verwijst uit hoofde der betichtingen sub. litt. A 1° en 2° evenals C 1°-2°-3°-4° II-III met deze wijziging nochtans, genomen met eenparige stemmen, dat ze verwezen wordt voor de feiten sub. litt. 1°-2°, C 1°, 2°, 3° en 4°, II-III samen, tot een gevangenisstraf van zes maand en een geldboete van tweehonderd frank, verhoogd met 190 deciem en aldus gebracht op vier duizend frank;

Beveelt bij gebreke van betaling binnen de door de Wet bepaalde termijn deze geldboete zal mogen vervangen worden door een gevangenisstraf van twee maand;

Zegt dat de uitgesproken schorsing der straf, enkel wat de uitgesproken hoofdgevangenisstraf betreft, behouden blijft;

Doet het teniet waar het verdachte Vanneste Gabrielle ontslaat uit hoofde van het feit sub. litt. C 1°, 2°, 3° en 4°;

Opnieuw wijzende dienaangaande, veroordeelt haar, met eenparige stemmen, in een gevangenisstraf van drie maand;

Overwegende dat verdachte in de wettelijke voorwaarden verkeert om de gunst der voorwaardelijkheid te genieten; dat verhoopt mag worden dat zij zich in de toekomst aan geen misdrijven meer zal schuldig maken; dat haar dus die gunst der voorwaardelijkheid mag toegekend worden;

Beveelt dat de tenuitvoerlegging der uitgesproken hoofdgevangenisstraf zal geschorst blijven voor een termijn van vijf jaar, te rekenen van heden af, indien de veroordeelde geen nieuwe veroordeling tot criminele straf of tot een hoofdgevangenisstraf van meer dan een maand oploopt;

Bevestigt het vonnis a quo voor het overige, inclus de bevolen inlassing welke thans slaat op het bankroet van beide verdachten en waar ze dezelfde ontslaat van het vervolg wegens feit B;

Verwijst beide verdachten solidair in de kosten gevallen in beide aanleggen aan de zijde van het Openbaar Ministerie en begroot in beroep op 502 frank en in eerste aanleg op 50.855 fr.

Op burgerlijk gebied :

Doet het bestreden vonnis teniet waar de eerste rechter zich onbevoegd verklaart om te kennen van de eis der burgerlijke partij N.V. « La Lainière » ten overstaan van Vanneste Gabrielle;

Opnieuw wijzende dienaangaande : Veroordeelt solidair beide verdachten te betalen aan voornoemde burgerlijke partij, ten titel van schadevergoeding, een provisionele som van een frank, met de gerechtelijke interesten;

Geeft akte aan deze burgerlijke partij van haar voorbehoud het herstel van haar overige schade later te vervolgen;

Verklaart de vraag tot vrijwillige tussenkomst van N.V. « Sofilaine » niet ontvankelijk;

Veroordeelt beide verdachten solidair in de kosten

gevallen in beide aanleggen aan de zijde van de burgerlijke partij N.V. « La Lainière »;

Zegt dat de kosten veroorzaakt door de vraag tot vrijwillige tussenkomst van de N.V. « Sofilaine » ten hare laste blijven.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUGGE

1e Kamer. — 10 mei 1961.

Voorzitter : M. Kesteloot.

Rechters : M.M. Van den Bussche en Desplenter.

Advokaten : Mrs. Le Paige en Ancot.

Huwelijksgoederenrecht. — Huwelijkskontraat tussen personen die kinderen hebben uit een eerste huwelijk. — Bedingen in strijd met art. 1098 B.W. — Strekking van de laatste zinsnede van art. 1527 B.W. — Nietigheid van het beding, waarbij aan de overlevende echtgenoot het vermogen wordt toegekend de nalatenschap van de eerst overledene op schatting over te nemen.

De bedingen van een huwelijkskontraat, die ertoe strekken door hun gevolgen aan de tweede echtgenoot meer te geven dan het in het art. 1098 B.W. bepaalde, moeten krachtens art. 1527 B.W. zonder uitwerking blijven.

Het beding, waarbij aan de tweede echtgenoot de gemeenschap wordt toebedeeld maakt een schenking uit, die in de mate, dat zij het beschikbaar gedeelte van art. 1098 overtreft moet ingekort worden.

Uit de laatste zinsnede van art. 1527 B.W. mag alleen afgeleid worden dat de gelijke verdeling van de huwelijksgemeenschap niet als een bevoordeling ten nadele van de kinderen uit het eerste huwelijk wordt beschouwd, indien de gelijke verdeling voordelig is voor de echtgenoot, die minder inkomsten en winsten dan de andere in de gemeenschap aanbracht; art. 1527 B.W. verbiedt aldus slechts na te gaan of de gelijke verdeling voor de ene of andere echtgenoot gunstig was.

Het beding, dat aan de langstlevende echtgenoot het vermogen toekent om al de goederen van de nalatenschap van de eerst overledene op schatting over te nemen is nietig, omdat het een overeenkomst over een niet opengevallen nalatenschap uitmaakt en het recht van de reservataire erfgenamen om hun voorbehouden gedeelte in natura te ontvangen aantast.

Cs. Quintyn t./ Quintyn

Aangezien de eis strekt : 1) artikel vier van het huwelijkskontraat op 28 juni 1937 afgesloten tussen wijlen Stephanie Playy en verweerder haar echtgenoot in tweede huwelijk, nietig te horen verklaren of minstens zonder uitwerksel in de mate waarin dit beding aan verweerder meer voordelen toekent dan deze voorzien in artikel 1098 van het burgerlijk wetboek; 2) de vereffening en verdeling te horen bevelen van de huwgemeenschap bestaan hebbend tussen verweerder en wijlen Stephanie Playy alsmede van de nalatenschap van laatstgenoemde;

Overwegende dat verweerder voorhoudt dat de ontbonden huwgemeenschap niet moet verdeeld worden daar deze hem, krachtens artikel vier van zijn huwelijkskontraat, dient toebedeeld te worden; dat

verweerder verder, krachtens artikel vijf van zijn huwelijkskontraakt, de overname op schatting vordert van de goederen der nalatenschap en de aanstelling van deskundige schatters;

Overwegende dat de aanstaande echtgenoten in artikel zes van bewust huwelijkskontraakt aan de langstlevende gifte doen van «het grootste deel waarover de wet hun tijdens hun afsterven zal toelaten uit hun nalatenschap te beschikken»;

Dat eisers de kinderen zijn uit het eerste huwelijk van wijlen Stephanie Plaiy en wijlen Petrus Quintyn.

Dat, gezien de de cujus kinderen had uit een eerste huwelijk, de bedingen van haar huwelijkskontraakt met verweerder, voor zover zij ertoe strekken door hun gevolgen aan verweerder meer te geven dan het gedeelte bepaald in artikel (1527 van het burgerlijk wetboek zonder uitwerking moeten blijven;) lees: 1098 van het burgerlijk wetboek, krachtens art. 1527 van het burgerlijk wetboek zonder uitwerking moeten blijven;

Overwegende dat verweerder voorhoudt dat gans de gemeenschap van aanwinsten een eigen goed uitgezonderd — uitsluitelijk uit de vruchten van de werkzaamheid van de echtelingen en van de besparingen op hun respektievelijk inkomsten samengesteld is; dat, luidens de laatste zinsnede van artikel 1527 van het burgerlijk wetboek, de eenvoudige winsten die voortkomen van de gemeenschappelijke arbeid en van de besparingen op de onderscheiden inkomsten van beide echtgenoten, al zijn ze ongelijk, niet mogen beschouwd worden als een bevoordeling ten nadele van de kinderen uit het eerste huwelijk; dat artikel vier van het huwelijkskontraakt niet als een bevoordeling ten nadele van eisers mag beschouwd worden;

Overwegende dat uit de laatste zinsnede van artikel 1527 van het burgerlijk wetboek, alleen mag afgeleid worden dat de gelijke deling van de huwgemeenschap niet beschouwd kan worden als een bevoordeling ten nadele van de kinderen uit het eerste huwelijk ingeval de gelijke deling voordelig is voor de echtgenoot die minder inkomsten en winsten in de gemeenschap aanbracht dan zijn medeechtgenoot (Cassatie, 21 november 1946, Pas. nr. 439); dat artikel 1527 van het burgerlijk wetboek aldus slechts verbiedt na te gaan of de gelijke deling voor de ene of de andere echtgenoot gunstig was;

dat deze wetsbepaling dus geenszins dienstig is voor de stelling van verweerder en eisers terecht besluiten dat de toebedeling in artikel vier van het huwelijkskontraakt voorzien, een schenking uitmaakt die moet ingekort worden in de mate dat zij het beschikbaar gedeelte van artikel 1098 B.W. overtreft.

Overwegende dat artikel vijf van het huwelijkskontraakt hetwelk aan de langstlevende echtgenoot het vermogen toekent al de goederen van de nalatenschap van de eerst overledene op schatting over te nemen nietig is omdat het een overeenkomst over een niet opgevallen nalatenschap uitmaakt (Cass. Fr. 11 jan. 1933 Sir. 161; Pierre Van Ommeslaghe in R.C.J.B., 1957, blz. 49, nr. 8 in fine; verg. De Page D VIII, nr. 1405 B. en noot 30 onder dit nummer in compl. VIII; D.X. nr. 1230, B 2°; Brugge vonnis Meyers-Wijbauw dd. 7 mei 1958) en het recht van de reservataire erfgenamen aantast om hun voorbehouden gedeelte in natura te ontvangen (Cassatie 7 juni 1906, Pas. 293; De Page D.V... nummers 755 bis E., 1405; Compl. D. IX nr. 1065 C);

Overwegende dat derhalve de eis tot vereffening en verdeling gegrond voorkomt;

Om deze redenen,

De Rechtbank,

Wijzende op tegenspraak :

Zegt voor recht dat artikel vier van het huwelijkskontraakt verleden voor notaris Standaert op 28 juni 1937 waarbij de ingestelde gemeenschap van aanwinsten aan de langstlevende echtgenoot, hetzij aan verweerder toebedeeld wordt, zonder uitwissel zal blijven in de mate waarin het voor uitwissel heeft verweerder meer voordelen te verlenen dan voorzien in art. 1098 van het burgerlijk wetboek;

Beveelt dat, op vervolging van eisers en in aanwezigheid van de andere partijen of deze behoorlijk opgeroepen, door een notaris zal worden overgaan tot de verrichtingen van vereffening en verdeling van de huwgemeenschap die bestaan heeft tussen verweerder Charles Louis Quintyn en wijlen Stephanie Plaiy, overleden te Brugge op 25 maart 1960 en van de nalatenschap van laatstgenoemde; (enz.)

NOOT : Verg. o.a. Hof van Cassatie 10 november 1955, R.W. 1955/56, 1957, R.C.J.B., 1957, 37 v. met in het afgedrukte vonnis vermelde noot van P. Van Ommeslaghe.

BOEKBESPREKING

E. Van Dievoet. — Catalogus van de Internationale Verzekeringsbibliotheek te Leuven. Vol. II. Assurantie van de Belgische Boerenbond, Leuven. 1961. 421 p.

In 1954 publiceerde Prof. Van Dievoet de uitvoerige catalogus van de bibliotheek, samengesteld door de Assurantie van de Belgische Boerenbond en de Universiteit te Leuven, betreffende de werken gewijd aan het verzekeringswezen. Deze catalogus liet blijken dat Leuven op dit bijzonder gebied een bibliotheek had weten aan te leggen die enig was in haar soort en die, zoals van verschillende zijden werd opgemerkt, waarschijnlijk in Europa haar gelijke niet vindt. Zowel werken over de private als over de sociale verzekeringen waren in de verzameling opgenomen en er werd evenveel aandacht gewijd aan het juridisch als aan het mathematisch facet van de assurantie.

De werken gepubliceerd in het buitenland waren overvloedig vertegenwoordigd en deze catalogus is gedurende de laatste jaren een onontbeerlijke wegwijzer geweest voor al degenen die zich in het verzekeringsrecht specialiseerden. Zij vonden er onmiddellijk alle belangrijke documentatie in, welke hun studie vereiste.

Thans, pas zes jaar na het verschijnen van het eerste deel, komt Prof. Van Dievoet ons verrassen met een tweede catalogus, die de aanvulling is van de eerste, doch waarvan de inhoud zelfs deze van de eerste overtreft.

Leuven is voortgegaan met het aanschaffen van alle mogelijke boeken en brochures, die op het verzekeringswezen betrekking hebben. Het fonds werd verrijkt met ontelbare geschriften uit vreemde landen en de beide delen samen vormen nu een impressionante bibliografie van het verzekeringswezen, waarvan de volledigheid niet geëvenaard wordt.

Het geldt hier een bibliotheek van meer dan 16.000 boekdelen en brochures, waarin alle vermeldingen voorkomen volgens de meest nauwkeurige gegevens van de bibliographische wetenschap en waarin op de

meest uitgebreide wijze alle documentatie aangaande de verzekering is samengebracht.

Ten einde de consultatie gemakkelijk te maken zijn in een alfabetische auteurslijst de namen hernomen van de schrijvers waarvan de werken in de beide delen vermeld zijn, wat de praktische bruikbaarheid van het boek ten zeerste verhoogt.

Men is werkelijk verbluft vast te stellen welke menigvuldigheid van geschriften op zo korte tijd verzameld is kunnen worden en Prof. Van Dievoet, die de stuwende kracht geweest is voor het aanleggen en het volledigen van deze unieke verzameling, heeft hier andermaal aan de rechtstudie in ons land een uitnemende dienst bewezen.

Recueil Annuel de Jurisprudence Belge, contenant les sommaires de toute la jurisprudence et de tous les articles de doctrine parus en Belgique, publié sous la direction de VAN REEPINGHEN Ch., avec le concours de PIRSON R., CAMBIER C., LEBLUS R., LEPAFFE J. et VANDERVEEREN Chr. — Année 1960. Maison F. Larcier, Brussel. 1961. 603 p.

Met de regelmatigheid waaraan wij reeds sedert verschillende jaren gewoon zijn, verscheen, ook weer dit jaar, de verzameling der Belgische rechtspraak, samengesteld onder leiding van de Heer Stafhouder Van Reepinghen, waarin de samenvatting wordt gegeven van de arresten en vonnissen, die gepubliceerd werden in bijna vijftig juridische tijdschriften, uitgegeven in ons land, in de beide talen.

Naast deze rechtspraak geeft, onder elk trefwoord, het werk ook de opsomming van al de doctrinale artikelen, die in de Belgische tijdschriften werden gepubliceerd. Het geheel is aldus een volledig overzicht van al wat er in België op juridisch gebied werd voortgebracht.

Bij het nazien van de rijke inhoud van dit boek treft ons met groot genoegen het aanzienlijk deel dat zowel voor de jurisprudentie als voor de rechtsleer wordt ingenomen door hetgeen gepubliceerd werd in het Rechtskundig Weekblad.

Deze jaarlijkse uitgave is een onontbeerlijke wegwijzer voor de praktijk. Maar zij is meer dan dat; zij geeft een prachtig overzicht van de evolutie van de rechtspraak in de laatste maanden op elk gebied van het recht.

De Firma Larcier heeft met onberispelijke zorg dit werk uitgegeven.

Adolf F. Schnitzer, Vergleichende Rechtslehre, Zweite erweiterte und neubearbeitete Auflage, 2 Bände, 1961, Verlag für Recht und Gesellschaft AG. Basel (DM 110,—).

1. De bekende Geneefse hoogleraar aan het Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales, wiens naam bij de comparatisten van de Westerse wereld een zeer goede klank bezit, brengt ons de herziene en uitgebreide tweede druk van zijn *Vergleichende Rechtslehre*, waarvan de eerste uitgave te Basel verscheen in 1945.

2. Toen dit werk van de pers kwam had de auteur sinds jaren aan rechtsvergelijking gedaan. Zijn leerboeken, zowel het *Handbuch des Internationalen Handels-, Wechsel- und Checkrechts* (1938) als het alomgekende *Handbuch des Internationalen Privatrechts* (eerste druk 1937, 4de druk 1957), zijn in

sterke mate rechtsvergelijkend opgevat: naast het Zwitserse recht vindt men er een degelijke comparatieve behandeling van Duits, Frans, Italiaans en Angelsaksisch recht. Ook op het gebied van de vergelijkende rechtssociologie wist Schnitzer een markant succes te boeken, toen hij in 1946 een studie publiceerde «De la diversité et de l'unification du droit» (Vol. 24 des Publications de l'Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales, Genève) die een zeer grote bekendheid verwierf op het gebied van de techniek der rechtsharmonisering en rechtsunificatie.

3. Schnitzer's *Vergleichende Rechtslehre* was de eerste Westerse, moderne na-oorlogse publicatie waarin op een wetenschappelijke wijze gepoogd werd een overzicht te geven van alle problematieken die doorgaans onder de verzamelnaam «rechtsvergelijking» worden gekatalogeerd. Hoewel het geenszins bedoeld was als een case-boek (in de traditionele Amerikaanse betekenis) werd het werk ten zeerste opgemerkt om zijn buitengewone klaarheid, zijn vloeiende stijl, zijn overzichtelijkheid en zijn bondigheid van uitdrukking. Amerikaanse recensenten roemden het als «a work of widest learning and painstaking scholarship» en in een Oostenrijks vaktijdschrift (de «Juristische Blätter») werd er terecht op gewezen dat men dit boek niet alleen kon studeren, maar ook lezen. Ook na het verschijnen van de standaardwerken van Harold Cook *Gutteridge* en René *David* bleef dit werk van Schnitzer een belangrijke plaats innemen in de reeks der inleidingen tot de studie der rechtsvergelijking (cfr. mijn artikel in dit tijdschrift, jrg 1960/61 kol. 1217 en volg.). Was *Gutteridge* fijnzinnig-Engels, *David* onovertroffen in zijn brillante Franse zakelijkheid, dan bleef Schnitzer een uitstekend voorbeeld van grondige, scherpe Duitse geleerdheid. In het spectrum van zijn talen toonde Europa dat het zeker niet arm was aan grootmeesters op het gebied der rechtsvergelijking.

4. De hoedanigheden die we aantreffen in Schnitzer's eerste druk bleven ten volle behouden in de thans voorliggende tweede druk, hoewel de omvang van het werk met ruim vijftig percent is toegenomen (eerste druk: XII+497 blz.; 2de druk XIX+725 blz.; technisch gezien ware het misschien raadzamer geweest dunner papier te gebruiken om alle tekst in één band te kunnen onderbrengen).

Het grondschema van de eerste druk bleef in principe bewaard: een theoretisch deel (vroeger 80 blz., thans 130), een historisch deel (vroeger 200 blz., thans 275 blz.) en een institutioneel deel (vroeger 200 blz., thans 280 blz.), met voor- en nawoord en een zaak- en namenregister. Zoals in de eerste druk is de bibliografie stuksgewijze aangeduid, namelijk bij het begin van elke afdeling. Afgezien van enkele ontsierende drukfouten (b.v. op blz. 120 staat Caën voor Caen, op blz. 128 Sladitz voor Sladits, op blz. 189 Génie voor Gény, op blz. 193 Limpuis voor Limpens, op blz. 606 Bolgan voor Bolgar) is de presentatie van het werk, wat bladspiegel en leesbaarheid betreft, onberispelijk. Het werk is zeer goed uitgebouwd, hoewel met betrekking tot het zaak- en namenregister kan worden aangestipt dat dit samengevoegde register (dat 24 blz. telt) in een zekere zin veel van zijn waarde als werkinstrument verliest doordat het in principe geen melding maakt van de namen der auteurs die voorkomen in de verscheidene bibliografische lijsten. Dat de auteur deze tekortkoming zelf erkent (op blz. 701), maakt ze niet ongedaan.

5. Het werk bestaat zoals gezegd uit drie delen.

Het eerste deel, het theoretische, behandelt in negen afdelingen thema's als: de ontwikkeling der rechtsvergelijking als wetenschap, de begrenzing t.o.v. natuurwetenschappen (rechtsgeschiedenis, rechtsfilosofie, sociologie, internationaal privaatrecht), de mogelijkheden tot kennis, overname en receptie van vreemd recht, het probleem van de rechtsharmonisering en de rechtsunificatie, voorwerp, doel en methode van de rechtsvergelijking.

Het tweede deel, het historische, schetst in elf afdelingen de ontwikkeling van het recht in tijd en ruimte, vanaf de primitieve volken tot aan de hedendaagse periode, over alle continenten.

In het derde deel, het institutionele, onderzoekt de auteur vooreerst enkele algemene problematieken (verhouding recht en godsdienst, recht en moraal, gewoonterecht, legistiek, interpretatiebronnen, enz.) steeds gezien vanuit het standpunt der rechtsvergelijking. In zes verdere afdelingen geeft de auteur dan een summier maar uitstekend rechtsvergelijkend overzicht van de belangrijkste instituten van het privaatrecht (personenrecht, familierecht, erfenissenrecht, zakenrecht, verbintenissenrecht en handelsrecht).

6. Dit korte overzicht laat vermoeden welk een enorme rijkdom aan materie in dit werk is terug te vinden. De toetsing van enkele klassieke vraagpunten (b.v. de definitie van de rechtsvergelijking, het onderscheiden van de « Rechtskreise », de theorie van causa en consideration) bracht ons de zekerheid dat de grote kwaliteiten van Schnitzer's eerste druk volkomen gaaf bleven: rustige uiteenzetting, heldere gedachtengang, objectieve weergave van andermans stellingen, voorzichtigheid bij het betrachten van een synthese, didactisch inzicht, gezonde interpretatie, geleerde eruditie, kortom alle hoedanigheden die Prof. Schnitzer tot een uitstekend en gezaghebbend leermeester maken.

7. Aan alle menselijk werk kleven er natuurlijk feilen en het is bijna vanzelfsprekend dat er enkele voorkomen in deze reusachtige « eenmansprestatie » dat zulk een uitgebreid gebied beschrijft. Zij doen natuurlijk niets af aan de wezenlijk grote waarde van dit werk.

In sommige gevallen (b.v. het niet vermelden van de Index to Foreign Legal Periodicals) is dit ongetwijfeld te wijten aan het feit dat de redactie van het boek werd afgesloten in april 1960. In andere gevallen lijkt het moeilijker een oorzaak te vinden, b.v. de niet-vermelding van sommige instituten of centra die toch reeds sinds enkele jaren bestaan (op blz. 123), de onvolledigheid van de aanduiding van de supplementen op het grote werk van Szladits (op blz. 128, noot 16), het zich onthouden van een waarde-oordeel over een degelijk Spaans rechtsvergelijkend werk, met de vermelding « dat het niet in Genève voorhanden is » (op blz. 129), het ontbreken soms van gezaghebbende literatuurwijzingen (b.v. op blz. 193 tot 199 waar gehandeld wordt over de betekenis van de Code civil ontbreekt het werk dat uitgegeven werd onder leiding van Bernard Schwartz, *The Code Napoleon and The Common-Law World*, New York 1956). Dergelijke tekortkomingen vormen weliswaar een lacune maar doen niets af — wij leggen er de nadruk op — aan de zeer grote waarde van dit standaardwerk.

8. Nog één opmerking. Zoals gebruikelijk is (mischien onder invloed van art. 2 der Statuten van de Académie internationale de droit comparé, waar gesproken wordt van de « amélioration de la législation dans les divers pays — particulièrement en matière de droit privé — par le rapprochement systématique et la conciliation des lois »), is ook dit werk van Prof.

Schnitzer, in casu deel 3, exclusief privaatrechtelijk uitgewerkt.

Dit is natuurlijk geen fout, maar ligt vast in de persoonlijke voorkeur en vorming van de schrijver, en in de overweging (blz. 2) dat het privaatrecht per slot van rekening toch « für Jedermann im täglichen Leben das nächstliegende ist ». De auteur erkent volmondig (blz. 2 en 695) dat ook op het gebied van het publiekrecht waardevol rechtsvergelijkend werk kan worden geleverd.

Voor belangstellende lezers vermelden wij, bij wijze van voorbeeld, enkele algemene werken van die aard. Zeer waardevol zijn: Carl J. Friedrich, *Constitutional government and Democracy*, rev. edition, Boston 1950, in Franse vertaling « La Démocratie constitutionnelle », Paris P.U.F. 1958; Hermann FINER, *The Theory and Practice of Modern Government*, rev. edition, New York 1949; C. F. Strong, *Modern Political Constitutions*, 5th edition London 1958; Manuel Garcia - Pelayo, *Derecho Constitucional Comparado*, Madrid 1951; Robert Rienov, *Introduction to Government*, 2nd rev. edition, New York 1956; Robert G. Neumann, *European and Comparative Government*, 3rd edition, New York 1960. In dit verband zal er niet in geringe mate toe bijdragen dat de juristen van onze tijd zich bezinnen over de noden en de problemen van onze eeuw.

9. Rudolf von Ihering schreef in zijn *Geist des römischen Rechts*: « Die vergleichende Jurisprudenz ist die Methode der Rechtswissenschaft der Zukunft ». Na honderd jaar is die toekomst thans tegenwoordige tijd geworden. Het standaardwerk van Prof. Schnitzer zal er niet in geringe mate toe bijdragen dat de juristen van onze tijd zich bezinnen over de noden en de problemen van onze eeuw.

R. LIEVENS;

Navorser bij het Interuniversitair Centrum voor Rechtsvergelijking.

BIBLIOGRAPHIE

Nederland

- Bergh G. Van den, *Verzamelde staatsrechtelijke opstellen*, Alphen aan den Rijn, N. Samson.
- Burgerlijk Wetboek*, met vermelding van de belangrijkste arresten. Bew. door W.A.M. Cremers, 7e dr. Arnhem, S. Gouda Quint/D. Brouwer & Zoon.
- Dorhout Mees T.J., *Kort begrip van het Nederlands handelsrecht*, 3e dr. Haarlem, De Erven F. Bohn.
- Eijk N.W.A. van, *Hoe ver reikt uw wettelijke aansprakelijkheid? Handleiding voor de praktijk*, Leiden, Nederlands U.M.
- Fortanier G.F. en J.J.M. Veraart, *Schematisch overzicht van de sociale verzekeringswetten*, 6e dr. Deventer, E.E. Kluwer.
- Halasz D., *Metropolis A. selected bibliography on administrative and other problems of metropolitan areas throughout the world. Eléments d'une bibliographie des problèmes administratifs et autres des grandes agglomérations dans le monde. Eine bibliographische Auslese der Verwaltungs- und anderer Probleme der städtischen Ballungen in der Welt.* 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff.
- Herdenking* van Prof. Mr. W.J.M. van Eysinga door de faculteit der rechtsgeleerdheid van de Rijks-

- universiteit te Leiden, 2 februari 1961. Leiden. Universitaire Pres. 24 bl.
- Hugenholtz W.*, De wet op de dierenbescherming, Arnhem, Vuga-Boekerij G.W. van der Wiel & Co.
- Kakebeeke - Van der Put M.A.* Wetsontduiking. Proefschrift Leiden. Deventer, E.E. Kluwer.
- Kamfer J.C.G.*, Testamentsformaliteit in verskeie regstelsele. Leiden. Universitaire Pers.
- Kamphuisen P.W.*, Dwaling bij obligatoire overeenkomsten, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink.
- Kruyt C.S.*, De verstedelijking van Nederland. Inaug. rede. Assen, Van Gorcum & Comp.
- Merk W.F.* Vraagboek der sociale verzekeringswetten. Ten behoeve van advocaten, accountants, loonadministrateurs, bedrijfsleiders, hoofdboekhouders, belastingsconsulenten, maatschappelijke werkers enz. Haarlem, J.H. Gottner.
- Meulen Jacob ter et P.J.J. Diermanse*, Bibliographie des écrits sur Hugo Grotius. Imprimés au XVIIe siècle. 's-Gravenhage. Martinus Nijhoff.
- Oort C.J.*, De grenzen der toerekening. Inaug. rede Haarlem, De Erven F. Bohn.
- Röling R.V.A.*, De wetenschap van oorlog en vrede. Rede uitgesproken ter gelegenheid van de Groninger universiteitsdag op 19 november 1960. Groningen J.B. Wolters.
- Ruiter A.C. de*, De grenzen van de overheidstaak in de antirevolutionaire staatsleer. Proefschrift Vrije universiteit Amsterdam. Kampen J.H. Kok.
- Rutten L.E.H.* Eigenrichting. Inaug. rede Zwolle W.E. J. Tjeenk Willink.
- Rijksen Rijk*, De vrijheidsstraf. Inaug. rede. Assen, Van Gorcum & Comp.
- Schermers H.G.*, Benelux Economische unie. Zwolle W.E.J. Tjeenk Willink, Editie Schuurman & Jordens.
- Snoep J.P.*, Het bankwezen. Schetsen over bank en cliënt. Amsterdam, Elsevier.
- Soest J. van*, Vrijheid in het belastingrecht. Openbare les. Amsterdam, F.E.D.
- Sperling D.*, Der parlamentarische Charakter europäischer Versammlungen. Studie zur Entwicklung eines europäischen Parlamentarismus. Europa Kolleg. Leiden A. W. Sijthoff, Cahiers de Bruges. No 4 Europäische Aspekte. Reihe C. Politik.
- Sternheim A.*, Administratieve inrichtingsleer en de accountantscontrole. 3e dr. 's Gravenhage. G. Delwel.
- Thessingh H.*, De grondslagen van de bewijslast in de civiele procedure, 's Gravenhage. A. Jongbloed & Zoon.
- Vogelaar Th. W.*, Het eigendomsrecht van Euratom over bijzondere splijtstoffen. Met rechtshistorische kanttekeningen van R. Feenstra. Voordrachten gehouden voor de Europese studiegroep te Leiden. Leiden. Universitaire Pers.
- Zegel Kasse*, De advocaat in zakformaat. Arnhem Vuga-Boekerij/W.G. van der Wiel & Co.; 2. Sociale verzekeringen, 7e dr. Bew. door W. Van Uden; 3. Strafrecht Strafprocesrecht. 5e dr.
- Frankrijk**
- Bardou J.M.*, Fichier doctrine 1951-1961. Libr. Techniques.
- Catherine R.*, Le Fonctionnaire français. A. Michel.
- Chapar F.*, Manuel de la Cour d'assises. Coll. Manuels Dalloz de droit usuel. Dalloz.
- Chevallier J.*, Droit civil, Coll. Cours élémentaires de droit. Sirey.
- Decroix P.*, Le Droit des sociétés dans le Maroc moderne, Libr. de Paris et du Moghreb.
- Dominice Chr.*, La Notion du caractère ennemi des biens privés dans la guerre sur terre. Droz. Excl. Minard.
- Dwerverger M.*, La VIe République et le régime présidentiel. A. Fayard.
- Elias D.T.O.*, La Nature du droit coutumier africain. Présence Africaine.
- Korowicz M.St.*, Organisations internationales et souveraineté des Etats membres. Pedone.
- Lacan R. A. et Didier P.*, L'Article 40 très sévère et trop méconnu. Société anonyme, Dalloz.
- Leauté A.*, La Responsabilité pénale. Coll. Annales de la Faculté de droit de Strasbourg, Dalloz.
- Lepointe G. et Boulet-Sautel M. et Van den Bossche A.*, Bibliographie en langue française d'histoire du droit, 287-1875 concernant les années 1957-1958, Edit. Montchrestien.
- Lepointe G. et Van den Bossche A.*, Eléments de bibliographie sur l'histoire des institutions et faits sociaux. 987. 1875. concernant les années 1926 à 1956.
- Payet M.*, L'Intégration du travailleur à l'entreprise. Payot.
- Pelloux s. la dir. de Robert ... et collab.*, Essais sur les droits de l'homme en Europe. Libr. générale de Droit et de Jurisprudence.
- Prelot M.*, Institutions politiques et droit constitutionnel. Coll. Petits Précis. Dalloz.
- Reforme (La) des études de droit. Le Droit naturel.* Coll. Archives de philosophie du droit, nr 6, Sirey.
- Robert J.*, Arbitrage civil et commercial, Sirey.
- Schlochauer H.-J.*, Quelques aspects de la révision de la Charte des Nations Unies. Pedone.
- Sidjanski D.*, L'Originalité des Communautés européennes et la répartition de leurs pouvoirs. Pedone.
- Vismard M.*, L'Adoption et la légitimation adoptive. Colin.
- Oostenrijk**
- Bydlinski Franz*, Der Gleichheitsgrundsatz im österreichischen Privatrecht. Gutachten f. den I. österr. Juristentag. Erstattet v. Franz Bydlinski Wien, Manz, 1961.
- Dittrich R.*, Oesterreichisches Strassenverkehrsrecht Mit verweisenden u. erl. Anm. u. einer Uebersicht d. gesamten Rechtsprechung. Hrsg. Robert Dittrich Rolf Veit. Wien, Orac 1961.
- Gaisbauer Georg*, Das österreichische Waffen- und Munitionsrecht. Eine kurzgefasste systemat. Darst. unter bes. Berücks. d. Rechtsprechung u. Literatur sowie d. Ministerialerlässe mit dem Wortlaut d. einschläg. Gesetzestexte Wien, Holliniek, 1961.
- Hartig Edmund*, Die Verunreinigung der Gewässer als innerstaatliches und als internationales Rechtsproblem. Gutachten f. den I. österr. Juristentag. Erstattet v. Edmund Hartig. Wien Manz. 1961.
- Köhler Hans*, Zwischenstaatliche Abkommen in Beglaubigungs-Nachlass, Vollstreckungs- und Vormundschaftssachen, Wien, Kauf, 1961, Schriftenreihe f. internat. Recht.
- Spanner Hans*, Rechtliche und politische Grenzen der Verfassungsgerichtsbarkeit. Gutachten f. den I. österr. Juristentag. Ergstattet v. Hans Spanner. Wien Manz, 1961.
- Twarock Alfred*, Kommentar zum Bewertungsgesetz Hrsg. v. Alfred Twarock, Karl Frühwald, Rudolf Wittmann. Nachtr. 23 Wien Orac 1959-61.

Wasle, Alois, Baurechtliche Regelungen für die Landeshauptstadt Graz u. einschlägig. gemeinsame Bestimmungen mit dem Lande Steiermark. Graz, Steiermärk, Landesdruckerei 1960.

Werner Leopold, Das österr. Bundesverfassungsrecht samt Staatsverträgen bundesverfassungsrechtlichen Charakters, Ausführungs- und Nebenvorschriften, verweisenden und erläuternden Anmerkungen und einer Uebersicht der Rechtsprechung des Verfassungs- und des Verwaltungsgerichtshofes Frsg. v. Leopold Werner u. Hans Klecatsky. Wien, Manz 1961.

Zwitzerland

Caflisch Silvio, Die Bedeutung und die Grenzen der rechtlichen Selbständigkeit der abhängigen Gesellschaft im Recht der Aktiengesellschaft. Winterthur, Keller, 1961.

Favey Jean, Jumod Philippe, Code de procédure civile vaudois annoté. Suivi d'une liste des principales circulaires du Tribunal cantonal portant sur des points de procédure civile. Lausanne, Thonney-Dupraz. 1959.

Flückiger Hermann, Das Rücktrittsrecht im Teilschadenfall nach schweizerischem Recht. Bern, Stämpfli, 1961.

Forrer Hans Rudolf, Die Mitgliedschaft und ihre Beurkundung; Aarau, Sauerländer, 1960.

Hinden Jakob, Die Legitimation zur staatsrechtlichen Beschwerde. Zürich, Juris-Verlag. 1961.

Hug Theodor, Der wirtschaftliche Nachrichtendienst im schweizerischen Recht. Zürich, Juris-Verlag. 1961.

Krenz Frank E., International enclaves and rights of passage. With special reference to the case concerning right of passage over Indian territory. Genève. Droz, Paris, Minard, 1961.

Laube Jacques, Wohnsitz und Staatsangehörigkeit als Anknüpfungsbegriffe im internationalen Privatrecht. Wandel in ihrem gegenseitigen Verhältnis. Zürich, Juris-Verlag. 1961.

Law Castor H.P., The local remedies rule in international law. Genève, Droz, Paris, Minard, 1961.

Schönenberger Wilhelm, Schweizerisches Obligationenrecht. Textausg. mit Einl. Anmerkungen. Ausführungserlassen und Sachregister. 25. Aufl. Zürich, Schultless. 1961.

Verfassungsrecht und Verfassungswirklichkeit. Festschrift für Hans Hüber zum 60. Geburtstag 24 Mai 1961 dargebracht von Freunden, Kollegen, Schülern und vom Verlag Bern, Stämpfli, 1961.

Walliser Fritz, Der Patentanspruch nach schweizerischem Recht. Zürich Polygraphischer Verlag. 1961.

England

Baker Henry E., The Legal System of Israel. Stamat-sky's Agency Israel, Sweet & M.

Cheshire G.C., Private International Law. Oxf. U.P.

Cockshutt H.J.B., The Services of a Solicitor. Hodder.

Cross R., Precedent in English Law, Clarendon Laws. Oxf. U.P.

Davies M.R.A., The Law of Road Traffic. Shaw & Sons.

Dowrick F.E., Justice According to the English Common Lawyers, Butterworth.

Frank W.F., The General Principles of English Law. Harrap.

Furneaux R., The Murder of Lord Erroll. Crime Documentaries. Stevens & Sons.

Garsia M., Criminal Law and Procedure; Nutshell S., Sweet & M.

Gibbins R., John Graham, Convict, Digit Bks. Brown, Watson.

Greeno E., War on the Underworld, Digit Bks. Brown, Watson.

Hart H.L.A., The Concept of Law. Clarendon Law, Oxf. U.P.

House J., Square Mile of Murder, Chambers.

Humphreys T.S. Notes on District Registry Practice and Procedure. Solicitor's Law.

Jenkins R., The Dilessi Murders, Longmans.

Keeton G.W., Introduction to Equity. Pitman.

Leach W.A., Practical Points on Leases. A Surveyor's Experience. Sweet & M.

Longford Lord, The Idea of Punishment. Chapman.

Lutsgarten E., The Judges and the Judged, Odhams P.

Lyle J.H., The Dry and Lawles Years. Prentice-Hall.

Marcham F.G., A Constitutional History of Modern England to the Present. Harper. H. Hamilton.

Maitland F.W., The Constitutional History of England. Camb. U.P.

Megarry R.E. The Rent Acts. Bramall. Stevens & Sons.

Moriarty C.C.H., Police Law. W.J. Williams. Butterworth.

O'Brien G.M., The Australian Police Force. Melbourne Oxf. U.P.

Paul A.M., Conservative Crisis and the Rule of Law. Attitudes of Bar and Bench, Cornell. U.P. Oxf. U.P.

Pollock E., County Court Notebook. Solicitors' Law. *Pritchett C.H.*, Congress Versus the Supreme Court. Minn. U.P.

Robertson A.H., The Law of International Institutions in Europe. Man U.P.

Rowat D.C. Basic Issues in Public Administration. Macmillan N.Y.

Saintogne R.G.De. Public Administration in Germany. Weidenfeld & N.

Sondern F., Brotherhood of Evil: The Mafia. Panther Bks. Hamilton Staff.

Smith Joseph H.E.D. Colonial Justice in Western Massachusetts. Legal Stud. of W.N. Cromwell Foundn. Harvard U.P. Oxf. U.P.

Stephen H.J., Commentaries on the Laws of England 1961. Suppt L.C. Warmington. Butterworth.

Stone's Justices Manuel 1961. Ed. J. Whiteside & J.P. Wilson. D8 4034. Thick. Prpr. e. Thin Ppr. 5/7/6 Butterworth.

Warner H.W., A Digest of South African Native Civil Case Law Sweet & M.

Wechsler H., Principles, Politics and Fundamental Law. Selected Essays Harvard U.P., Oxf. U.P.

Wills J. & F. Shannon Ed. A Handbook of Cautions, Oaths and Recognizances etc. for Use by Justices and Their Clerks. Shaw & Sons.

Duitsland

Baumann Jürgen, Stafrecht. Allgemeiner Teil. Ein Lehrbuch. 2 Aufl. Bielefeld, Giesecking 1961.

Bayer Hermann-Wilfried, Die Bundestreue. Tübingen, Mohr, 1961.

Beckel Albrecht, Christliche Staatslehre. Grundlagen u. Zeitfragen. Osnabrück, Fromm, 1960.

Beringe Harald von, Handelsvertreterverträge in der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft. Anh. Musterverträge, Düsseldorf, Verl. Handelsblatt. 1960.

- Biedenkopf Kurt Hans*, Unternehmer und Gewerkschaft im Recht des Vereinigten Staaten von Amerika. Eine arbeitsrechtl. Studie. Heidelberg. Verl. Ges. Recht u. Wirtschaft. 1961.
- Biehl Hans-Heinrich*, Minderheitenschulrecht in Nord- und Südschleswig, Das dän. u. schleswig-holstein. Minderheiten-Schulrecht beiderseits d. dt. dän. Grenze in seiner Entwicklung seit 1945. Hansischer Gildenverl. Heitmann, 1960.
- Birke Wolfgang*, Die Konfiskation ausländischen Privatvermögens im Hoheitsbereich des konfiszierenden Staates nach Friedensvölkerrecht. Hansischer Gildenverl. Heitmann, 1960.
- Birn Willi Karl*, Zentrale oder dezentrale Verwaltung? Akademie d. Diözese Rottenburg 1960.
- Böckenförde Ernst-Wolfgang*, Die deutsche verfassungsgeschichtliche Forschung im 19. Jahrhundert. Zeitgebundene Fragestellungen u. Leitbilder. Berlin, Duncker & Humblot 1961.
- Dornheim Carl*, Das Recht der Wasser- und Bodenverbände, Berlin, E. Schmidt 1961.
- Dorsch Eberhard*, Der gegenwärtige Stand der jugoslawischen Völkerrechtslehre. Herrenalb/Schwarz. Verl. f. Internationalen Kulturaustausch 1960.
- Ebersbach Harry*, Die Stiftung des öffentlichen Rechts. Göttingen. Schwartz 1961.
- Erler Georg u. Hans Kruse*, Deutsches Atomenergie-recht. Deutsches Landesrecht u. Euratom. Göttingen, Schartz 1960.
- Fleiner Fritz*, Institutionen des deutschen Verwaltungsrecht. Neudr. d. 8 neuarb. Aufl. Aalen, Scienta 1960.
- Fonk Friedrich Hermann*, Das staatliche Mischenrecht in Preussen vom allgemeinen Landrecht an. Eine rechtsgeschichtl. Untersuchung. Bielefeld Giesecking 1961.
- Franzheim Horst*, Die Teilnahme an unvorsätzlicher Haupttat. Berlin, de Gruyter 1961.
- Frede Lothar*, Vademecum Latinum für Juristen und andere Humanisten. Rechtswörter, Begriffe-Sentenzen. 2. Aufl. Stuttgart. Kohlhammer, 1961.
- Gaul Dieter*, Rechtsprobleme der Rationalisierung mit ihren Lohn- und Personalfragen. Mit Beitr. von Gerhard Grumann Heinz Timme. Heidelberg, Verl. Ges. Recht u. Wirtschaft/1961.
- Geppert Otto*, Der strafrechtliche Parteiverrat. Einf. von Hans Dabs. Darmstadt, Nürnberg. Düsseldorf, Berlin, Stoytscheff. 1961.
- Hamann Andreas*, Das Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mei 1949. Ein Kommentar f. Wissenschaft u. Praxis. 2. völlig neu bearb. u. wesenl. erw. Aufl. Lüchtherhand, 1961.
- Heck Philipp*, Grundriss des Sachenrechts, Neudr. d. 8. Aufl. 1930. Aalen, Scienta Antiquariat 1960.
- Heinrichs Armin*, Die auswärtigen Beziehungen der Europäischen Gemeinschaft für Kohle und Stahl insbesondere ihr Verhältnis zur OEEC. Bonn, Bouvier 1961.
- Hesselman Malte*, Die Gesellschaft mit beschränkter Haftung & Co. Ihre Bedeutung u. ihre Probleme. 3. überarb. u. erw. Aufl. Köln, O. Schmidt 1960.
- Hoog Günter*, Die Genfer Seerechtskonferenzen von 1958 und 1960. Vorgesichte, Verhandlungen. Dokumente. Mit. e. Vorw. von Herbert Krüger. Frankfurt a.M. Berlin, Metzner 1961.
- Jäger Ernst*, Konkursordnung mit Einführungsgesetzen. Kommentar. Bearb. von Friedrich, Lent, Frierich, Weber, Ulrich, Klug. 8. Aufl. Bed. 2. lfg. 3. Berlin, de Gruyter 1961.
- Jesch Dietrich*, Gesetz und Verwaltung. Eine Problemstudie z. Wandel d. Gesetzmässigkeitsprinzips. Tübingen, Mohr, 1961.
- Jung Erich*, Die Vorzugaktien mit vielfachem Stimmrecht. Ein Beitrag zur Aktienrechtsreform. Mainz 1960.
- Karaminás Panajotis P.*, Die Auslegung und Anwendung des Art. 60 des Montanunionvertrages durch die Hohe Behörde und den Gerichtshof. Marburg, Elwert 1961.
- Ksoll Eberhard*, Verwaltungsrecht. Besonderer Teil 2. Aufl. Düsseldorf, Müller-Albrechts, 1961.
- Lauterbach Herbert u. Ernst Wickenhagen*, Die Kindergeldgesetzgebung. Kommentar. Vollst. überarb. u. erw. 2. Aufl. Köln, Berlin, Heymann 1961.
- Lehmann Karl Heinz*, Internationale Steuern. Mon-dorf/Rhein. Titz. 1960.
- Lent Friedrich*, Zivilprozessrecht, Ein Studienbuch. Neubearb. von Othmar Jauerling 10. neuarb. Aufl. München u. Berlin, Beck 1961.
- Loschelder Wilhelm u. Helmuth Rössler*, Ausbildung und Auslese der Beamten. Gestern, heute u. Morgen, Baden-Baden; Lutzeyer 1961.
- Luginger Walter Erich Maier u. Margarete Engelhardt-Philipp*, Mustersammlung für die Aufertigung gerichtlicher Entscheidungen. Regensburg, München, Walhalla u. Praetoria Verl. 1960.
- Masson Christoph*, Bayerische Kommunalgesetze, Gemeindeordnung, Landkreisordnung, Bezirksordnung, Kommentar, 2. neu bearb. Aufl. Losebl. Ausg. Grundwerk, München, Boorberg 1961.
- Meißner Franz*, Kriminalität und Sexualität. Leitfaden f. d. Untersuchung von Sexualverbrechen. Unter Berücks. d. dt. schweizer u. österr. Gesetzgebung. Für Polizeibeamte neu bearb. von Heinrich Helledörfer. 3. erw. u. verb. Aufl. Hamburg. Kriminalistik 1961. mit abb.
- Menz Siegfried u. Heinz Weisse*, Die Sozialversicherung für Mitglieder landwirtschaftlicher Produktionsgenossenschaften. Erl. zur Verordnung über d. Sozialpflichtversicherung f. Mitglieder landwirtschaftl. Produktionsgenossenschaften. Berlin, VEB Dt. Zentralverl. 1960.
- Mugele Karl*, Vertragsrecht, Prakt. Erl. zu d. wichtigsten schuldrechtl. Vorschriften d. bürgerl. u. d. Handelsrechts, Wiesbaden, Betriebswirtschaftl. Verl. Gabler, 1961.
- Oppermann Thomas*, Britisches Unterhauswahlrecht und Zweiparteiensystem Karlsruhe, C.F. Müller 1961.
- Ott Richard u. Helmut Jacob*, Energierecht der Deutschen Demokratischen Republik. Quellenverzeichnis. Verzeichnis d. gesetzl. Bestimmungen. Verfügungen u. Richtlinien f. d. Energiewirtschaft. d. Dt. Demokrat. Republik. Stand. 30. juni 1960. Berlin, VEB. Dt. Zentralverl. 1960.
- Pagenkopf Hans*, Einführung in die Kommunalwissenschaft. Münster/Westf. Aschendorff, 1961.
- Pleyer Klemens*, Sammlung privatrechtlicher Fälle für Studierende der Wirtschaftswissenschaften. München u. Berlin, Beck. 1961.
- Plöger Heinz*, Deutsche Sozialversicherungsabkommen mit ausländischen Staaten. Textausg. mit Anm. Verweisungen u. amlt. Begründungen. Hrsg. vom Bundesverband d. Ortskrankenkassen. Bad Godesberg. Nachtr. Lfg. 15, Bad Godesberg Verl. d. Ortskrankenkassen 1961.

- Scharr Erwin*, Römischer Privatrecht, Lateinisch u. Deutsch, Zürich u. Stuttgart, Artemis-Verl. 1960.
- Schmitt Carl*, Die geistesgeschichtliche Lage des heutigen Parlamentarismus, 3 Aufl. Univeränd. Nachtr. d. 2. Aufl. Berlin, Duncker & Humblot 1961.
- Schüle Adolf* u. Hans Hubert, Persönlichkeitsschutz und Pressefreiheit. 2 Rechtsgutachten. Tübingen. Mohr, 1961.
- Schulz Georg*, Des Arzt vor dem Richter. Ein Arztrecht f. d. Praktiker Hannover Schlüter 1961.
- Schunck Egon u. Hans*, *De Clerck*, Verwaltungsgerichtsordnung. Mit erg. Bundesgesetzen u. d. Ausführungsgesetzen d. Länder. Kommentar. Siegburg Reckinger 1961.
- Siebeck Theo*, Das Dienstrecht der Versicherungsträger. Bad Godesberg, Asgard-Verl. 1961.
- Standke Herbert*, Gesandtschafts- und Konsularrecht und damit im Zusammenhang stehende gesetzliche Bestimmungen. Losebl. Testausg. mit Anm. u. Sachreg. Berlin, VEB. Dt. Zentralverl. 1960.
- Vogel Hans*, Treu und Glauben im Steuer- und Zollrecht. Freiburg i. Br. Haufe 1960.
- Wefers Walter*, Grundlagen und Ideen des spanischen Staates der Gegenwart, Bonn, Bouvier 1961.
- Welzel Hans*, Fahrlässigkeit und Verkehrsdelikte. Zur Dogmatik d. fahrlässigen Delikte. Vortrag. Karlsruhe, C.F. Müller, 1961.
- Wiethölter Rudolf*, Interessen und Organisation der Aktiengesellschaft im amerikanischen und deutschen Recht. Karlsruhe, C.F. Müller 1961.
- Wilda Wilhelm Edward*, Geschichte des deutschen Strafrechts. Nachdr. d. Ausg. 1842. Bd. I. Aalen, Scientia Verl. 1960.
- Zorn R.H.C. Paulsen U. Karl M. Hettlage*, Der öffentliche Dienst und die Wirtschaft. Wunsch u. Wirklichkeit. Baden-Baden. Lutzeyer 1960.
- Zülou Kurt Max Henze u. Rolf Schubert*, Die Besteuerung der Genossenschaften. Erg. Bd. Berlin u. Frankfurt a.M. Vahlen 1961.

NECROLOGIE

Prof. Maurice BOURQUIN

Wij hebben het overlijden vernomen van Prof. Maurice Bourquin, die gedurende verschillende jaren hoogleraar geweest is aan de Universiteit te Brussel en die sedert geruime tijd verbonden was aan het Instituut voor internationale hogere studiën te Genève en aan de Universiteit dezer stad.

Prof. Bourquin was een zeer gekende figuur op het gebied van het internationaal recht. In de Nieuwe Rotterdamse Courant van 29 augustus 11. wijdt de heer E. Van Raalte een in memoriam aan de overledene, waarvan wij hier een uittreksel wensen te vermelden.

* * *

Bourquin was een voortreffelijke docent. Dit kwam niet slechts in zijn vele belangrijke wetenschappelijke publikaties tot uiting, maar in niet mindere mate in zijn onderwijs in het volkenrecht. In dit verband staat er alleszins reden juist in een Nederlands dagblad in herinnering te roepen, dat hij tal van malen aan de in Den Haag gevestigde Academie van internationaal recht voordrachten gaf die én door hun inhoud

én door de glasheldere vorm waarin Bourquin zijn uiteenzettingen placht in te kleden, boeiden. Wie naar hem luisterde nam altijd iets van waarde mee naar huis.

Zo was het trouwens eveneens gesteld in de internationale rechtszaal in het Vredespaleis. Dikwijls is er door staten die voor het Internationaal gerechtshof verschenen om een internationaal rechtsgeschil beslecht te krijgen op Bourquin een beroep gedaan. Met zijn landgenoot Henri Rolin had hij een record bereikt. Nooit nog had een van beiden bij de internationale rechtters een proces verloren.

Toen brak in 1959 de laatste ronde aan in de rechtstrijd tussen Portugal en India over het door India volgens Portugal ten onrechte aangetaste Portugese recht van doortocht naar Portugese enclaves binnen het grondgebied van India. Rolin behoorde tot de pleitbezorgers van India, zijn landgenoot Bourquin maakte deel uit van de door Portugal in de arm genomen rechtsgeleerde pleiters. Het zag er dus naar uit, dat voor een van de twee Belgische volkenrechtelijke kampvechters het zoëven vermelde record gebroken zou zijn.

Van een juridisch standpunt uit bezien, viel het echter moeilijk om aan de hand van het in april 1960 gevelde arrest vast te stellen, wie van de twee procesvoerende partijen de palm der overwinning had weggedragen. Er zaten in theorie in 's Hof's beslissing bepaald enige niet onbelangrijke winstpunten voor Portugal in. Begrijpelijkwijze schonk dit Bourquin zekere voldoening.

Maar op de vraag of hij meende, dat dus nu Rolin voor het eerst een proces in het Vredespaleis had verloren, luide het antwoord: «Laten wij liever spreken van een gelijk spel».

Die slotsom getuigde én van zijn werkelijkheidszin — in de praktijk toch ontbrak er in de rechterlijke uitspraak zeker een en ander, hetgeen voor Portugal (zoals het inmiddels heeft moeten ondervinden), na-deel kon opleveren — én van zijn sportiviteit.

Bourquin kon door zijn grote kennis, door de kundige bouw van zijn pleidooien een gevreesd tegenstander in de grote rechtszaal in het Vredespaleis zijn, steeds muntte hij tevens uit door een fair optreden alsook door aangename hoffelijkheid.

Bij zijn optreden voor Portugal in dit proces zong hij zijn zwanezang als internationaal pleiter. Hij vond namelijk, hoezeer hij ook in staat bleek zich ten volle en met vaardigheid van zijn pleiterstaak te kwijten, het tijdstip aangebroken om voor jongeren plaats te maken.

Gaarne ware hem door de velen die oprechte bewondering voor zijn kunnen en kennen — niet in de laatste plaats ook voor zijn persoon — koesterden, nog geruime tijd van welverdiende eervolle rust gegund.

Nu dit niet zo heeft mogen zijn, past het zeker dankbaar te gedenken, wat en wie hij is geweest te midden van de, mede door idealen geleide volkenrechtelijke deskundigen uit onze tijd.

* * *

Laten wij hierbij nog aanstippen dat buiten het volkenrecht, waaraan hij zich in de laatste jaren volledig gewijd heeft, Prof. Bourquin ook voor het Belgisch recht een aanzienlijke betekenis heeft. Hij behoorde tot de groep der universiteit van Brussel, welke in de jaren 1911-1912 zich bijzonder heeft beziggehouden met de studie van het vraagstuk der administratieve

rechtspraak en die de wegbereiders geweest zijn van de oprichting van een Raad van State.

Wanneer in 1911 de betreunde Prof. René Marcq zijn baanbrekend werk schreef over « La responsabilité de la puissance publique » verscheen, het volgend jaar, in 1912, het bekend boek van Maurice Bourquin « La protection des droits individuels contre les abus de pouvoir de l'Autorité administrative en Belgique », een werk bijzonder rijk aan inhoud dat nieuwe inzichten opende omtrent het administratief recht in ons land.

Bij een necrologie over deze grote jurist mogen wij voorzeker het belang van dit mooie werk niet onvermeld laten.

Prof. Mr. P. W. KAMPHUISEN

De vele Vlamingen, die met hem contact hebben gehad en die bewonderaars waren van zijn persoon en zijn werk zullen met leedwezen het overlijden vernomen hebben, op slechts 64-jarige ouderdom, van Prof. P. W. Kamphuisen, die destijds hoogleraar was aan de Katholieke Universiteit te Nijmegen. De overledene was vooral gekend door zijn medewerking aan de zo bekende Asser-Serie, waarin hij het derde deel, betreffende de bijzondere overeenkomsten op schitterende wijze heeft bewerkt. Buiten dit groot werk heeft hij echter nog allerlei andere geschriften gepubliceerd, waarvan wij enkel willen vernoemen zijn universitaire thesis « De codificatiegedachte in het Romeinse rijk » (1922), verder « Het gewoonterecht », en « Koning en minister » die beiden in 1935 verschenen en het merkwaardig rechtsfilosofisch werk van 1938 « Beschouwingen over rechtswetenschap », dat uiterst originele gegevens bevat aangaande de verhouding tussen het recht en de logica. Verder « De collectieve en individuele arbeidsovereenkomsten », dat gepubliceerd werd in 1956 en, nog onlangs, de interessante monografie over « De dwaling bij obligatoire overeenkomsten », die slechts enkele weken geleden van de pers kwam.

Voor enkele jaren had Prof. Kamphuisen zijn ontslag genomen als hoogleraar aan de Universiteit te Nijmegen en een belangrijke positie ingenomen in de Nederlandse industrie. Velen hebben toen gevreesd dat dit misschien het einde zou geweest zijn van zijn wetenschappelijke loopbaan. Gelukkig was dit niet het geval.

Niettegenstaande Prof. Kamphuisen niet meer onmiddellijk deelnam aan het universitair leven is hij zich onafgebroken blijven wijden aan de studie en heeft hij ons, niettegenstaande zijn nieuwe werkkring, een reeks wetenschappelijke geschriften geschonken die hem een schitterende plaats verzekeren in de Nederlandse juridische wetenschap.

Van deze geleerde was nog zoveel te verwachten en het is met verslagenheid dat ook in Vlaanderen het bericht van zijn vroegtijdig verscheiden werd vernomen.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

OVERZICHT DER BELGISCHE

WETGEVING

(1 januari — 28 februari 1961)

I. Staats- en Administratief Recht.

A. Ministeries — Inrichting — Kaders.

1. *Ministerie van Afrikaanse zaken.* — Het K.B. van 8 december 1960 (S. 2-3 januari 1951 - 5) stelt een vrijwilligersregeling in het Ruanda-Urundi gebied in.

2. *Ministerie van Afrikaanse zaken.* — Het K.B. van 8 december 1960 (S. 7 januari 1961 - 87) wijzigt, wat de ambtenaren betreft die aangewezen zijn om hun ambt in het Ruanda-Urundi gebied uit te oefenen, het K.B. van 28 juni 1960 houdende het statuut van de ambtenaren van het Bestuur in Afrika, van de kaders van het onderwijs, van de rechterlijke orde en van de gerechtelijke politie der parketten en van de aanvullingsambtenaren in dienst op 30 juni 1960.

3. *Ministerie van Openbare Werken.* — Het K.B. van 4 januari 1961 (S. 12 januari 1961 - 162) wijzigt dit van 5 december 1955 tot vaststelling van het organiek kader van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, sector Openbare Werken.

4. *Comité voor coördinatie van de institutionele hervormingen.* — Bij K.B. van 2 januari 1961 (S. 13 januari 1961 - 170) wordt het Ministerieel Comité voor coördinatie van de institutionele hervormingen ingesteld, terwijl verder de bevoegdheden van de Minister voor de coördinatie van de institutionele hervormingen wordt vastgesteld.

5. *Afrikaanse zaken.* — Bij K.B. van 7 december 1960 (S. 14 januari 1961 - 218) worden zekere betalingsmodaliteiten in Belgische franken voorzien voor een gedeelte van de bezoldiging van de beroepsmagistraten, de beambten van het Bestuur in Afrika, de kaders van het onderwijs, het erkend onderwijs inbegrepen, van de gerechtelijke orde en van de gerechtelijke politie der parketten, de officieren en onderofficieren van de Weermacht, evenals de aanvullingsbeambten.

6. *Afrikaanse zaken.* — Bij K.B. van 22 december 1960 (S. 14 januari 1961 - 219) worden zekere betalingsmodaliteiten in Belgische franken voorzien voor een gedeelte van de bezoldiging van de beroepsmagistraten, de beambten van het Bestuur in Afrika, de kaders van het onderwijs, het erkend onderwijs inbegrepen, van de rechterlijke orde en van de gerechtelijke politie der parketten, de officieren en onderofficieren van de Weermacht evenals de aanvullingsbeambten.

7. *Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet.* — De wet van 27 december 1960 (S. 16 januari 1961 - 234) wijzigt het K.B. van 30 september 1937 tot oprichting van een Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet.

8. *Ministerie van Openbare Werken.* — Het K.B. van 10 januari 1961 (S. 16 januari 1961 - 235) wijzigt het K.B. van 5 december 1955 tot vaststelling van het organiek kader van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, sector Openbare Werken.

9. *Ministerie van Openbare Werken.* — Bij K.B. van 29 december 1960 (S. 18 januari 1961 - 278) wordt het tijdelijk kader van het Ministerie van Openbare Werken en Wederopbouw, tak openbare werken voor de jaren 1953 tot 1960 vastgesteld.

10. *Ministerie van Sociale Voorzorg.* — Het K.B. van 12 januari 1961 (S. 19 januari 1961 - 303) stelt het organiek kader van de Rijkskas voor jaarlijks verlof vast.

11. *Ministerie van Justitie.* — Het K.B. van 16 januari 1961 (S. 20 januari 1961 - 329) wijzigt het K.B. van 31 oktober 1958 tot vaststelling van het organiek kader van het meesters-, vak- en dienstpersoneel van het hoofdbestuur van het Ministerie van Justitie.

12. *Ministerie van Volksgezondheid.* — Bij K.B. van 30 december 1960 (S. 20 januari 1961 - 334) wordt een nieuwe farmacopee commissie ingesteld.

13. *Ministerie van Financiën.* — Het K.B. van 30 december 1960 (S. 23 januari 1961 - 382) wijzigt het K.B. van 30 maart 1955 tot vaststelling van de schalen verbonden aan de bijzondere graden van het Ministerie van Financiën.

14. *Ministerie van Sociale Voorzorg.* — Het K.B. van 7 december 1960 (S. 24 januari 1961 - 411) wijzigt het K.B. van 1 september 1960 tot inrichting van de Rijksdienst voor kinderbijslag voor werknemers en van de Rijksdienst voor kinderbijslag voor zelfstandigen.

15. *Ministerie van Onderwijs.* — Het K.B. van 6 december 1960 (S. 24 januari 1961 - 312) wijzigt het K.B. van 15 mei 1958 tot vaststelling van de schalen verbonden aan de graden van het onderwijzend - wetenschappelijk en daarmee gelijkgesteld personeel van het Ministerie van Openbaar onderwijs.

16. *Ministerie van Volksgezondheid.* — Het K.B. van 16 januari 1961 (S. 26 januari 1961 - 459) bepaalt de samenstelling en regelt de werking van de Commissie voor specialiteiten, ingesteld door art. 36 van het K.B. van 6 juni 1960 betreffende de fabricage, de bereiding en distributie in het groot en de terhandstelling van geneesmiddelen.

17. *Ministerie van Economische Zaken.* — Het K.B. van 6 januari 1961 (S. 27 januari 1961 - 478) wijzigt het K.B. van 14 oktober 1959 houdende oprichting van een bureau voor economische programmatie.

18. *Ministerie van Arbeid.* — Het K.B. van 13 januari 1961 (S. 27 januari 1961 - 489) wijzigt het K.B. van 5 januari 1957 waarbij de benaming, de bevoegdheid en de samenstelling van de paritaire comité's opgericht in uitvoering van het wetsbesluit van 9 juni 1945 tot vaststelling van het statuut der Paritaire Comité's bepaald worden.

19. *Ministerie van Afrikaanse zaken.* — Het K.B. van 18 januari 1961 (S. 1 februari 1961 - 579) wijzigt het K.B. van 28 juni 1960 houdende het statuut van de ambtenaren van het bestuur in Afrika van de kaders van het onderwijs, van de rechterlijke orde en van de gerechtelijke politie der parketten en van de aanvullingsambtenaren in dienst op 30 juni 1960.

20. *Ministerie van Afrikaanse zaken.* — Het K.B. van 19 januari 1961 (S. 1 februari 1961 - 580) stelt

de uitvoeringsmaatregelen vast van het K.B. van 28 juni 1960 houdende het statuut van de ambtenaren van het bestuur in Afrika, van de kaders van het onderwijs, van de rechterlijke orde en van de gerechtelijke politie der parketten en van de aanvullingsambtenaren in dienst op 30 juni 1960.

21. *Ministerie van Afrikaanse zaken.* — Het M.B. van 13 januari 1961 (S. 1 februari 1961 - 581) regelt de inrichting en de werking van de sociale dienst bij het Ministerie van Afrikaanse zaken.

22. *Ministerie van Middenstand.* — Het K.B. van 1 februari 1961 (S. 2 februari 1961 - 605) stelt het vast organiek kader van het Ministerie van Middenstand vast.

23. *Ministerie van Verkeerswezen.* — Het K.B. van 27 januari 1961 (S. 3 februari 1961 - 632) wijzigt het K.B. van 30 maart 1939) omtrent de indeling in categorieën van het Rijkspersoneel wat het Ministerie van Verkeerswezen betreft.

24. *Ministerie van Verkeerswezen.* — Het K.B. van 30 januari 1961 (S. 3 februari 1961 - 633) wijzigt het K.B. van 23 april 1959 gewijzigd bij K.B. van 31 augustus 1960 houdende coördinatie van de besluiten betreffende het organiek kader van het personeel van het Ministerie van Verkeerswezen.

25. *Ministerie van Landsverdediging.* — Het K.B. van 31 januari 1961 (S. 3 februari 1961 - 637) wijzigt het K.B. van 15 april 1840 houdende reglement van de Militaire school.

26. *Ministerie van Landsverdediging.* — Het K.B. van 1 februari 1961 (S. 3 februari 1961 - 638) richt de school der Militaire Administrateurs in.

27. *Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid.* — Het K.B. van 23 december 1960 (S. 3 februari 1961 - 650) stelt het organiek kader van de Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling en werkloosheid vast.

28. *Ministerie van Arbeid.* — Het K.B. van 28 januari 1961 (S. 3 februari 1961 - 662) wijzigt het K.B. van 7 juli 1959 houdende vaststelling van het organiek kader van het Ministerie van Arbeid.

29. *Ministerie van Middenstand.* — Het M.B. van 2 januari 1961 (S. 4 februari 1961 - 688) stelt het kader van het personeel alsmede de schalen verbonden aan sommige graden van het economisch en sociaal instituut voor de middenstand vast.

30. *Ministerie van Verkeerswezen.* — Het K.B. van 31 januari 1961 (S. 8 februari 1961 - 758) wijzigt, wat betreft het bestuur van het vervoer, het K.B. van 23 april 1959 houdende coördinatie van de besluiten betreffende het organiek kader van het personeel van het Ministerie van Verkeerswezen.

31. *Ministerie van Landbouw.* — Het K.B. van 24 januari 1961 (S. 9 februari 1961 - 790) stelt het organiek kader van de nationale zuiveldienst vast.

32. *Ministerie van Middenstand.* — De K. Besluiten van 5 juli 1960 en 30 december 1960 (S. 9 februari 1961 - 794 - 795) stellen het organiek kader van de Rijksdienst voor de pensioenen voor zelfstandigen vast.

33. *Ministerie van Afrikaanse zaken.* — De wet van 31 januari 1961 (S. 11 februari 1961 - 842) bepaalt sommige voorlopige maatregelen ten gunste van personen die in Belgisch Kongo of in Ruanda-Urundi een openbaar of een ander ambt hebben uitgeoefend.

34. *Ministerie van Afrikaanse zaken.* — Het K.B. van 18 januari 1961 (S. 11 februari 1961 - 843) wijzigt het K.B. van 28 juni 1960 houdende het statuut van de ambtenaren van het Bestuur in Afrika, van de kaders van het onderwijs, van de rechterlijke orde en van de gerechtelijke politie der parketten en van de aanvullingsambtenaren in dienst op 30 juni 1960.

35. *Ministerie van Afrikaanse zaken.* — Het K.B. van 25 januari 1961 (S. 11 februari 1961 - 844) wijzigt het K.B. van 24 december 1959 betreffende de benoeming in hoedanigheid van aanvullingsambtenaren der tijdelijke ambtenaren van het Bestuur in Afrika in dienst op 31 december 1958, gewijzigd door het K.B. van 2 september 1960.

36. *Ministerie van Afrikaanse zaken.* — Het K.B. van 31 januari 1961 (S. 11 februari 1961 - 844) wijzigt het K.B. van 8 december 1960 tot instelling van een vrijwilligersregeling in het Ruanda-Urundigegebied.

37. *Ministerie van Onderwijs.* — Het K.B. van 14 december 1960 (S. 14 februari 1961 - 904) wijzigt het K.B. van 15 mei 1958 tot vaststelling van de schalen verbonden aan de graden van het onderwijzend wetenschappelijk en daarmee gelijkgestelde personeel van het Ministerie van Openbaar Onderwijs.

38. *Ministerie van Volksgezondheid.* — Het K.B. van 30 januari 1961 (S. 15 februari 1961 - 976) wijzigt het K.B. van 1 juni 1960 betreffende de Hoge Raad voor het gezin.

39. *Ministerie van Economische zaken.* — Het K.B. van 25 januari 1961 (S. 16 februari 1961 - 1022) stelt het tijdelijk organiek kader van het personeel van het secretariaat van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven vast.

40. *Ministerie van Binnenlandse zaken - Openbare Onderstand.* — Bij K.B. van 20 januari 1961 (S. 17 februari 1961 - 1056) wordt aan de provincie gouverneur de uitoefening opgedragen van de machten die bij de artikelen 47, 48, 49 en 51 van de wet van 10 maart 1925 tot regeling van de Openbare Onderstand aan de Koning zijn toegekend.

41. *Diensten van de Eerste Minister.* — Het K.B. van 3 februari 1961 (S. 18 februari 1961 - 1090) richt de diensten van de eerste minister in.

42. *Ministerie van Onderwijs.* — Het K.B. van 30 december 1960 (S. 18 februari 1961 - 1106) stelt het organiek reglement vast van de Verbeteringsraad voor het kleuter-, lager- en buitengewoon onderwijs van de Staat.

43. *Ministerie van Binnenlandse zaken.* — Het K.B. van 8 februari 1961 (S. 21 februari 1961 - 1143) wijzigt de tabel gevoegd bij het K.B. van 15 april 1958 betreffende de inrichting en het personeelstatuut van het hoofdbestuur van het Ministerie van Binnenlandse zaken.

44. *Ministerie van Onderwijs.* — Bij K.B. van 10 januari 1961 (S. 21 februari 1961 - 1158) worden nieu-

we Rijksinrichtingen voor technisch onderwijs opgericht.

45. *Ministerie van Onderwijs.* — Het K.B. van 29 november 1960 (S. 22 februari 1961 - 1174) wijzigt de structuur van het rijks hoger technisch instituut voor kernenergiebedrijven te Brussel.

46. *Ministerie van Justitie.* — Het K.B. van 28 januari 1961 (S. 27 februari 1961 - 1332) wijzigt en vult aan het K.B. van 14 februari 1956 tot vaststelling van de schalen verbonden aan de bijzondere graden bij het Ministerie van Justitie.

47. *Ministerie van Volksgezondheid.* — Bij K.B. van 25 januari 1961 (S. 27 februari 1961 - 1336) wordt de bijlage bij het K.B. van 30 maart 1939 betreffende de indeling in categorieën van het rijkspersoneel wat het Ministerie van Volksgezondheid en van het gezin betreft aangevuld.

48. *Verkeerswezen - Oprichting van Maatschappijen voor Stedelijk Gemeentelijk vervoer.* — Bij de wet van 22 februari 1961 (S. 28 februari 1961 - 1362) wordt de Koning ertoe gemachtigd zijn goedkeuring te hechten aan de oprichting van publiekrechtelijke verenigingen met rechtspersoonlijkheid voor stedelijk gemeenschappelijk vervoer.

49. *Ministerie van Financiën.* — Het K.B. van 22 februari 1961 (S. 28 februari 1961 - 1376) wijzigt het K.B. van 24 februari 1954 houdende vaststelling van het organiek kader van het Ministerie van Financiën.

50. *Ministerie van Landsverdediging.* — Het K.B. van 20 februari 1961 (S. 28 februari 1961 - 1380) wijzigt het K.B. van 21 juni 1956 tot vaststelling van het vast organiek kader van het administratief personeel en van het meesters-, vak- en dienstpersoneel van het Ministerie van Landsverdediging, en het K.B. van 16 maart 1954 houdende vaststelling van de schalen voor de bijzondere graden van het Ministerie van Landsverdediging.

51. *Ministerie van Onderwijs.* — Het K.B. van 18 februari 1961 (S. 28 februari 1961 - 1390) wijzigt het organiek kader van het personeel van het hoofdbestuur van het Ministerie van Openbaar Onderwijs.

52. *Ministerie van Onderwijs.* — Het K.B. van 18 februari 1961 (S. 28 februari 1961 - 1390) wijzigt het organiek kader der inspectie van het middelbaar- en normaal onderwijs.

B. *Onderwijs.*

53. *Technisch Onderwijs.* — Bij K.B. van 30 november 1960 (S. 26 januari 1961 - 455) worden rijksinrichtingen voor technisch onderwijs opgericht.

54. *Hoger Onderwijs.* — De wet van 14 december 1960 (S. 20 januari 1961 - 326) wijzigt de wet van 28 april 1953 betreffende de inrichting van het hoger onderwijs in de Rijksuniversiteiten met het oog op de instelling van ambten van geassocieerd docent hogleraar.

55. *Lager Onderwijs.* — De wet van 3 januari 1961 (S. 17 februari 1961 - 1051) wijzigt artikel 12 der geïntegreerde wetten op het lager onderwijs betreffende de leerplicht der kinderen wier ouders geen vaste verblijfplaats hebben.

56. *Normaal Onderwijs*. — De wet van 28 december 1860 (S. 13 februari 1961 - 866) wijzigt de gecoördineerde wetten op het normaal onderwijs.

57. *Normaal Onderwijs*. — Het K.B. van 14 november 1960 (S. 14 februari 1961 - 903) stelt de examencommissies belast met het afnemen van de eindexamens in de inrichtingen voor normaal onderwijs samen.

58. *Lager Onderwijs*. — Bij K.B. van 3 januari 1961 (S. 8 februari 1961 767) worden rijkslagere scholen opgericht.

C. Financiën.

59. *Regeling der schadevergoeding aan de Staat wegens inbreuk op de artikelen 104, 113 tot 123 decies van het Strafwetboek*. — Bij K.B. van 8 februari 1961 (S. 17 februari 1961 - 1057) wordt een raadgevende commissie bij het Ministerie van Financiën ingesteld, in uitvoering van de wet van 14 juli 1960 betreffende de schadevergoeding toegekend aan de Staat wegens inbreuk op de bepalingen van de artikelen 104, 113 tot 123 decies van het strafwetboek.

60. *Lening door de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid*. — Bij M.B. van 10 februari 1961 (S. 13 februari 1961 - 867) wordt de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid gemachtigd tot het emitteren onder 's Rijks waarborg van een lening nominaal groot 2 milliard frank.

61. *Begroting*. — De wet van 9 februari 1961 (S. 14 februari 1961 - 884) stelt de begroting vast van het ministerie van Middenstand voor het dienstjaar 1961.

62. *Lening door de Nationale Maatschappij voor de kleine landeigendom*. — Het K.B. van 6 februari 1961 (S. 20 februari 1961 - 1122) stelt de interest- en delingslasten te dragen door de Nationale Maatschappij voor de Kleine Landeigendom op de gedurende het jaar 1961 gelichte tranches van haar leningen vast.

63. *Fondsen- en Wisselbeurs van Brussel*. — Het K.B. van 4 januari 1961 (S. 11 januari 1961 - 142) wijzigt de verordening op de fondsen- en wisselbeurs van Brussel.

64. *Lening door de N.M.B.S.* — Bij K.B. van 9 januari 1961 (S. 11 januari 1961, 143) wordt de N.M.B.S. gemachtigd een lening uit te geven met 5 of 10 jaar looptijd, nominaal groot 2 milliard, 350 miljoen frank.

65. *Lening door de Nationale Maatschappij voor de kleine landeigendom*. — Bij K.B. van 6 januari 1961 (S. 17 januari 1961 - 253) wordt de Nationale Maatschappij voor de kleine landeigendom ertoe gemachtigd onder Staatswaarborg een lening aan te gaan van 120 miljoen frank.

66. *Financiering van wetenschappelijk onderwijs*. — Bij K.B. van 30 december 1960 (S. 23 januari 1961 - 384) wordt een bedrag van 45.500.000 fr. afgenomen op de opbrengst van de door de Nationale stichting voor de financiering van het wetenschappelijk onderzoek uitgeschreven lening, en ter beschikking gesteld van de Minister van Openbaar onderwijs.

67. *Financiering van wetenschappelijk onderwijs*. — Bij K.B. van 30 december 1960 (S. 30 januari 1961 - 386) wordt een bedrag van 43.500.000 fr. afgenomen op

de opbrengst van de door de Nationale stichting voor de financiering van het wetenschappelijk onderzoek uitgeschreven lening en ter beschikking gesteld van de Minister van Economische zaken.

68. *Nationale kas voor beroepskrediet*. — Het K.B. van 13 januari 1961 (S. 25 januari 1961 - 424) verhoogt de grens der verbintenissen van de Nationale Kas voor Beroepskrediet.

(69) *Lening door de N.M.B.S.* — Het K.B. van 25 januari 1961 (S. 27 januari 1961 - 481) wijzigt het K.B. van 9 januari 1961) betreffende de uitgifte door de N.M.B.S. van de lening 1961 met 5 of 10 jaar looptijd, waarvan de Staat de rente en de aflossingslast op zich neemt.

D. Volksgezondheid

70. *Bescherming van wateren tegen verontreiniging*. — Het K.B. van 25 januari 1961 (S. 17 februari 1961 - 1064) schrijft maatregelen voor betreffende de lozing der afvalwaters van de papier-, karton en papierpapfabrieken, getroffen in uitvoering der wet van 11 maart 1950 op de bescherming van de wateren tegen verontreiniging.

71. *Fabricage van geneesmiddelen*. — Het K.B. van 10 februari 1961 (S. 16 februari 1961 - 1017) wijzigt het K.B. van 6 juni 1960 betreffende de fabricage, de bereiding en de distributie in het groot en de terhandstelling van geneesmiddelen.

72. *Aanbouw van volkswoningen - Verlenen van Premies om niet*. — Het K.B. van 17 januari 1961 — (S. 9 februari 1961 - 792) stelt de voorwaarden vast tot het verlenen van premies om niet :

1) voor de aanbouw, door het privaat initiatief, van woningen gelijkgesteld met volkswoningen en van kleine landeigendommen;

2) voor het verwerven van woningen die gebouwd werden of die zullen gebouwd worden voor rekening : a) van vennootschappen aangenomen door de nationale maatschappij voor de huisvesting; b) voor vennootschappen aangenomen door de nationale maatschappij voor de kleine landeigendom of van de nationale maatschappij voor de kleine landeigendom zelf; c) van gemeenten of van commissies van openbare onderstand.

73. *Fabricage van geneesmiddelen*. — Het M.B. van 19 december 1960 (S. 2-3 januari 1961 - 3) stelt de uitvoeringsmodaliteiten vast van artikel 41 van het K.B. van 6 juni 1960 betreffende de fabricage, de bereiding en distributie in het groot en de terhandstelling van geneesmiddelen.

74. *Bewaren en verkopen van giftstoffen*. — Het K.B. van 30 december 1960 (S. 4 januari 1961 - 27) wijzigt het regentsbesluit van 6 februari 1946 houdende de regeling op het bewaren en verkopen van giftstoffen.

75. *Fabricage van geneesmiddelen*. — Bij M.B. van 30 december 1961 (S. 16 januari 1961 - 237) worden de toxische stoffen bedoeld bij art. 20, par. 4 van het K.B. van 6 juni 1960 betreffende fabricage, bereiding en distributie in het groot en de terhandstelling van geneesmiddelen, opgesomd.

76. *Etwaren*. — Het K.B. van 30 december 1960

(S. 3 februari 1961 - 645) wijzigt het regentsbesluit van 15 mei 1945 betreffende de eetwaren gemaakt of bereid met vruchten of plantaardige stoffen en soortgelijke eetwaren.

77) *Orde der Geneeesheren, apothekers en dierenartsen.* — De wet van 20 januari 1961 (S. 21 februari 1961 - 1138) wijzigt de wet van 25 juli 1938 tot oprichting van de orde der geneeesheren, de wet van 19 mei 1949 tot oprichting van de orde der apothekers en de wet van 19 december 1950 tot oprichting van de orde der dierenartsen.

78) *Diergeneeskundige politie.* — Bij K.B. van 30 december 1960 (S. 17 januari 1961 - 254) wordt het K.B. van 20 september 1883 houdende reglement van algemeen bestuur van de diergeneeskundige politie gewijzigd.

E. — Economische Zaken.

79) *Instituut van normalisatie.* — Het K.B. van 19 januari 1961 (S. 11 februari 1961 - 850) bekrachtigt de normen uitgewerkt door het Belgische Instituut voor normalisatie.

80) *Statistiek.* — Het M.B. van 18 januari 1961 (S. 9 februari 1961 - 796) wijzigt het M.B. van 7 januari 1957 waarbij het opmaken van een maandelijks statistiek van het personeel en de verkopen in de kleidings- en confectienijverheid wordt voorgeschreven.

81) *Statistiek.* — Het M.B. van 24 januari 1961 (S. 9 februari 1961 - 797) wijzigt het M.B. van 16 augustus 1956 waarbij het opmaken van een maandelijks statistiek van de bedrijvigheid en van de doorhaling van sommige bedrijvigheden uit de voedingsnijverheid voorgeschreven wordt.

82) *Economische expansie.* — De wet van 14 februari 1961 (S. 15 februari 1961 - 938) schrijft maatregelen voor ter bevordering van de economische expansie, de sociale vooruitgang en het financieel herstel. Deze wet omvat 134 artikelen.

83) *Statistieken.* — Het K.B. van 26 januari 1961 (S. 17 februari 1961 - 1071) wijzigt en vult aan het K.B. van 24 mei 1954 houdende samenschakeling en wijziging der besluiten betreffende de jaarlijkse statistieken der voortbrenging in de nijverheid.

84) *Statistieken.* — Het K.B. van 30 januari 1961 (S. 17 februari 1961 - 1076) vult aan het K.B. van 9 januari 1957, waarbij een jaarlijkse statistiek van de voortbrenging in de industrie van de afwerking voorgeschreven wordt.

85) *Wolnijverheid.* — Het K.B. van 10 februari 1961 (S. 23 februari 1961 - 1219) reglementeert de in de sector wol gebruikte benamingen.

86) *Electriciteit.* — Bij M.B. van 10 februari 1961 (S. 28 februari 1961 - 1392) worden de modellen van electriciteitsmeters goedgekeurd.

87) *Petroleumproducten.* — Het M.B. van 3 december 1960 (S. 9 januari 1961 - 105) wijzigt het Ministerieel uitvoeringsbesluit van 23 maart 1960 omtrent de verplichtingen betreffende de opslagmiddelen en opslag inzake petroleumproducten.

88) *Electriciteit.* — Bij M.B. van 16 januari 1961 (S. 19 januari 1961 - 306) worden alle beperkingen inzake voortbrenging, verdeling en verbruik van elektrische energie afgeschaft.

F. — Landbouw.

89) *Melk.* — Het M.B. van 31 januari 1961 (S. 7 februari 1961 - 736) stelt het bedrag der premiën vast toegekend aan de instellingen die uit Belgische melk zekere melkderivaten voortbrengen.

90) *Rundsdieren.* — Het K.B. van 13 februari 1961 (S. 18 februari 1961 - 1103) vult het K.B. aan van 20 september 1960 betreffende de inenting tegen mond- en klauwzeer der rundsdieren.

91) *Melk.* — Het M.B. van 28 december 1960 (S. 5 januari 1961) stelt het bedrag der premiën vast toegekend aan de instellingen die uit Belgische melk zekere melkderivaten voortbrengen.

92) *Onbevaarbare waterlopen.* — Het K.B. van 14 december 1960 (S. 25 januari 1961 - 425) wijzigt het K.B. van 10 juni 1955 betreffende het opmaken van nieuwe beschrijvende tabellen der onbevaarbare waterlopen en van plannen waaruit hun toestand blijkt.

93) *Rundsdieren.* — Het K.B. van 30 december 1960 (S. 26 januari 1961) schrijft maatregelen voor betreffende de bestrijding van de rundertuberculose.

94) *Beperking der pachtprijzen.* — De wet van 20 januari 1961 (S. 4 februari 1961 - 674) wijzigt de wet van 26 juli 1952 tot beperking van pachtprijzen.

G. — Middenstand.

95) *Beroepsopleiding.* — Het M.B. van 5 januari 1961 (S. 19 januari 1961 - 305) wijzigt dit van 9 juli 1959, waarbij het getal en het ambtsgebied van de gewestelijke comité's voor de beroepsopleiding en volmaking wordt vastgesteld.

96) *Beroepsuitoefeningsvoorwaarden.* — Het K.B. van 16 januari 1961 (S. 26 januari 1961 - 460) vult het K.B. van 6 juni 1959 tot uitvoering van de wet van 24 december 1958 aan, waarbij beroepsuitoefeningsvoorwaarden kunnen worden ingevoerd in de ambachts-, kleine en middelgrote handels- en de kleine nijverheidsondernemingen.

97) *Beroepsuitoefeningsvoorwaarden.* — Het K.B. van 19 januari 1961 (S. 26 januari 1961 - 461) stelt nadere regelen vast voor het onderzoek door het bureau van de kamer voor ambachten en neringen der overenkomstig art. 11 van de wet van 24 december 1958 ingediende verzoekschriften.

98) *Wekelijkse rustdag.* — Het K.B. van 20 januari 1961 - 462) vult het K.B. van 28 juni 1960 tot uitvoering van de wet van 22 juni 1960 betreffende de instelling van een wekelijkse rustdag in neringen en ambachten, aan.

H. — Verkeerswezen.

99) *Vervoer van eigen goederen vrijgesteld van de tussenkomst van beurtbevrachtingskantoren.* — Het M.B. van 26 januari 1961 (S. 21 februari 1961 - 1154)

wijzigt het M.B. van 23 maart 1960 tot vaststelling van de voorwaarden waaronder de schepen voor het vervoer van eigen goederen vrijgesteld zijn van de tussenkomst van beurtbevrachtingskantoren gewijzigd bij M.B. van 26 augustus 1960.

100. *Posttarieven*. — Het K.B. van 27 januari 1961 (S. 21 februari 1961 - 1155) wijzigt de posttarieven in buitenlandse dienst.

101. *Voertuigen met eigen beweegkracht*. — Het K.B. van 10 januari 1961 (S. 19 januari 1961 - 298) wijzigt het K.B. van 31 december 1953 houdende regeling nopens de inschrijving van voertuigen met eigen beweegkracht.

102. *Motorvoertuigen*. — Het M.B. van 10 januari 1961 (S. 19 januari 1961 - 298) wijzigt het M.B. van 31 december 1953 waarbij de modellen van de nummerplaten van de inschrijvingsboekjes en van de inschrijvingsbewijzen worden bepaald.

I. — *Landsverdediging*.

103. *Dienstplicht*. — Het K.B. van 31 januari 1961 (S. 9 februari 1961 - 786) wijzigt art. 10 par. 1 der gecoördineerde dienstplichtwetten.

104. *Getalsterkte*. — De wet van 30 december 1960 (S. 5 januari 1961 - 34) stelt het contingent van het leger voor het jaar 1961 vast.

J. — *Internationale overeenkomsten*.

105. *Akkoord tussen België en het Groot Hertogdom Luxemburg - Sociale Zekerheid*. — De wet van 12 mei 1961 (S. 3 februari 1961 - 627) keurt het akkoord goed tussen België en het Groot Hertogdom Luxemburg betreffende de sociale zekerheid der koloniale werknemers ondertekend te Brussel op 10 juni 1958.

106. *Luchtvaartovereenkomst tussen België en Pakistan*. — De wet van 10 augustus 1960 (S. 4 februari 1961 - 675) keurt de luchtvaart-overeenkomst tussen België en Pakistan alsmede de bijlage ondertekend te Karachi op 4 juli 1958 goed.

107. *Verdrag tussen België en Griekenland - Sociale Zekerheid*. — De wet van 10 augustus 1960 (S. 24 januari 1961 - 398) keurt het algemeen verdrag tussen België en Griekenland betreffende de sociale zekerheid ondertekend op 1 april 1958 te Athene, goed.

108. *Overeenkomst tussen België en Marokko - Rechtshulp in strafzaken*. — In het Staatsblad van 14 januari (202) verscheen de tekst van de overeenkomst betreffende de uitlevering en de wederzijdse rechtshulp in strafzaken tussen België en Marokko, ondertekend op 27 februari 1959 te Rabat.

109. *Internationale overeenkomst Verkeer - Onderdelen van motorrijtuigen*. — In het staatsblad van 24 februari 1961 (1239) verscheen de tekst van de overeenkomst betreffende het aannemen van eenvoudige goedkeuringsvoorwaarden en de wederzijdse erkenning van goedkeuring van uitrustingsstukken en onderdelen van motorrijtuigen ondertekend te Genève op 20 maart 1958.

110. *Verdrag tussen België en Nederland - Douane*. — In het Staatsblad van 21 februari 1961 (1152) ver-

scheen de tekst van een schikking in verband met het verdrag tussen België en Nederland nopens de samenvoeging van douane-behandeling aan de Belgisch-Nederlandse grens, ondertekend op 13 april 1948 te 's-Gravenhage.

111. *Internationale tarweovereenkomst*. — De wet van 26 juli 1960 (S. 16 februari 1961 - 987) keurt de internationale tarweovereenkomst en de bijlage ondertekend op 6 april 1959 te Washington goed.

112. *Overeenkomst tussen België en Griekenland - Sociale Zekerheid*. — In het Staatsblad van 15 februari 1961 (967) verscheen de tekst van een administratieve schikking betreffende de toepassingsmodaliteiten van het algemeen verdrag in zake sociale zekerheid, tussen België en Griekenland.

113. *Internationaal reglement betreffende radioberechtiging*. — Het K.B. van 4 januari 1961 (S. 10 februari 1961 - 823) keurt het internationaal reglement betreffende de radioberechtiging met zijn bijlagen goed.

K. — *Justitie*.

114. *Verboden wapens*. — Bij K.B. van 30 januari 1961 (S. februari 1961 - 757) worden de werpmessen in de categorie der verboden wapens gerangschikt.

115. *Gebruik der talen in gerechtszaken*. — De wet van 15 februari 1961 (S. 25 februari 1961 - 1265) wijzigt de artikelen 51 en 53 van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken.

II. Rechterlijke Organisatie.

116. *Dienstregeling van de Rechtbank van Koophandel te Gent*. — Het K.B. van 27 december 1960 (S. 14 januari 1961 - 213) wijzigt het regentsbesluit van 15 februari 1946 houdende het dienstreglement van de Rechtbank van Koophandel te Gent.

117. *Rechterlijke inrichting*. — De wet van 1 februari 1961 (S. 7 februari 1961 - 722) wijzigt de wet van 3 april 1953 betreffende rechterlijke inrichting gewijzigd bij de wetten van 10 juni 1955, 27 mei 1957 en 20 april 1959.

III. Strafrecht.

118. *Beteugeling van schuldig verzuim*. — Bij de wet van 6 januari 1961 (S. 14 januari 1961 - 211) worden sommige gevallen van schuldig verzuim strafbaar gesteld. Aan Hoofdstuk II van titel VIII van Boek II van het strafwetboek, wordt onder het opschrift « Enkele gevallen van schuldig verzuim » een afdeling toegevoegd, die de artikelen 422 bis en 422 ter omvat.

IV. Arbeidsrecht en Maatschappelijk Hulpbetoon.

119. *Kinderbijslag voor werknemers*. — Bij K.B. van 1 februari 1961 (S. 6 februari 1961 - 711) wordt de kinderbijslag voor werknemers verhoogd.

120. *Arbeid - Houtbewerking*. — Bij K.B. van 26 januari 1961 (S. 6 februari 1961 - 712) wordt algemeen verbindend verklaard de beslissing van 6 januari 1960 van het Nationaal Paritair Comité voor de stoffering en de houtbewerking betreffende de toekenning voor

de in bepaalde sectoren tewerkgestelde arbeiders, van zekere voordelen inzake de feestdagen.

121. *Arbeid - Houtbewerking*. — Bij K.B. van 2 februari 1961 (S. 6 februari 1961 - 714) wordt algemeen verbindend verklaard de beslissing van 21 december 1960 van het Nationaal Paritair Comité voor de stoffering en de houtbewerking tot vaststelling van de minimumlonen der minderjarige arbeiders aangeworven op grond van een leerovereenkomst erkend door het Ministerie van Middenstand.

122. *Jaarlijks verlof der arbeiders*. — Het M.B. van 25 januari 1961 (S. 17 februari 1961 - 1064) wijzigt het M.B. van 30 maart 1954 tot bepaling van het fictief loon voor de dagen arbeidsonderbreking die met dagen werkelijke arbeid gelijkgesteld zijn door de wetgeving betreffende het jaarlijks verlof der loonarbeiders.

123. *Arbeid - Binnenscheepvaart*. — Bij K.B. van 31 januari 1961 (S. 16 februari 1961 - 1024) wordt algemeen verbindend verklaard de beslissing van 27 oktober 1960 van het Nationaal Paritair Comité voor de binnenscheepvaart betreffende de vaststelling der lonen en der arbeidsvoorwaarden van de arbeiders tewerkgesteld in de binnenscheepvaart en de koppeling van deze lonen aan het indexcijfer van de kleinhandelsprijzen van het Rijk.

124. *Arbeidsongevallen*. — Het K.B. van 8 februari (S. 14 februari 1961 - 899) verhoogt de toelagen verleend bij regentsbesluit van 19 oktober 1944 aan sommige categorieën van door arbeidsongevallen getroffen.

125. *Arbeids- Garagebedrijf*. — Bij K.B. van 7 februari 1961 (S. 17 februari 1961 - 1077) wordt algemeen verbindend verklaard de beslissing van 12 juli 1960 van het Nationaal Paritair Comité voor het garagebedrijf tot wijziging voor de metaalbouw, betreffende de vermindering van de arbeidsduur in het garagebedrijf, bindend gemaakt door het K.B. van 9 april 1957.

126. *Arbeidsbescherming*. — Het K.B. van 4 februari 1961 (S. 21 februari 1961 - 1141) wijzigt art. 462 van het algemeen reglement voor de arbeidsbescherming.

127. *Gemeenschappelijke kas voor zeevisserij*. — Het K.B. van 14 februari 1961 (S. 24 februari 1961 - 1237) wijzigt het K.B. van 20 mei 1930 houdende organiek reglement van de gemeenschappelijke kas voor zeevisserij.

128. *Rust- en overlevingspensioen voor arbeiders en bedienden*. — Het K.B. van 18 februari 1961 (S. 27 februari 1961 - 1333) wijzigt het K.B. van 28 april 1958 tot uitvoering van artikel 20 der wet van 21 mei 1955 betreffende het rust- en overlevingspensioen voor arbeiders, gewijzigd bij de wet van 1 augustus 1957 en art. 25 van de wet van 12 juli 1957 betreffende het rust- en overlevingspensioen voor bedienden.

129. *Arbeid - Slachthuizen*. — Bij K.B. van 30 december 1960 (S. 13 januari 1961 - 183) wordt algemeen verbindend verklaard de beslissing van 29 september 1960 van het Nationaal Paritair Comité voor de voedingsnijverheid tot vaststelling van de indeling der arbeiders in de slachthuizen tewerkgesteld.

130. *Arbeid - Voedingsnijverheid*. — Bij K.B. van 30 december 1960 (S. 13 januari 1961 - 184) wordt algemeen verbindend verklaard de beslissing van 29 september 1960 van het Nationaal Paritair Comité voor de voedingsnijverheid.

131. *Arbeid - Voedingsnijverheid*. — Bij K.B. van 30 december 1960 (S. 13 januari 1961 - 185), wordt algemeen verbindend verklaard de beslissing van 29 september 1960 van het Nationaal Paritair Comité voor de voedingsnijverheid tot vaststelling van de minimumlonen der arbeiders tewerkgesteld in de kandijfabrieken.

132. *Arbeid - Tuinbouwbedrijf*. — Bij K.B. van 30 december 1960 (S. 13 januari 1961 - 187) wordt algemeen verbindend verklaard de beslissing van 21 oktober 1960 van het Nationaal Paritair Comité voor het tuinbouwbedrijf tot wijziging van de beslissing van 16 oktober 1957, betreffende de beroepsclassificatie, de vaststelling van de basisminimumlonen en de koppeling van deze lonen aan het indexcijfer der kleinhandelsprijzen van het Rijk, voor de arbeiders en arbeidsters, in het tuinbouwbedrijf tewerkgesteld, algemeen verbindend verklaard bij K.B. van 10 april 1959.

133. *Arbeid - Bouwbedrijf*. — Bij K.B. van 30 december 1960 (S. 18 januari 1961 - 284) wordt algemeen verbindend verklaard de beslissing van 29 september 1960 van het Nationaal Paritair Comité voor het bouwbedrijf tot vaststelling van de lonen van de baggerlieden.

134. *Arbeid - Paritaire Comité's*. — Het K.B. van 23 december 1960 (S. 19 januari 1961 - 307) wijzigt het K.B. van 5 januari 1957 waarbij de benaming, de bevoegdheid en de samenstelling van de paritaire comité's, opgericht in uitvoering van het wetsbesluit van 9 juni 1954 tot vaststelling van het statuut der paritaire Comité's bepaald worden.

135. *Arbeid - Scheepsherstellingsbedrijf*. — Bij K.B. van 11 januari 1961 (S. 19 januari 1961 - 309) wordt algemeen verbindend verklaard de beslissing van 5 september 1960 van het Nationaal Paritair Comité voor het scheepsherstellingsbedrijf, betreffende het bedrag van de bestaanszekerheidsvergoeding.

136. *Arbeid - Handel in voedingswaren*. — Bij K.B. van 11 januari 1961 (S. 27 januari 1961 - 487) wordt algemeen verbindend verklaard de beslissing van 25 oktober 1960 van het Nationaal Paritair Comité voor de handel in voedingswaren tot wijziging van de beslissing van 19 november 1959 van hetzelfde comité betreffende de koppeling van de lonen aan het indexcijfer der kleinhandelsprijzen van het Rijk, algemeen verbindend verklaard bij K.B. van 25 februari 1960.

137. *Maatschappelijke zekerheid van zeelieden en mijnwerkers*. — De wet van 20 januari 1961 (S. 28 januari 1961 - 510) wijzigt het wetsbesluit van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders, het wetsbesluit van 10 januari 1945 betreffende de maatschappelijke zekerheid van de mijnwerkers en ermede gelijkgestelde en het wetsbesluit van 7 februari 1945 betreffende de maatschappelijke veiligheid van de zeelieden ter Koopvaardij.

138. *Arbeid - Stoffering - houtbewerking*. — Bij K.B. van 19 januari 1961 (S. 31 januari 1961 - 554) wordt

algemeen verbindend verklaard de beslissing van 1 juni 1960 van het Nationaal Paritair Comité voor de stoffering en de houtbewerking betreffende de bestaanszekerheid van de arbeiders tewerkgesteld in de ondernemingen welke onder dit comité vallen.

139. *Instellingen voor geesteszieken.* — Het K.B. van 3 januari 1961 (S. 1 februari 1961 - 574) stelt de onderhoudsprijs per dag vast van de in de instellingen voor geesteszieken verblijvende behoeftige personen vast.

140. *Arbeid - Mijnhoutbedrijven.* — Bij K.B. van 23 januari 1961 (S. 2 februari 1961 - 611) wordt algemeen verbindend verklaard de beslissing van 6 juli 1960 van het Nationaal Paritair Comité voor de houtnijverheid tot vaststelling der minimumlonen in de bosontginning en mijnhoutbedrijven, en de koppeling van deze lonen aan het indexcijfer der kleinhandelsprijzen van het Rijk.

V. Fiscaal Recht.

141. *Invoerrechten.* — Bij M.B. van 16 januari 1961 (S. 21 januari 1961 - 359) stelt het tarief van invoerrechten vast.

142. *Invoerrechten.* — Het K.B. van 18 januari 1961 - 331) vult aan het K.B. van 27 december 1960 tot instelling van een bijzonder recht op de invoer van sommige landbouw- en voedingsproducten.

143. *Invoerrechten.* — Het K.B. van 20 juni 1960 (S. 21 januari 1961 - 360) wijzigt dit van 27 december 1960 tot instelling van een bijzonder recht op de invoer van sommige landbouw- en voedingsproducten.

144. *Invoerrechten.* — Het M.B. van 20 januari 1961 (S. 21 januari 1961 - 363) wijzigt het M.B. van 28 december 1960 houdende instelling van een bijzonder recht bij de invoer van sommige landbouw- en voedingsproducten.

145. *Invoerrechten.* — Het K.B. van 30 januari 1961 (S. 6 februari 1961 - 706) wijzigt het K.B. van 27 december 1960 tot instelling van een bijzonder recht op de invoer van sommige landbouw- en voedingsproducten.

146. *Invoerrechten.* — Het M.B. van 31 januari 1961 (S. 6 februari 1961 - 707) wijzigt dit van 28-12-60 inhoudende instelling van een bijzonder recht bij de invoer van sommige landbouw- en voedingsproducten.

H. Boonen.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Notarissen, jrg. 1961 - nr. 8 :
Cl. Bouüaert, De interpretatie van de fiscale wet (B. Rb. Brugge, 28 maart 1961 - vervolg).

Tijdschrift voor Gemeenterecht, jrg. 1961 - nr. 8 :
Belastingen. — Benoemingen. — Bezoldigingen. — Bibliotheken. — Bouwverlof. — Onderwijs. — Onderwijzend personeel. — Openbare onderstand.

Sociaal Economische Wetgeving, jrg. 1961 - nr. 7 :
J. Groenendaal, Het gebruik van stichtingen door publiekrechtelijke lichamen. — J.H. Smit, De zelfstandigheid van de Commissie Vervoervergunningen. — A.J.O. Baron van Wassenaer van Catwijk, De rechtsregels betreffende concentraties in artikel 66 van het E.G.K.S.-Verdrag (Deel I).

Nederlands Juristenblad, jrg. 1961 - nr. 28 :
J.C. Van Oven, Procureurstelling in kort geding. — C.W. Zeeman, Enige theoretische aspecten van de gerechtelijke schriftvergelijking. — J.C. Van Oven, Prof. Mr. P.W. Kamphuisen †. — J.A.G. Baron de Vos van Steenwijk †. — G.E. Langemeyer, Mr. A.M. Baron van Tuyl van Serooskerken †. — A. Blom, Mag een rechter eigenwijs zijn? — F.A.A. Schweigman, Apartheid in Nederland. — Th.L. Van der Veen, Maximum-grens voor vordering civiele partij in strafzaken door waardedaling van de gulden te laag. — J.J. Vriesendorp, De kosten bij het vervallen der instantie. — A.P. Funke, Parijse Planta Procedure.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie, jrg. 1961 - nr. 4687 :

R.D. Kollwijn, Van der Ploegs « Enkele erfrechtelijke hoofdstukken van internationaal privaatrecht ». — R.D. Kollwijn, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak, Internationaal Privaatrecht (VII, slot).

Journal des Tribunaux, jrg. 1961 - nr. 4327 :
R. Charles, Réflexions sur dix ans de probation pré-torienne.

Revue Générale des Assurances et des Responsabilités, jrg. 1961 - nr. 6 :
Rechtspraak.

Revue Pratique du Notariat Belge, jrg. 1961 - nr. 2461 :

R. Bourseau et P. Watelet, Partage judiciaire. — La commission du notaire en justice (V).

Répertoire fiscal, jrg. 1961 - nr. 7-8 :
Les sociétés imbriquées (en droit fiscal national et international).

Revue de droit Intellectuel, jrg. 1961 - nr. 5-6 :
A. Van der Haeghen, Notre cinquantenaire (1911-1961).

Public Law, jrg. 1961 - nr. 9 :
H. Parris, The Home Office and the Provincial Police in England and Wales 1856-1870. — J.F. Garner, London Government and its Reform. — Subrata Roy Chowdhury, Cultural and Educational Rights of Indian Minorities as Judicially Interpreted.

Archiv des öffentlichen Rechts, jrg. 1961 - nr. 1 :
Karl Josef Partsch, Die Wahl des Parlamentspräsidenten. — Kurt H. Nadelmann, Das Minderheitsvotum in Kollegialgericht. — Bekanntgabe oder Geheimhaltung? — Norbert Achterberg, Zulässigkeit und Schranken stillschweigender Bundeszuständigkeiten im gegenwärtigen deutschen Verfassungsrecht.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD